

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za psihologijo

**BREZDOMSTVO V SLOVENIJI IN BRANOST PRVEGA
SLOVENSKEGA ČASOPISA ZA BREZDOMSTVO IN
SORODNA SOCIALNA VPRAŠANJA »KRALJI ULICE«
(DIPLOMSKO DELO)**

Nina Vareško

Ljubljana, 2007

Zahvala

Hvala Sašotu za vsestransko pomoč zmeraj in povsod ko mi je bila ta potrebna, hvala družini za podporo in Alenki za lektoriranje.

Hvala Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, da so mi omogočili sodelovanje pri izvedbi raziskave o branosti njihovega uličnega časopisa Kralji ulice in vsem bralcem in bralkam tega časopisa, ki so v raziskavi sodelovali.

Za podporo hvala tudi mentorju red. prof. dr. Marku Poliču in predvsem somentorju red. prof. dr. Bojanu Deklevi.

Hvala tudi vsem ostalim, ki so mi pri nastanku mojega diplomskega dela kakor koli pomagali, pa jih tukaj nisem posebej omenila.

Povzetek

V tem diplomskem delu sem skušala ugotoviti, kdo so bralci in bralke prvega slovenskega časopisa za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja »Kralji ulice« in kako slednjega doživljajo, da bi lahko nato njegovim ustvarjalcem ponudila strukturirano povratno informacijo o časopisu. Ta naj bi pripomogla k večji branosti Kraljev ulice, posredno pa pripeljala do boljšega poznavanja problematike brezdomstva pri nas, detabuiziranja te teme in mehčanja stereotipov in predsodkov v zvezi z njo. Prav tako me je zanimalo, kakšen odnos imajo bralke in bralci časopisa Kralji ulice do brezdomcev in brezdomstva. Za doseganje tega namena sem uporabila strukturirano anketo o branosti časopisa Kralji ulice, ki so jo samoiniciativno izpolnili njegovi bralci in bralke. Ravno zaradi samoizbire anketiranih vzorec najverjetneje ni reprezentativen in je zato rezultate te diplomske naloge treba jemati z veliko mero opreznosti.

Ugotovila sem, da je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice najverjetneje politično neopredeljena ali pa politično levo usmerjena ženska, ki je stara manj kot 35 let, ima razmeroma visok mesečni prejemek, časopis pa kupi precej pogosto, a ne vsak mesec. Ne glede na to se je izkazalo, da nobena od naštetih bralčevih lastnosti (politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol) ne igra bistvene vloge pri njegovem doživljanju časopisa Kralji ulice.

Ugotovila sem tudi, da bralci in bralke časopis sprejemajo pozitivno, mu verjamejo, v njem vidijo smisel in korist, opozarjajo pa na nekaj vsebinskih in oblikovnih pomanjkljivosti. Odnos bralcev in bralk časopisa Kralji ulice do brezdomcev in brezdomstva pa je bolj realen in pozitivnejši od odnosa, ki ga do te problematike kažejo predstavniki širše slovenske javnosti.

Ključne besede: brezdomstvo, brezdomec, stereotip, predsodek, ulični časopis, medijski diskurz, organizacija za pomoč brezdomcem.

Abstract

The aim of this paper is primarily to establish the nature of the readership of the first Slovenian magazine for homelessness and similar social questions *Kralji ulice*, as well as the readers' personal view of the magazine. Such information could then be used by the magazine's authors in an effort to further improve its quality and strengthen its popularity with the readers. By doing so, they could raise the awareness of the issue of homelessness in Slovenia, eliminate the taboos and soften the stereotypes and prejudices about it. Secondly, the paper also focuses on the opinion of the readers of *Kralji ulice* about homeless people and homelessness. The author draws on a survey on reading habits, carried out among the magazine's readers who offered themselves to give their opinion. However, due to such self-driven participation of the readers in the survey, the sample of the latter is probably not representative and should therefore be taken with a certain amount of precaution.

The analysis of the survey showed that »the typical« reader of *Kralji ulice* is most probably a woman who is less than 35 years old, is politically neutral or is a leftist, has a relatively high monthly income and buys the magazine quite often but not every month. However, when it came to the importance of the readers' distinctive characteristics for the way they viewed the magazine (the survey included their political position, average monthly income, age, previous experience with the magazine and gender), the survey proved that such features do not play a major role.

According to the survey, the readers share a positive view of *Kralji ulice*, finding it credible, sensible and useful. At the same time, they feel some improvements could be made as regard to the content and the form of the magazine. Finally, the readers of *Kralji ulice* are more realistic and optimistic about homeless people and homelessness than the general public in Slovenia.

Key words: homelessness, homeless person, stereotype, prejudice, street newspaper, media discourse, organization for help to homeless people.

KAZALO

1.	UVOD.....	1
2.	DEFINICIJE BREZDOMSTVA	3
2.1	Brezdomstvo.....	3
2.2	Definicije brezdomstva.....	3
2.3	»Prikrito brezdomstvo«.....	10
2.4	Zakaj je tako težko definirati brezdomstvo?.....	11
3.	VZROKI BREZDOMSTVA	13
3.1	Natančnejša opredelitev strukturnih razlogov za povečana stanovanjska tveganja (po Mandič 1999)	16
4.	SPECIFIČNE SKUPINE BREZDOMCEV	19
4.1	Dnevno brezdomstvo.....	19
4.2	Posameznik, ki kroži med različnimi oblikami namestitve.....	19
4.3	Mladi brezdomci in brezdomni odvisniki.....	20
4.3.1	Vzroki brezdomstva mladih	21
4.3.2	Preventiva pri brezdomstvu mladih.....	23
4.3.3	Brezdomni odvisniki	23
4.4	Ženske in brezdomstvo.....	24
4.5	Osebe v dolgotrajni institucionalni oskrbi.....	26
4.6	Ljudje z dolgotrajnimi duševnimi stiskami	27
5.	STATISTIKE O BREZDOMSTVU (V SLOVENIJI)	30
5.1	Merjenje brezdomstva	30
5.1.1	Brezdomstvo v Evropi.....	30
5.1.2	Ocena obsega brezdomstva v Sloveniji.....	31
5.1.3	Ocena obsega brezdomstva v Mestni občini Ljubljana.....	31
5.2	Značilnosti brezdomske populacije	33
6.	MEDIJSKI DISKURZI O BREZDOMSTVU IN DOJEMANJA BREZDOMSTVA S STRANI SLOVENSKE JAVNOSTI	35
6.1	Medijski diskurz	35
6.1.1	Kategorizacija »mi« – »oni«	36
6.2	Medijski diskurzi o brezdomstvu	36
6.2.1	Tiskani mediji in brezdomstvo	37
6.2.2	Analiza medijskih diskurzov o brezdomstvu v slovenskih tiskanih medijih avtorjev Dekleve in Razpotnik (2006 in 2006b)	39
6.3	Dojemanje brezdomstva	40
6.3.1	Stereotipi in predsodki.....	40
6.3.2	Dojemanje brezdomstva (s strani širše slovenske javnosti)	44
7.	OBLIKE POMOČI BREZDOMCEM V SLOVENIJI IN ULIČNI ČASOPIS KOT ENA IZMED ALTERNATIVNIH OBLIK POMOČI TE VRSTE.....	48
7.1	Vladne organizacije, ki se na področju Ljubljane ukvarjajo z brezdomstvom.....	48
7.2	Nevladne organizacije za pomoč brezdomcem	49
7.2.1	Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.....	50
7.3	Ulični časopis, kot ena izmed alternativnih oblik pomoči brezdomcem.....	51
7.3.1	Ulični časopis Kralji ulice	52
7.3.2	Pregled posameznih člankov oz. prispevkov časopisa Kralji ulice.....	54
8.	PSIHOLOGIJA POTROŠNIKA IN MARKETINŠKA RAZISKAVA.....	57
8.1	Psihologija potrošnika	57

8.1.1	Marketing in marketinška raziskava.....	57
8.1.2	Kdo je »tipičen bralec« časopisa?	59
9.	NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA.....	60
9.1	Cilji diplomskega dela	60
9.2	Način doseganja zastavljenih ciljev.....	61
9.3	Pričakovani izsledki.....	65
10.	METODA	68
10.1	Vzorec.....	68
10.2	Gradivo	68
10.3	Postopek	69
11.	REZULTATI	70
11.1	Hipoteza – povezanost med politično usmerjenostjo bralca/bralke in njegovo/njeno oceno posameznega članka časopisa Kralji ulice	70
11.2	Hipoteza 2 – povezanost med povprečnim mesečnim prejemkom bralca/bralke in njegovo/njeno oceno posameznega članka časopisa Kralji ulice	75
11.2.1	Odnos med spremenljivkama »starost anketiranih« in »povprečni mesečni prejemek«	79
11.3	Hipoteza 3 – povezanost med bralčevim poznavanjem časopisa Kralji ulice in njegovo oceno posameznega članka v tem časopisu	82
11.4	Hipoteza 4 – povezanost med bralčevim spolom in njegovo oceno posameznega članka v časopisu Kralji ulice	85
11.5	Doživljanje in sprejemanje časopisa Kralji ulice	88
11.5.1	Doživljanje časopisa	88
11.5.2	Sprejemanje časopisa.....	90
11.6	Slabosti časopisa Kralji ulice, ki so jih navedli bralke in bralci ter njihovi predlogi, kako bi lahko bil časopis še boljši	93
11.6.1	Slabosti časopisa.....	93
11.6.2	Predlogi za izboljšavo časopisa	93
11.7	Odnos bralcev in bralk ko brezdomcev in brezdomstva	95
11.7.1	Mnenje bralcev in bralk o tem, da polovico zneska dobi prodajalec	95
11.7.2	Odnos prodajalcev do kupcev časopisa Kralji ulice in način prodaje časopisa.....	97
11.7.3	Še nekaj odgovorov, ki kažejo na odnos bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva.....	98
12.	RAZPRAVA.....	100
12.1	Kdo je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice, in vpliv politične usmerjenosti, povprečnega mesečnega prejemka, poznavanja časopisa in spola bralca na njegovo oceno časopisa.....	100
12.1.1	Politična usmerjenost.....	100
12.1.2	Povprečni mesečni prejemek.....	102
12.1.3	Poznavanje časopisa	104
12.1.4	Spol bralca	104
12.2	Doživljanje in sprejemanje časopisa Kralji ulice	106
12.3	Slabosti časopisa Kralji ulice, ki so jih navedli bralke in bralci, ter njihovi predlogi, kako bi lahko časopis bil še boljši	106
12.4	Odnos bralcev in bralk ko brezdomcev in brezdomstva	108
13.	Omejitve in slabosti tega diplomskega dela	110
14.	Vrednost diplomskega dela za teorijo in prakso.....	110
15.	Perspektive in smernice za nadaljnje delo	110

16.	ZAKLJUČEK.....	112
17.	LITERATURA.....	114
18.	PRILOGA – Anketa o branosti časopisa Kralji ulice.....	118

KAZALO TABEL

Tabela 1: <i>Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS, 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA</i>	7
Tabela 2: <i>Dejavniki ogroženosti in tveganja stanovanjske izključenosti</i>	13
Tabela 3: <i>Frekvenca in odstotek zastopanosti določene politične usmerjenosti v vzorcu</i>	70
Tabela 4: <i>Podani predlogi k odgovoru »drugo« pri vprašanju »Če bi bile jutri volitve v slovenski parlament, bi najverjetneje volil«</i>	71
Tabela 5: <i>Povprečne ocene posameznih člankov časopisa Kralji ulice glede na politično usmerjenost bralcev in bralk</i>	72
Tabela 6: <i>Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega povprečnega mesečnega prejemka v vzorcu</i>	75
Tabela 7: <i>Povprečne ocene posameznih člankov časopisa Kralji ulice glede na povprečni mesečni prejemek bralcev in bralk</i>	76
Tabela 8: <i>Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega starostnega razreda v vzorcu</i>	81
Tabela 9: <i>Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega števila videnih izvodov časopisa Kralji ulice v vzorcu</i>	82
Tabela 10: <i>Povprečne ocene posameznih člankov časopisa Kralji ulice glede na bralčevo poznavanje slednjega</i>	83
Tabela 11: <i>Frekvenca in odstotek zastopanosti posameznega spola v vzorcu</i>	85
Tabela 12: <i>Povprečne ocene posameznih člankov časopisa Kralji ulice glede na spol bralca</i>	86
Tabela 13: <i>Frekvence in odstotki zastopanosti ocen časopisa, ki so jih podali bralci in bralke glede na deset splošnih lastnosti časopisa</i>	88
Tabela 14: <i>Frekvence in odstotki zastopanosti odgovorov, ki so jih bralci in bralke podali pri vprašanju »To, da polovico plačanega zneska (oz. 0,5 EUR) dobi prodajalec, se mi zdi...«</i> ..	95
Tabela 15: <i>Frekvence in odstotki zastopanosti odgovorov, ki so jih bralci in bralke podali pri vprašanju »Z odnosom prodajalcev do kupcev in njihovim načinom prodaje sem ...«</i>	97

KAZALO SLIK

<i>Slika 1.</i> Ljubljanski Kralj ulice Marijan. Fotografija: Jaka Adamič (Dnevnik), Kralji ulice št. 19, november 2007.	2
<i>Slika 2.</i> Spanje zunaj. Fotografija: GTS, Kralji ulice št. 13, april 2007.	4
<i>Slika 3.</i> Ljubljanski brezdomec Ivo. Fotografija: Maja Vižintin, Kralji ulice št. 14, maj 2007.	47
<i>Slika 4.</i> Primer naslovnice časopisa Kralji ulice št. 4, april 2006.....	53
<i>Slika 5.</i> Ilustracija avtorja Nik-a, Kralji ulice, št. 14, maj 2007.	55
<i>Slika 6.</i> Ilustracija avtorice Tjaše Žurga, Kralji ulice, št. 14, maj 2007.	56
<i>Slika 7.</i> Ilustracija avtorja Majkiča, Kralji ulice, št. 19, november 2007.	56
<i>Slika 8.</i> Članki, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med skupinami različno politično opredeljenih bralcev in bralk.	74
<i>Slika 9.</i> Članka, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med skupinami bralcev in bralk z različnim povprečnim mesečnim prejemkom.	77
<i>Slika 10.</i> Odnos med starostjo anketiranih in njihovim povprečnim mesečnim prejemkom. ..	79
<i>Slika 11.</i> Zastopanost posameznikov v velikostnih razredih povprečnega mesečnega prejemka v odvisnosti od njihove starosti.	80
<i>Slika 12.</i> Članka, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med bralkami in bralci.....	87
<i>Slika 13.</i> Ljubljanski Kralj Ulice O'Tone Prvi. Fotografija: Jaka Adamič (Dnevnik), Kralji ulice št. 4, april 2006.	113

1. UVOD

Brezdomstvo postaja vse obsežnejši problem, tako po svetu kakor tudi v Sloveniji. Vse več je ljudi, ki nimajo strehe nad glavo ali pa jo imajo, a jim ta, zaradi kakršnegakoli razloga že, ne nudi varnega zavetja. Načinov, kako se z brezdomstvom spopadati, kako to problematiko omejiti ali pa jo preventivno preprečiti, je veliko. Eden izmed mnogih je tudi ulični časopis, ki ga prodajajo (pa tudi ustvarjajo) sami brezdomci in si tako prislužijo nekaj malega denarja, hkrati pa imajo možnost, da se izrazijo in predstavijo širši javnosti.

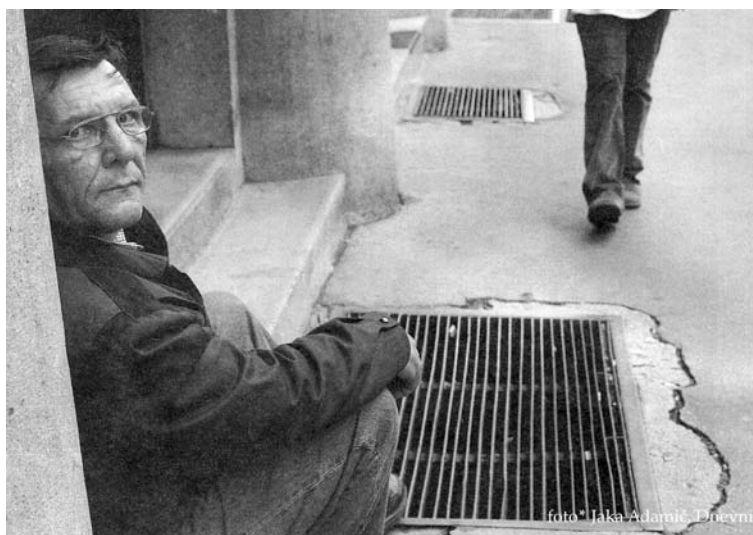
Tudi v Sloveniji imamo svoj ulični časopis imenovan Kralji ulice. Gre za prvi časopis pri nas, ki obravnava brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja. Z namenom, da bi ta časopis še bolj približali njegovim bralcem in bralkam ter ta krog razširili in s tem osvetlili problematiko brezdomstva širši slovenski javnosti, sem v svojem diplomskem delu raziskovala, kdo so pravzaprav bralci in bralke Kraljev ulice in kako ta časopis doživljajo, da bi lahko na podlagi teh podatkov njegovim ustvarjalcem ponudila strukturirano povratno informacijo o časopisu in njegovih bralcih, ta pa bi služila za izboljšavo časopisa.

Najprej sem s pomočjo strukturirane ankete o branosti Kraljev ulice opazovala politično usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa ter spol njihovih bralcev, nato pa sem na podlagi teh podatkov orisala »tipičnega« bralca omenjenega časopisa. Poleg tega sem s pomočjo ankete ugotovila tudi, kako bralci in bralke Kralje ulice sprejemajo in doživljajo, katere so po njihovem mnenju slabosti časopisa, kako bi ga lahko izboljšali ter kakšen odnos imajo do brezdomstva in brezdomcev.

Diplomsko delo je sestavljeno in petnajstih poglavij. Uvodu sledi teoretični del, in sicer drugo poglavje, kjer sem predstavila definicije brezdomstva, v tretje poglavju sem navedla vzroke brezdomstva, v četrtem poglavju so predstavljene specifične skupine brezdomcev, v petem poglavju navajam statistike (predvsem v zvezi z brezdomstvom v Sloveniji), v šestem poglavju sem se osredotočila na medijski diskurz o brezdomstvu in dojemanju brezdomstva s strani širše slovenske javnosti, v sedmem poglavju sem opisala oblike pomoči brezdomcem v Sloveniji in ulični časopis kot alternativno obliko te vrste pomoči, z osmim poglavjem, kjer sem na kratko predstavila psihologijo potrošnika in marketinško raziskavo, pa sem teoretični del zaključila. Sledi deveto poglavje, v katerem sem opisala namen in cilje svoje diplomske naloge, v desetem poglavju sem predstavila metodo dela, v enajstem poglavju pa sem navedla

analizo rezultatov, ki sem jih dobila s pomočjo strukturirane ankete o branosti Kraljev ulice med bralci in bralkami tega časopisa, analizo preverjanja hipotez ter odgovore na vprašanja o sprejemanju in doživljanju časopisa s strani njegovih bralk in bralcev, o njegovih slabostih in predlogih za njegovo izboljšavo ter o odnosu, ki ga ima bralstvo Kraljev ulice do brezdorstva in brezdomcev. Dvanajsto poglavje sem namenila razpravi o pridobljenih rezultatih, ki ji sledijo poglavja o omejitvah in slabostih tega diplomskega dela, o vrednosti diplomskega dela za teorijo in prakso ter o perspektivah in smernicah za nadaljnje delo. Zadnje poglavje je zaključek.

Za raziskovanje branosti in bralcev časopisa Kralji ulice sem se odločila predvsem zato, da bi s pomočjo dobljenih podatkov pripomogla k izboljšanju samega časopisa, kar bi posredno pripeljalo do povečanja njegove branosti, slednje pa do večjega poznavanja problematike brezdomstva v Sloveniji. Posledica osvetljevanja problematike brezdomstva pri širši slovenski javnosti naj bi nato vodila do detabuiziranja te problematike ter mehčanja stereotipov in predsodkov v zvezi z njo, kar je vsekakor eden ključnih premikov na poti k reševanju brezdomske problematike pri nas.

Slika 1. Ljubljanski Kralj ulice Marijan. Fotografija: Jaka Adamič (Dnevnik), Kralji ulice št. 19, november 2007.

2. DEFINICIJE BREZDOMSTVA

2.1 Brezdomstvo

Brezdomstvo je, tako kot katerakoli druga socialna problematika, kompleksen družbeni pojav, ki ima svoje korenine v načinu delovanja vseh družbenih institucij, od šolstva, zdravstva do socialne, kriminalne, kulturne in še katere druge politike – te pa so odsev kulture, ki jo z medsebojnimi odnosi skupaj gradimo člani družbe.

Ko govorimo o brezdomstvu, govorimo o ekstremnem primeru socialne izključenosti, ki je pogosto rezultat kopičenja ter zaporednega in vzporednega delovanja socialne izključenosti na več nivojih (Razpotnik in Dekleva 2006a).

2.2 Definicije brezdomstva

Mandičeva v svoji knjigi *Pravica do stanovanja* (1999) pravi, da definicije brezdomstva niso odvisne samo od tega, v kolikšni meri je v nekem okolju problem socialno in politično priznan, temveč hkrati od dejstva, da definicije brezdomstva oblikujejo tudi politična in ekonomska sredstva, ki so na voljo za iskanje rešitev v zvezi s to problematiko.

V strokovni literaturi o brezdomstvu najdemo širok spekter definicij o brezdomstvu. Od tistih najbolj preprostih, ki definirajo brezdomstvo zgolj kot pomanjkanje strehe nad glavo oz. ustreznega bivališča, pa do tistih univerzalnih, širših, ki poleg pomanjkanja strehe nad glavo upoštevajo tudi druge dejavnike, ki bivanje pod streho naredijo dom (upoštevajo pogoje bivanja).

Najbolj preproste definicije brezdomstvo opredeljujejo kot pomanjkanje strehe nad glavo oz. pomanjkanje ustreznega bivališča. Springerjeva (2000; v Dekleva in Razpotnik 2007) predlaga, da bi se namesto besede *homelessness* (brezdomstvo) uporabljal izraz *houselessness* (odsotnost strehe nad glavo, odsotnost stanovanja, bivališča). Posamezniki, ki so *houseless*, so tako prepoznani kot tisti, ki spijo na prostem, na ulicah ali na mestih, ki niso namenjena človeškemu bivališču, ali pa uporabljajo privatna oz. javna zavetišča.

Tudi Program stanovanjski indikatorji UNCHS, ki ga je podprla Svetovna banka (1992), je postavil podobno, zelo ozko definicijo brezdomstva, po kateri »so brezdomci tisti ljudje, ki spijo zunaj stanovanj (park, ceste, mostovi, postaje) ali v začasnih zavetiščih« (Mandič 1999).

Slika 2. Spanje zunaj. Fotografija: GTS, Kralji ulice št. 13, april 2007.

Dobra stran teh definicij je, da naj bi upoštevale tako regionalne kot nacionalne razlike (npr. večina revnih v Indiji spi na cesti, pa zato še niso *homeless*, so pa *houseless*) in omogočale globalno zbiranje in primerjanje podatkov.

Po drugi strani pa tovrstne opredelitve brezdomstva, ki so usmerjene le na odsotnost strehe nad glavo, omejuje problem brezdomstva zgolj na pomanjkanje ustreznega bivališča, ne upoštevajo pa vseh drugih,, s to problematiko povezanih dejavnikov, ki so kulturno specifični in se jih mora zato vsako okolje lotevati na specifičen način (Dekleva in Razpotnik 2007).

Boškić in Zajc (1997; v Dekleva in Razpotnik 2006) pojmujejo kot brezdomce tiste ljudi, ki bivajo v začasnih javnih bivališčih ali pa v kratkoročno najetih sobah, ki jim ne nudijo nobene varnosti zatočišča in tudi nobenega obeta za doseg varnega stanovanjskega razmerja. Brezdomci pri nas so po njunem mnenju obenem tisti posamezniki, ki so se po pomoč zatekli k javnemu in volonterskemu sektorju in ki so, potem ko so v celoti izčrpali vse osebne strategije, s katerimi so se spopadali z življenjskimi izzivi, postali odvisni od družbene solidarnosti.

Poleg tistih, ki živijo na prostem, med brezdomce uvrščata tudi ljudi, ki bivajo v negotovih in podstandardnih bivališčih, ki kot taka ne morejo šteti za dom.

Definicija brezdomstva, ki so jo postavili strokovnjaki iz Komisije za socialno politiko Sveta Evrope (Svet Evrope 1993:23), pravi: »Brezdomci so posamezniki ali družine, ki so brez trajne nastanitve v primernem osebno stanovanju«. Kot primerno osebno stanovanje je mišljena trajna in osebna nastanitev, ki je kakovostno in cenovno primerna (Mandič 1999).

Združeni narodi so brezdomce opredelili precej univerzalno in tako skušali zajeti najrazličnejše oblike brezdomstva. Njihova definicija zajema ljudi, ki nimajo doma in živijo na prostem ali v začasnih zavetiščih, kot tudi tiste, katerih domovi ne ustrezajo osnovnim merilom, ki se nanašajo na ustrezno zaščito pred naravnimi pojavi, dostop do čiste vode in sanitarij, dostopne cene, zavarovanost posesti in osebne varnosti, možnost zaposlitve, izobraževanja in zdravstvene oskrbe (Cvetič 2003; po Knežević 2000).

Dragoš (1993) klošarje (eden od izrazov za brezdomce) definira kot reveže, brez sredstev za preživljanje, brez prebivališča in zaposlitve ter brez trajno izraženega interesa, da bi zaposlitev dobili.

Avramova (1995; v Mandič 1999) pa definira brezdomstvo večplastno, saj gre brezdomstvo – kakor je napisala tudi Mandičeva – razumeti kot kontinuum, ki ga predstavljajo ljudje, ki spijo na cesti (tako imenovani *rough sleepers*), bivajo v nekonvencionalnih zgradbah (podrtijah in barakah) ter imajo zelo nizek stanovanjski standard. Avramova torej pravi, da najožje jedro brezdomstva predstavljajo tisti, ki so popolnoma odvisni od javnih in zasebnih storitev za brezdomce in si z lastnimi sredstvi ne morejo zagotoviti nobene nastanitve. Širše jedro brezdomstva naj bi po definiciji Avramove predstavljali tisti ljudje, ki krožijo med zasebnimi in javnimi zavetišči na eni strani ter zasebnimi sobami na robu stanovanjskega trga na drugi strani ali pa zasilno bivajo pri sorodnikih, prijateljih ali znancih. Najširše jedro brezdomcev pa sestavljajo tisti ljudje, ki imajo resne stanovanjske težave. Tukaj mislimo predvsem na prenaseljenost ali bivanje v zelo podstandardnih stanovanjih (Mandič 1999).

Tudi Hudsonova in Liddiard (1994) menita, da je brezdomstvo potrebno razumeti kot kontinuum več različnih situacij in okoliščin, v katerih se lahko ljudje najdemo. Med brezdomce (po Bramley 1988) prištevata:

1. ljudi brez strehe nad glavo, torej tiste, ki redno spijo na cesti, pa tudi migrante, žrtve požara, poplav ter žrtve nasilja in nadlegovanja;
2. ljudi, ki bivajo v začasnih nastanitvah (hostli, nastanitve *bed and breakfast*);
3. ljudi z nezanesljivimi ali začasnimi posestmi. Sem prištevamo tiste, ki bivajo v počitniških hiškah ali pogosto menjavajo svojo zaposlitev in tako spijo po gostiščih oziroma motelih v krajih, kjer delajo, ter najemnike stanovanj, ki se jim izteka

najemniška pogodba oziroma pri katerih obstajajo drugi razlogi, zaradi katerih lahko ostanejo brez najemniškega stanovanja. Sem spadajo tudi naseljenci na zemlji, do katere nimajo zakonite pravice, tisti, ki to pravico imajo, a je le kratkotrajna (časovno določena), in pa lastniki zemlje in nepremičnin pod hipoteko, ki jim grozi zaplenitev in prodaja tega premoženja;

4. ljudi, ki bodo v kratkem zapustili zavod, institucijo, psihiatrično bolnišnico, zapor, pripor, komuno, rejniško družino, v kateri so odraščali, ali kakršno koli drugo obliko nastanitve, katere so bili deležni do sedaj, v prihodnje pa jim ta več ne more zagotoviti strehe nad glavo;
5. sem prištevata tudi ljudi, ki so prisiljeni bivati pri drugih. Najmilejša oblika te situacije je bivanje pri sorodnikih ali prijateljih. To lahko pomeni spanje pri nekomu le za nekaj noči ali pa deljenje bivalnega prostora za dlje časa;
6. ljudi, ki živijo v gospodinjstvih, kjer so življenjski pogoji ali pa odnosi med posameznikom in ostalimi člani gospodinjstva nezadovoljivi in netolerantni, zaradi česar to bivališče za daljše obdobje bivanja ni primerno;
7. prav tako sem spadajo posamezniki ali skupina, ki živijo v gospodinjstvu, kjer so zadovoljivi življenjski pogoji in tolerantni medosebni odnosi, vendar si člani tega gospodinjstva zelo jasno želijo živeti ločeno. Ali pa obratna situacija, pri kateri se gospodinjstvo razpade, posamezniki pa si zelo želijo ostati in živeti skupaj.

Te definicije brezdomstva poudarjajo predvsem odsotnost primerne osebnega stanovanja, ki posamezniku nudi osnovne potrebe glede osebne higiene, zdravja in tudi svobode ter mu zagotavlja varnost s pravnega in finančnega vidika (Dekleva in Razpotnik 2006). Toda pri brezdomstvu je treba v prvi vrsti upoštevati, da je to pojav, ki je povezan z mnogimi dejavniki v soodvisnem razmerju (Dekleva in Razpotnik 2007) in nikakor ne le z odsotnostjo primerne stanovanja.

Evropska zveza nacionalnih društev, ki delujejo na področju brezdomstva (FEANTSA), pri svoji tipologiji brezdomstva (ETHOS, 2006) izhaja iz stališča, da gre brezdomstvo prej povezovati s kontekstom socialnega izključevanja in socialne izključenosti kot z revščino, odsotnostjo bivališča ali odklonskim vedenjem in kriminalom. FEANTSA tako predlaga tipologijo brezdomstva (gl. tabelo 1), ki temelji na treh predpostavljjenih področjih možne

izključenosti (in njihovih kombinacijah): izključenost iz fizičnega področja (primerno stanovanje), socialnega področja (privatnost in primerni socialni stiki) ter zakonskega področja (lastništvo, varna najemniška pogodba) (Edgar in Meert 2005 ter Dekleva in Razpotnik 2007).

Tabela 1: *Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS, 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA (Edgar in Meert 2005, prevedla Dekleva in Razpotnik 2007)*

Konceptualna kategorija		Operacionalna kategorija	podkategorije	Generična definicija
Brez strehe (Roofless)	1	Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja).	1.1 1.2	- Spijo pod milim nebom, nimajo dostopa do 24-urne nastanitve/ nimajo bivališča. - Dostopni s terenskim delom.
	2	Ljudje, ki živijo v nočnih zavetiščih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih.	2.1 2.2 2.3	- Nizkopražna zavetišča, ki vključujejo le nočitve (*spanje v Ljubljani v zabojnikih). - Poceni penzioni - Kratkotrajne hotelske namestitve
Brez stanovanja (Houseless)	3	Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah.	3.1 3.2 3.3 3.4	- Zavetišče (hostel) za brezdomce z začasno nastanitvijo - Začasno bivanje (brez določenega roka) - Začasno bivanje (s prehodnim rokom) - Začasno bivanje (z daljšim rokom)
	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/ varnih hišah za ženske.	4.1 4.2	- Nastanitev v zavetiščih za ženske, varne hiše. - Podprte (razpršene) namestitve
	5	Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence.	5.1 5.2 5.3	- Začasne nastanitve/sprejemni centri (azili) - Nastanitve za repatriirance - Bivališča za priseljenke delavce (*samski domovi)
	6	Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij.	6.1 6.2	- Kazenske institucije (pripori, zapori) - Medicinske institucije
	7	Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)	7.1 7.2 7.3 7.4	- Skupinske podprte (varovane) namestitve - Individualne podprte (varovane) namestitve - Namestitve v foajejih - Nastanitve za najstniške starše

Negotovo (Insecure)	8	Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema).	8.1 8.2	- Začasno bivanje s sorodniki/ prijatelji (ne po svoji izbiri) - Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe
	9	Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo.	9.1 9.2	- Pravne prisilne izselitve najemnikov - Pravne prisilne izselitve zaradi spremembe lastnine (*zaradi denacionalizacije)
	10	Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja	10.1	- Življenje pod grožnjo nasilja s strani partnerja, staršev in drugih
Neprimerno (Inadequate)	11	Začasne strukture	11.1 11.2 11.3	- Mobilno domovanje (v avtu, prikolici, kolibi, vagonu) - Ilegalna zasedba zemljišča (npr. Romi) - Ilegalna zasedba stavbe (skvotiranje, *bivanje v »bazi«, bivaku)
	12	Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih.	12.1	- Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)
	13	Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti.	13.1	- Glede na nacionalno normo prenaseljenosti

Opomba: znak * označuje nekatere slovenske specifikke.

Iz tabele 1 je razvidno, da obstaja zelo veliko oblik brezdomstva, ki so pogojene s kulturno določenimi normami, standardi, zakonodajo in pričakovanji. Zadnji stolpec te tabele je odprt, kar pomeni, da lahko posameznim podkategorijam v različnih družbenih kontekstih pripišemo različne specifične oblike brezdomstva (npr. nacionalno specifične, kot so slovenske posebnosti, označene z znakom *). (Dekleva in Razpotnik 2007)

Razumevanje brezdomstva kot enega od izrazov socialne izključenosti zahteva drugačne rešitve tega problema. Zahteva socialno-politične rešitve, ki morajo obsegati tudi socialne okoliščine in socialno blagostanje brezdomcev, jim nuditi možnost uspešne reintegracije, socialne participacije, osebne varnosti ter opolnomočenja in ne zgolj streho nad glavo (Edgar in dr. 2000, v Edgar in Meert 2005).

Na Norveškem so za registracijo brezdomstva uporabili naslednjo definicijo (Kristensen 2004, v Dekleva in Razpotnik 2006), sestavljeno iz štirih vidikov brezdomstva:

1) *Biti brez doma, svojega ali najetega:*

- bivanje zunaj, v prikolici, vagonu, »penzionu« (pri nas: samski dom), hotelu, motelu, ipd.;
- začasno bivanje pri starših;
- začasno institucionalizirani posamezniki; tisti, ki dva meseca pred odpustom iz institucije (institucije za odvisnike, bolnišnice, zapori, zavetišča) nimajo zagotovljenega bivanja po izpustu.

2) *Negotovost možnosti podaljšanja najemniškega razmerja*

3) *Neprimerno bivališče z eno ali več od spodaj navedenih značilnosti:*

- bivališče brez kopalnice ali sanitarij,
- zdravstveno tveganje bivajočih zaradi zelo nizkega standarda bivališča (trohnenje, gnitje, plesen, slaba izolacija),
- ekstremno slabo okolje (hrup, nevarnosti za otroke),
- slaba dostopnost, izolacija (npr. ni dvigala, klančine itd.),
- bivališče ni primerno za člana gospodinjstva s posebnimi potrebami,
- cena življenja je nerazumno visoka glede na potrebe in trg.

4) *Velika potreba po pomoči (asistenci) ali po podpori skrbstvenih služb:*

- eden od članov gospodinjstva ima posebne potrebe, ki pa jim bivališče ni prilagojeno;
- člani gospodinjstva so v nevarnosti, da bodo izgubili bivališče, če ne bodo dobili pomoči (plačevanje najemnine, spoprijemanje s težavno stanovanjsko situacijo, pacienti s senilno demenco).

Edgar in Meert (2005, po Bransen in dr. 2001) navajata opredelitev brezdomcev nizozemske raziskave, ki je te namesto s samo besedo »brezdomci« opredelila kot:

- ljudi, ki niso dovolj sposobni, da bi si sami priskrbeli vse potrebne življenjske dobrine (dohodek, hrano, bivališče, socialne stike, skrb zase);
- ljudi, ki se srečujejo z več težavami naenkrat: nezadostna skrb zase, propadle bivanjske in življenjske okoliščine, socialna izoliranost, odsotnost trajnega in zanesljivega bivališča, dolgovi, težave z duševnim zdravjem in odvisnostjo;

- ljudi, ki po ocenah strokovnjakov ne prejemajo toliko podpore in skrbi, da bi lahko v družbi normalno zaživel;
- ljudi, ki ne izražajo potreb po pomoči skrbstvenih in podpornih ustanov na prav (običajen) način in tako ne prejemajo ustrezne ali zadostne pomoči.

Kot lahko vidimo, se definicije brezdomstva med seboj precej razlikujejo. Težko je reči, katera je »tista prava« ali najboljša, saj ima vsaka svoje meje, ki so dokaj umetne in se lahko s situacijo in časom spreminjajo. Tako je včasih precej težko presoditi, kdaj je posameznik brezdomec. Če npr. ljudi, ki spijo v avtu, navadno imenujemo brezdomci, kako potem pravimo tistim ki bivajo v počitniških prikolicah? (Hudson in Liddiard 1994).

Zaradi pomanjkanja enotne definicije je tudi različne raziskave s področja brezdomstva, če seveda temeljijo na različnih definicijah, med seboj težko ali pa celo nemogoče primerjati .

Še zlasti problematično je, da različne skupine strokovnjakov, ker imajo namesto enotne vsaka svojo, različno definicijo brezdomstva, pomagajo le določenim skupinam ljudi (Hudson in Liddiard, 1994), torej tistim, ki so po njihovi definiciji brezdomci in tako upravičeni do pomoči.

2.3 »Prikrito brezdomstvo«

Kljub temu, da so nekatere definicije brezdomstva zelo široke, še vedno mnogo ljudi ostane prezrtih in tako brez potrebne pomoči s strani organizacij, ki pomagajo brezdomcem. Tukaj imamo v mislih predvsem ljudi, ki nimajo možnosti pridobitve ustreznega stanovanja v smislu kakovosti in varnosti ter bivajo v nekonvencionalnih prebivališčih: v kočah, na stopniščih, v kletih, v zabojnikih, pod mostovi ali v šotorih ... (Boškić in Zajc 1997 ter Kosec 1995, v Dekleva in Razpotnik 2007), ali pa posameznike, ki so si prisiljeni deliti stanovanje, zato ker si svojega lastnega ne morejo privoščiti (Hudson in Liddiard 1994).

Tem ljudem je skupno to, da sicer imajo streho nad glavo (niso »roofless«), nimajo pa doma v pravem pomenu besede. Tej obliki brezdomstva pravimo »prikrito brezdomstvo« (Dekleva in Razpotnik 2007).

Vzrok prikritega brezdomstva je moč iskati v več dejavnikih: takšni ljudje ponavadi niso opazni, saj niso prisotni v javnosti kot berači in ne spijo na ulici, prav tako pa jih je zelo težko zajeti v statistike, saj navadno ne prihajajo v stik z zavetišči ali drugimi organizacijami, ki so lahko vir podatkov o številu brezdomcev.

V manjših mestih je vzrok za ta pojav navadno nelagodje posameznikov zaradi njihovega položaja; kot brezdomci se namreč niso pripravljani javno izpostavljati. Možno pa je tudi, da njihove osnovne potrebe (hrano in vodo) do neke mere zagotavljajo skupnost in organizacije ter da zavetišča ne potrebujejo. Večji pojav prikritega brezdomstva v nekem kraju je obenem lahko povezan s pomanjkanjem zavetišč za brezdomce. Sicer je pojav prikritega brezdomstva pogost tudi v prestolnici, že zaradi večje brezimnosti, ki jo prestolnica nudi (Dekleva in Razpotnik 2007).

Primer prikritega brezdomstva:

Gospod v svojih zrelih letih, tudi uporabnik psihiatrije, večkrat hospitaliziran in z izkušnjami življenja na ulici, je do svojega 40. leta živel pri svoji mami v mali sobi. Sedaj živi v najeti sobi, ki je nenavadno poceni in ki jo je dobil s posredovanjem delavke Kraljev ulice (Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice). Soba mu nudi podstandardno in negotovo obliko bivanja. Kot najemnik, samski in nezaposlen, je stanodajalcem sumljiv in tako živi v stalnem strahu, da bo to najcenejšo obliko bivanja izgubil. Ta gospod tudi ne želi uporabljati storitev organizacij in ustanov, namenjenih brezdomcem, saj se ne želi izpostaviti kot brezdomec ali revež (Dekleva in Razpotnik 2007).

Prikrito brezdomstvo ni vedno povezano z namernim skrivanjem. Pogosto gre za odmaknjen, izoliran način življenja posameznika, ki se izogiba socialnim stikom oz. jih nikoli tudi ni imel (Dekleva in Razpotnik 2007).

2.4 Zakaj je tako težko definirati brezdomstvo?

»Brezdomec« je eden od mnogih izrazov, ki opisuje posameznika, ki nima doma oz. stalne, stabilne in varne strehe nad glavo. Za spanje na prostem pod milim nebom gre le v skrajnih primerih; običajno je brezdomec nekdo, ki sicer ima nekakšno prenočišče, vendar pa v njem ne domuje oz. biva. Tako je težko postaviti jasno ločnico med tistim posameznikom, ki nekje domuje, in tistim, ki doma nima (Dekleva in Razpotnik 2006).

Če pogledamo v Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), najdemo naslednje razlage besede brezdomec in njej sorodnih besed:

- **brezdómeec** -mca m (ô) *človek brez doma*;

- **klošár, -klošár** -ja tudi clochárd -a [klošar -ja] m (â) zlasti v francoskem okolju *brezdomec, potepuh*;

- **potepúh** -a m (ū) *kdor hodi iz kraja v kraj in je brez zaposlitve* (internetni vir 1).

Če vzamemo samo besedo »brezdomec« (*homeless*) pomeni ta brez dvoma »biti brez doma«. Toda kaj je to »dom«?

V SSKJ-ju je zapisano naslednje:

dóm -a *prostor, hiša, kjer kdo stalno živi, od koder izhaja* (internetni vir 1).

Dom je vsekakor širši in bolj abstrakten pojem kot »streha nad glavo«. Medtem ko izraz »streha nad glavo« pomeni le fizično zavetišče, bivališče, pomeni »dom« prostor, kjer se posameznik počuti varnega, zaželenega, sprejetega, kjer navadno biva njegova družina, sorodniki ali prijatelji, kratka ljudje, s katerimi se posameznik dobro razume, jim lahko zaupa, mu pomagajo in ga imajo radi. Dom je tudi prostor, od koder izvirajo posameznikove korenine in na katerega ga vežejo spomini iz otroštva. Prav tako je to prostor, kjer se posameznik sprosti in najde svoj mir, kadar ga potrebuje.

Dom posamezniku služi za shranjevanje stvari, za organizacijo življenja pa tudi za družbene in identitetne namene. Poleg osnovnih potreb po zavetju mu torej omogoča zadovoljevanje celotnega skupka normativnih ter funkcionalnih družbenih potreb in je nujen pogoj za duševno zdravje v naši civilizaciji (Flaker 1999). Biti brez doma potemtakem pomeni mnogo več kot le biti brez strehe nad glavo.

Zaradi takšne raznolikosti med pomeni, ki jih zajema izraz »dom«, je slednjega zelo težko enoznačno definirati; ljudje ga razumejo različno in poudarjajo njegove različne funkcije, to pa posledično pomeni, da definicija brezdomstva ne more biti enotna.

3. VZROKI BREZDOMSTVA

Stanovanjska stiska in brezdomstvo sta posledici spleta okoliščin: na eni strani individualnih odločitev in značilnosti posameznikov na drugi pa družbenih okoliščin, ki določajo spekter njihovih opcij. Prepletata se torej mikroraven posameznika in makroraven družbene strukture, na katero pa posameznik ne more vplivati (Mandič 1999).

Edgar in Meert (2005) navajata štiri sklope dejavnikov tveganja za pojav brezdomstva:

Tabela 2: *Dejavniki ogroženosti in tveganja stanovanjske izključenosti* (Edgar in Meert 2005, prevedla Dekleva in Razpotnik 2007)

<i>Polje vzročnosti</i>	Dejavniki ogroženosti	Opombe
Strukturno	Ekonomski procesi	Vpliv na zaslužek, negotovost zaposlenosti
	Povečanje priseljevanja	Vpliv na ksenofobijo, rasizem in diskriminacijo
	Bolj omejujoče definicije državljanstva	Vedno večje omejitve dostopa do socialnega varstva
Institucionalno	Obstoječe storitve nespecializiranih služb	... ne ustrezajo potrebam po pomoči
	Odsotnost dostopnih služb	... ki bi ustrezale potrebam po pomoči
	Mehanizmi razdeljevanja dobrin (storitev in javno dostopnih stanovanj)	Neustreznost glede na potrebe (prostorska koncentracija, postopki dodeljevanja)
	Pomanjkanje ustreznih služb	... za preprečevanje, terensko delo
	Odsotnost koordinacije med obstoječimi nespecializiranimi službami	Vpliva na kontinuum podpore in stanovanjskih karier
Odnosno	Družinski status	Samski ljudje so bolj ogroženi
	Značilnosti odnosnih situacij	Partner, oči, mačeha, ki zlorablja
	Razpad odnosov	Smrt, ločitev, zapustitev
Osebno	Ekonomski/zaposlitveni položaj	Slab dohodek
	Narodnostni položaj	Verjetnost diskriminacije
	Državlanski položaj	Slab dostop do socialnega varstva
	Hendikepiranost/dolgotrajna bolezen	Vključuje težave v duševnem zdravju in duševni razvitosti
	Izobraževalni položaj	Slabi dosežki
	Zasvojenost	Alkohol, prepovedane droge, igre na srečo
	Starost/spol	Mladi/stari, ženske
	Priseljski položaj	Položaj priseljenc./ravno prispel

Strukturni in institucionalni dejavniki so tisti, ki povečajo ogroženost in s tem možnost socialne izključenosti, odnosni dejavniki pa največkrat nastopajo kot neposredni povodi za krizna stanja, ki mnogokrat vodijo v brezdomstvo. Ključno vlogo pri pojavu brezdomstva igrajo tudi osebni dejavniki, vendar pa te dostikrat spregledamo ali podcenjujemo (Dekleva in Razpotnik 2007).

Ko govorimo o *strukturnih dejavnikih*, imamo v mislih predvsem posameznikov položaj na trgu delovne sile in s tem povezano revščino ter dejavnike, ki ovirajo posameznika, da pridobi primerno bivališče. Pri strukturnih dejavnikih gre omeniti tudi pomen državljankega statusa in z njim povezano diskriminacijo, ki predvsem ženske in priseljence izloča s stanovanjskega trga (Edgar in Meert 2005).

Institucionalni dejavniki, ki pripomorejo k izključenosti in stanovanjskem tveganju, se nanašajo predvsem na odsotnost oz. neprimernost institucionalne pomoči. Odsotnost institucionalne pomoči je lahko posledica odsotnosti primernih institucij v določenem okolju; obenem je možno, da posameznik ni zaznan kot nekdo, ki bi potreboval pomoč, ali pa ni v stiku s primerno institucijo, četudi ta obstaja. Mnogokrat pa se zgodi tudi, predvsem pri ljudeh, ki jih pesti več težav hkrati (npr. brezdomstvo in odvisnost od prepovedanih drog), da jim nobena od obstoječih institucij ne zna oz. ne želi pomagati (Edgar in Meert 2005).

Odnosni dejavniki, ki pripeljejo do brezdomstva, so največkrat povezani bodisi z ločitvami bodisi razvezami partnerskih zvez ali pa s smrtjo enega od partnerjev v poznejšem življenjskem obdobju. Med odnosne dejavnike prištevamo tudi prepire in nesoglasja med mladimi in njihovimi starši, ki so tako hudi, da se mladi odločijo zapustiti dom in iti na ulico. Sem prav tako sodi nasilje v družini, posledica katerega so epizode brezdomstva žrtev nasilja ali pa zatekanje v »varne hiše« in druge institucije (Edgar in Meert 2005).

Tudi *osebni dejavniki* lahko bistveno pripomorejo k brezdomstvu (npr. spol, starost, etnična pripadnost, zdravstvene težave, nizka izobrazba ali pomanjkanje slednje, odvisnost od iger na srečo, veliki dolgovi,...) (Edgar in Meert 2005 ter Dekleva in Razpotnik 2006). Mednje sodi tudi pomanjkanje ustreznih informacij o možnostih, ki jih imajo posamezniki, npr. mladi in imigranti, pri uveljavljanju na trgu delovne sile in stanovanj (Edgar in Meert 2005).

Naj navedem še nekaj konkretnih okoliščin, ki so jih izpostavili avtorji Lownsborough, Thomas in Gillinson (2004) (v Dekleva in Razpotnik 2006) in ki naj bi bile sodeč po številnih raziskavah pogosteje povezane s pojavom brezdomstva:

- odvisnost od drog ali alkohola,
- duševne težave,
- dvojne diagnoze (splet težav, npr. v duševnem zdravju in z odvisnostjo),
- nasilje in zloraba,
- prekinitev dolgotrajnega razmerja,
- težave pri vzdrževanju doma,
- nezaposlenost,
- dolgovi,
- prisilna izselitev,
- bivanje v zaporu oz. težave s policijo,
- stik s sodnim sistemom,
- izključitev iz šole oz. slaba usposobljenost,
- vključenost v vojsko/mornarico,
- življenje v skrbstvenih ustanovah,
- pomanjkanje podpornih socialnih mrež,
- izkušnja z brezdomstvom v preteklosti.

V zadnjem desetletju in pol se je v večini razvitih družb poslabšala oskrba s cenovno dosegljivimi najemnimi stanovanji, hkrati pa so se povečala zaposlitvena in druga tveganja. S temi spremembami so postale posebej izpostavljene tiste skupine prebivalstva, ki so bile v tako imenovani »tržni tekmi« v slabšem položaju od drugih. Gre predvsem za starejše ljudi, duševno in telesno hendikepirane, mladino, revne ter druge skupine, za katere se je uveljavil izraz »ranljive skupine« (Mandič 1999).

Novi način pojasnjevanja in problematiziranja položaja ranljivih skupin poudarja, kakor sem omenila že prej, zlasti vlogo koncepta »socialne izključenosti«. Prikrajšanost ranljivih skupin namreč ni najprej povezana z materialnim pomanjkanjem oz. nizkimi dohodki, ampak z izključenostjo iz pomembnih družbenih razmerij (Mandič 1999). V družbi se torej »govori o njih, ne pa z njimi« (ATD Quart Monde 1996 v Mandič 1999).

Omrežje razmerij, iz katerih so ranljive skupine izključene oz. niso v njih dovolj udeležene, lahko razdelimo na tri dimenzije:

1. *država* (šibak odnos do države imajo tisti, ki imajo nelegalen ali nereden status, samohranilke ter uživalci alkohola in drugih mamil, saj so vsaj delno sami odgovorni za svoj položaj),
2. *trg, predvsem trg delovne sile* (slabši odnos do trga delavne sile imajo slabo izobraženi in slabo usposobljeni ter posamezniki z zdravstvenimi težavami in hendikepirani),
3. *civilna družba* – družinska in druga omrežja zasebnih odnosov (slabše vezi imajo starejši, uživalci drog in tisti, ki so bili v državni oskrbi: zaporniki, sirote, gojenci v domovih, osebe s psiho-socialnimi težavami)

Ranljive skupine imajo šibka razmerja vsaj v eni od navedenih dimenzij, medtem ko je brezdomstvo skrajna oblika »socialne izključenosti«, saj pomeni izključenost na vseh treh dimenzijah (Mandič, 1999).

3.1 Natančnejša opredelitev strukturnih razlogov za povečana stanovanjska tveganja (po Mandič 1999)

Ključne strukturne spremembe, zaradi katerih so v zadnjih desetletjih nastale okoliščine, ki so botrovale nastajanju stanovanjskih tveganj, stisk in brezdomstva so: demografske spremembe, »nova revščina« in rastoča nezaposlenost ter spremenjena struktura stanovanjske oskrbe (Mandič 1999).

1. *Demografske spremembe* – število gospodinjstev narašča, medtem ko se njihova velikost krčijo; spreminja se tudi njihova sestava, saj postajajo kratkotrajnejša in prehodnejša. Te spremembe pa seveda pomenijo tudi nove zahteve po stanovanjski oskrbi.

Poudariti je treba, da obstaja tudi velika razlika med gibanjem gospodinjstev in gibanjem prebivalstva (slednje narašča počasi ali stagnira, število gospodinjstev pa se zelo širi), kar pomeni vse večjo potrebo in povpraševanje po stanovanjskih enotah (od leta 1981 do 1991 je rast gospodinjstev v Sloveniji znašala 7,6 %, rast stanovanj pa 11,4 %, kar sicer kaže na obraten trend v primerjavi s tistim, ki sem ga omenila prej, vendar pa povečanje stanovanjskega sklada še ne pomeni nujno tudi povečanja gospodinjstev (Mandič 1999).

V razvitih družbah že nekaj let opažajo manjšanje povprečne velikosti gospodinjstva, narašča število samskih in enoroditeljskih gospodinjstev ter parov brez otrok. Prav tako pa so sodobna gospodinjstva bolj začasna in kratkotrajna. Posameznik torej v svojem življenju zamenja večje število gospodinjstev kot nekoč, v njih pa ostane krajši čas (Mandič 1999).

2. *Nova revščina in rastoča nezaposlenost* – zaradi dolgotrajne brezposelnosti (pojemanje industrije), vse večje rasti začasnih in negotovih zaposlitev, večjih zahtev od delavcev (Dekleva in Razpotnik 2006) ter trajne odvisnosti od podpore za brezposelne se povečuje število revnih. Tudi v Evropski uniji se njihov delež ne le povečuje, ampak se slabšajo tudi njihovi pogoji in večja se njihov zaostanek za glavnino družbe (npr. v Veliki Britaniji se je med letoma 1979 in 1993 dohodek najrevnejših prebivalcev realno zmanjšal za 17 %, medtem ko je povprečni dohodek narasel za tretjino, dohodek najbogatejših pa celo za 60 % (Mandič 1999).

Zaradi omenjenih razmer na trgu delovne sile so se pojavile nove rizične skupine ljudi, ki so začasno ali trajno popolnoma izključene iz nepremičninskega trga, saj so njihovi glavni viri dohodkov in s tem tudi odločilne smernice njihovih nastanitvenih rešitev nadomestila za nezaposlene, socialne pomoči in pokojnine (Dekleva in Razpotnik 2006).

3. *Stanovanjska privatizacija in slabša razpoložljivost cenovno dosegljivih najemnih stanovanj* – tudi naša družba se je srečala s privatizacijo javnih najemniških stanovanj. Ta je imela poglavitno vlogo pri deležu najemniških stanovanj, ki jih je po tranziciji (1994) v Sloveniji ostalo le še 9 %. Tako se Slovenija skupaj s tranzicijskimi državami, kot sta Bolgarija in Romunija, uvršča med tiste dežele, v katerih je delež najemniških stanovanj najmanjši (Dekleva in Razpotnik 2006).

S sistemskimi spremembami po letu 1991 so se tako pri nas zmanjšale priložnosti prebivalstva za dostop do primerne stanovanja. Zelo je upadlo število razdeljenih nekomercialnih posojil za gradnjo ali nakup stanovanja pa tudi najemnih stanovanj za zmerno najemnino.

Poslabšanje stanovanjskih priložnosti prebivalstva se kaže v zmanjšanih možnostih dostopa do (po Mandič 1999):

- javnih najemnih stanovanj (med letoma 1991 in 1996 je bilo pridobljenih in oddanih letno povprečno 240 socialnih in neprofitnih stanovanj, kar je okoli 5 % družbenih

najemnih stanovanj, ki so bila letno razdeljena sredi osemdesetih let; takrat so jih razdelili okoli 5.500 letno),

- do ugodnih stanovanjskih posojil (med letoma 1991 in 1995 je Stanovanjski sklad RS letno podelil okoli 3.200 ugodnih posojil, kar je le 11 % letnega števila posojil, ki so jih delovne organizacije dodelile v drugi polovici osemdesetih let; leta 1983 so jih podelile 30.000, leta 1986 pa 34.000).

Tudi privatni najemniški sektor, ki je bil za ljudi z nizkimi dohodki glavni vir nastanitve, se je v zadnjem desetletju močno spremenil. V Veliki Britaniji je ta denimo leta 1960 zajemal več kot 25 % vseh stanovanj, leta 1991 pa le še 7 % (Dekleva in Razpotnik 2006).

4. SPECIFIČNE SKUPINE BREZDOMCEV

4.1 Dnevno brezdomstvo

Dnevno brezdomstvo je posebna oblika brezdomstva (ki pogostokrat nastopi pred »pravim« brezdomstvom), pri kateri ljudje sicer imajo streho nad glavo, svoj bolj ali manj varen in primeren prostor, vendar pa je njihovo življenje čez dan povsem podobno življenju brezdomcev.

Glavni problem dnevnih brezdomcev je, da nimajo (smiselnih) socialnih vezi, stikov ter odnosov in so tako izključeni iz družbe, kateri naj bi pripadali (izključeni iz sistema izobraževanja, zaposlovanja), prav tako pa se srečujejo s pomanjkanjem aktivnosti, ki bi jim napolnile življenje (Dekleva in Razpotnik 2007).

Dnevno brezdomstvo je mnogokrat tudi ena od faz tako imenovanega »cikličnega brezdomstva«, pri katerem posameznik kroži med različnimi, bolj ali manj negotovimi oblikami nastanitve, zavodi in ulico (Dekleva in Razpotnik 2006).

Primer dnevnega brezdomstva:

Skupina ljudi dneve preživi pred trgovino (tukaj imajo tudi stole, na katerih sedijo) in prosi mimoidoče za denar, s katerim si potem kupujejo vino. Ko se zvečeri, pospravijo svoje dnevno domovanje in gredo »domov« (večina jih živi z materjo ali sorodniki). Doma je situacija napeta, konfliktna, zato posamezniki tam samo prespijo. Za te domove ne skrbijo in v njih ne vlagajo. Ti posamezniki nimajo nobenih drugih aktivnosti razen posedanja pred trgovino. Tudi službe si ne iščejo. (Dekleva in Razpotnik 2007)

Dnevno brezdomstvo je lep pokazatelj tega, da je brezdomstvo precej širši in bolj kompleksen pojav kot le odsotnost strehe nad glavo (Dekleva in Razpotnik, 2007) .

4.2 Posameznik, ki kroži med različnimi oblikami namestitve

Mnogi brezdomci skozi leta, mesece pa tudi tedne prehajajo med različnimi vrstami bivališča: med cesto, začasnim bivanjem v skvotih ali »bazah«, med zakonitimi podnajemniškimi nastanitvami, med prijatelji in sorodniki, zavetišči, bolnico, zaporom ... Nimajo ne primernih socialnih mrež ne ostalih pogojev, da bi lahko nekje trajno stanovali (Dekleva in Razpotnik 2007).

Hitro in pogosto menjavanje nastanitve dostikrat zasledimo med mladimi, predvsem odvisniki, ki tako krožijo med bivanjem v bazah, pri starših in prijateljih, v programih zdravljenja od drog, pa tudi v kazenskih institucijah (Dekleva in Razpotnik 2007).

Primer posameznika, ki kroži med različnimi oblikami nastanitve:

Moški, star med 20 in 30; od svojega 15. leta dalje ima težave z nedovoljenimi drogami in kriminalom. Prvič je odšel od doma kot mladoleten zaradi težav usklajevanja njegovega odvisniškega življenja z zahtevami staršev. Na cesti je od tedaj preživel tri leta. Medtem pa je bil pogosto v različnih programih zdravljenja ter nihal med bivanjem v zavetiščih, bazah, v določenem obdobju je imel celo v najemu svoje stanovanje, občasno pa se je vračal tudi domov k staršem. (Dekleva in Razpotnik, 2007.

4.3 Mladi brezdomci in brezdomni odvisniki

Brezdomstvo mladih je pojav, ki se je v zadnjih letih v Sloveniji (kakor tudi drugod po Evropi) močno razširil (Dekleva in Razpotnik 2006), vendar pa kljub svoji velikosti in pomembnosti s strani družbe in večine organizacij, ki delajo z mladimi, ni prepoznan kot problem (Leskošek 2002). Vzrok za neprepoznavnost brezdomstva mladih kot problema bi morda lahko iskali v uporabljanju redke osebne mreže, ki jo imajo mladi, s pomočjo katere si zagotovijo začasne stanovanjske rešitve in se izognejo spanju in beračenju na ulici (Leskošek 1999), ter v institucionalizaciji. Veliko mladih z bivanjskim problemom je namreč nameščenih po raznih institucijah, pri čemer se tovrstno bivanje upraviči s postavitvijo ustrezne diagnoze (fizično ali mentalno oviran, z osebnimi ali vedenjskimi motnjami ...). Namesto reševanja njihovega bivanjskega problema se ta le zakrije z drugo (bolj ali manj realno) težavo, zaradi katere mladostnik postane problematičen in kot takšen tudi sam odgovoren za svoj položaj. Brezdomstvo tako postane posledica patologije posameznika in ne posledica okoliščin, situacije in družbe, v kateri se posameznik znajde (Leskošek 2002).

K neprepoznavnosti brezdomstva mladih kot problema pripomore seveda tudi neustrezna, a splošno sprejeta definicija brezdomstva, ki je bolj kot v nezmožnost pridobivanja ustreznega osebnega bivališča usmerjena v odsotnost strehe nad glavo (Leskošek 2002).

4.3.1 Vzroki brezdomstva mladih

Samoumevnost prehoda mladih iz stanovanja staršev v prvo samostojno stanovanje je precej bolj vprašljiva kot desetletje nazaj, sama preselitev pa se, če se, zgodi dosti kasneje, torej pri višji starosti (Dekleva in Razpotnik 2006).

Tako mladi zaradi odvisnosti od staršev, pri katerih živijo, precej pozneje izkusijo samostojnost, neodvisnost, skrb za samega sebe, odgovornost ..., kar pa (po Avramova 1998, v Leskošek 2002) povzroča njihove frustracije, negotovost, regresijo, nasprotovanja, zmedo ...

Hudson in Liddiard (1994) pravita, da so poglobitni strukturni vzroki za širitev pojava brezdomstva mladih predvsem:

- *nezaposlenost in nizki dohodki mladih* – ta dva dejavnika sta od nekdaj spremljala mlade brezdomce in sta pri precejšnjem številu brezdomcev tudi poglobitna vzroka za brezdomstvo, njuna vloga pa se je še povečala po letu 1980, predvsem v industrijskih državah. V Veliki Britaniji je bilo, na primer, leta 1993 med mladimi (18–24 let) 23 % nezaposlenih, kar je predstavljalo višji odstotek v primerjavi z nezaposlenostjo celotne populacije (ta je bil 14,5 %). O slabih dohodkih mladih ljudi pa zelo nazorno priča drugi, prav tako britanski primer iz leta 1992, ki pravi, da je posameznik, star 16–17 let, takrat zaslužil trikrat manj kot odrasel moški, zaposlen v isti službi ter na istem delovnem mestu.
- *zmanjšanje državne podpore mladim* – po letu 1980 je tako v Veliki Britaniji kot v mnogih evropskih državah prišlo do znatnega upada državne podpore mladim ljudem do 25. leta. Hudson in Liddiard (1991, v Hudson in Liddiard 1994) menita, da je država s to potezo želela zaščititi mlade (predvsem tiste, mlajše od 18 let) pred problemi plačevanja vse večjih stroškov samostojnega bivanja, ki bi bili predvsem posledica porasta nezaposlenosti med mladimi. In sicer zaščititi tako, da bi z zmanjšanjem državne pomoči mladim slednje prisilila, da namesto samostojnega življenja raje ostajajo doma. Direktni rezultat te poteze je bil nenaden porast mladih brezdomcev. Nekateri mladi namreč niso imeli možnosti ostati doma (oz. vrniti se domov) pri starših ali skrbnikih, obenem pa niso bili sposobni brez podpore plačevati in obdržati stanovanja, zato jim tako rekoč ni preostalo nič drugega kot iti na ulico.

- *pomanjkanje primernih (predvsem cenovno) stanovanj za mlade* – število javnih in zasebnih, mladim cenovno dosegljivih najemniških stanovanj se je drastično zmanjšalo, medtem ko se je število lastniških stanovanj povečalo (v Veliki Britaniji se je število cenovno ugodnih stanovanj, sezidanih v enem letu, od leta 1969 do leta 1991 zmanjšalo za 93 %).
- *velik porast majhnih gospodinjstev* – v Veliki Britaniji so npr. od leta 2001 kljub nespremenjenem številu prebivalcev zaznali porast števila vseh gospodinjstev za 10 %, pri čemer se je število enoosebnih gospodinjstev povečalo za kar 34 %.

Prav tako pa ima vsak mladi brezdomec tudi zanj specifične, osebne vzroke, ki so ga pripeljali v to situacijo. Po Hudson in Liddiard (1994) so ti največkrat:

- *beg od doma* (največkrat ne po lastni izbiri ampak zaradi konfliktov, nasilja ...);
- *konec rejništva* (po nekaterih podatkih naj bi bilo med mladimi brezdomci kar 22 % tistih, ki so določeno obdobje svojega življenja preživeli v rejništvu);
- *fizična in spolna zloraba* (Killeen 1988 (v Hudson in Liddiard 1994) navaja primer škotske raziskave, ki je pokazala, da je kar 17 % mladih brezdomcev v življenju že izkusilo spolno ali fizično nasilje v svojem domu);
- *duševne bolezni* (mladi z duševnimi obolenji težje dosežejo samostojnost, službe za pomoč mladim brezdomcem niso usposobljene za delo z duševnimi bolniki, brezdomstvo pa je lahko tudi vzrok in ne posledica duševne motnje. Brandon in sod. 1980 (v Hudson in Liddiard 1994) navajajo rezultate raziskave med mladimi brezdomci v Londonu: kar 17 % fantov je poročalo, da so bili zaradi duševne motnje vsaj enkrat v življenju hospitalizirani);
- *kriminal* (Brandon in sod. 1980 (v Hudson in Liddiard 1994) navajajo, da je kar 83 % fantov in 31 % deklet od mladih londonskih brezdomcev poročalo, da so bili v življenju že v kazenskem postopku. Kriminal je lahko posledica ali pa vzrok brezdomstva. V prvem primeru mladi brezdomci npr. kradejo, da lahko preživijo, v drugem primeru pa lahko mladi izgubijo dom ravno zaradi kriminalnega dejanja, še posebej, če morajo za kazen v zapor za dlje časa. Prav tako je osebam, ki so že zabeleženi v kazenski evidenci, včasih težje najti primerno stanovanje.);
- *zloraba drog in alkohola* (zloraba drog in alkohola je lahko vzrok ali pa posledica brezdomstva med mladimi: mladi, ki uživajo alkohol in droge, vsekakor težje

konkurirajo na trgu dela kot tudi stanovanj, prav tako pa je brezdomstvo izredno težka izkušnja za človeka, ki si jo ta včasih skuša olajšati z uživanjem prepovedanih substanc).

Leskošek (1999) k temu seznamu strukturnih in osebnih vzrokov za brezdomstvo mladih dodaja še nekaj svojih situacij, ki naj bi pripomogle k brezdomstvu med mladimi:

- članstvo mladih v določeni subkulturi,
- mladi s specifičnimi individualnimi problemi,
- mladi, ki izhajajo iz imigrantskih družin,
- mladi, ki so prekinili izobraževanje,
- mladi, ki živijo v skvotih.

Zraven naštetega k brezdomstvu mladih prispevajo tudi zmanjšanje števila postelj v institucijah za mlade, brezdomstvo staršev in izvenzakonska nosečnost (Leskošek 1999). Še težje je v primerih, ko se mladi srečujejo še s ksenofobijo, rasizmom, seksizmom ali kakšno drugo obliko diskriminacije.

4.3.2 Preventiva pri brezdomstvu mladih

Da bi preprečili pojav brezdomstva med mladimi, opozarja Leskošek (2002), bi jih bilo treba predvsem usposobiti, da bi sami prevzeli nadzor nad svojim življenjem: mladi torej potrebujejo možnost izbire, priložnosti, izobrazbo, zaposlitev in enakovreden dostop do družbenih virov (npr. stanovanje), saj so le tako lahko aktivni člani v družbi, kjer živijo.

4.3.3 Brezdomni odvisniki

Zasvojenost in brezdomstvo sta nedvomno tesno povezana pojava. Neka norveška raziskava je pokazala, da ima velika večina brezdomcev, med katerimi je predvsem veliko mladih, težave z zasvojenostjo in zaradi tega potrebo po spremljevalnih programih ter pomoči za urejanje stanovanjske situacije (Ytrehus in Dropping 2004; po Hansen 2006, v Dekleva in Razpotnik 2006). Toda brezdomni odvisniki potrebujejo nekoliko drugačno obravnavo in pomoč kot odvisniki z domom, saj naj bi brezdomstvo občutno zmanjšalo posameznikovo vztrajanje v programu obravnave (Tommasello in sod. 1999, v Dekleva in Razpotnik 2006). Tako se lahko brez ustrezne obravnave znajdejo v brezupnem začaranem krogu, v katerem krožijo med sistemom zdravstva, terapijami, obravnavami, tretmani in socialno pomočjo,

vendar brez pravega napredka in uspeha (»učinek vrtljivih vrat«). V tem začaranem krogu se zelo velikokrat znajdejo brezdomni odvisniki s tako imenovano »dvojno diagnozo«, pri kateri gre za prisotnost vsaj dveh, med seboj neodvisnih težav pri posamezniku. Najpogosteje se navezuje na kombinacijo resnejše duševne bolezni in odvisnosti od dovoljenih ali nedovoljenih psihoaktivnih substanc (Dekleva in Razpotnik 2006).

Mnoge raziskave tako govorijo o zelo veliki pomembnosti posttretmanskih programov za brezdomne odvisnike in tiste z dvojno diagnozo, ki naj bi z upočasnjevanjem začaranega kroga vstopanja in zapuščanja različnih oblik »pomoči« občutno zmanjšali povratništvo v zasvojenost in s tem povezano življenje na cesti (Dekleva in Razpotnik 2006).

Poleg posttretmanskih programov pa je za uspešno delo z brezdomnimi odvisniki, brezdomci z duševnimi težavami in tistimi z dvojno diagnozo zelo pomembna koordinacija, povezanost in medsebojno dopolnjevanje ustanov, ki posamezniku pomagajo. Pomembno je tudi, da se ustanova posamezniku prilagodi, ga posluša in sprejme ter mu nudi pomoč, ki jo ta dejansko potrebuje (Dekleva in Razpotnik 2006).

Med brezdomci se velikokrat pojavlja tudi zasvojenost z alkoholom, ki je pri nas, pa tudi drugod, še vedno najbolj poceni (in hkrati najbolj kulturno sprejeta) droga.

Alkoholizem je velikokrat vzrok za brezdomstvo, prav tako pa mnogo brezdomcev začne piti po tem, ko se znajdejo na cesti, saj se tako borijo s slabimi življenjskimi pogoji in nizkim samospoštovanjem.

Tudi alkoholizem se tako kot odvisnost od drugih drog pogosto prepleta z duševnimi težavami (Dekleva in Razpotnik 2006).

4.4 Ženske in brezdomstvo

Med vsemi brezdomci je žensk nekoliko manj kot moških, kar gre pripisati predvsem težkemu življenju in preživetju na ulici, zaradi česar ženske pred odhodom na cesto izkoristijo vse druge možne rešitve. Poleg tega izkušnje kažejo, da so si ženske, ki že živijo na ulici, zmožne hitreje kot moški najti nekoga, ki jim bo nudil nastanitev. Ne glede na to pa pojav brezdomk ni nič novega in redkega ne pri nas kot tudi ne drugod po svetu. (Dekleva in Razpotnik 2006).

Vidno in nevidno brezdomstvo žensk je posledica številnih problemov, s katerimi se nekatere ženske danes srečujejo same, medtem ko jih je v preteklosti pred tovrstnimi težavami v

številnih primerih varovala institucija družine. Z velikimi spremembami na področju ekonomske produkcije in socialne reprodukcije je namreč prišlo do razpada klasičnega razmerja med spoloma, kot posledica tega pa je družina izgubila varovalno vlogo. Ženske tako danes uvrščamo med najranljivejše skupine prebivalstva, ki se na stanovanjskem področju srečujejo z naslednjimi situacijami (Zaviršek 1999):

1. *Doživljanja nasilja* – ker največ fizičnega nasilja nad ženskami izvajajo njihovi zakonski možje (v Sloveniji se fizično nasilje dogaja v vsaki peti družini) ali izvenzakonski partnerji, se najpogosteje zgodi, da morajo ženske, če želijo ubežati nasilnežu, zapustiti svoj dom, prostor, ki naj bi jim nudil zasebnost in varnost. Navadno se zatečejo k sorodnikom, prijateljicam ali v psihiatrične institucije, se ves dan zadržujejo v trgovinah ali pa spijo po parkih in vežah.

Za večino žensk, ki so žrtve nasilja v družini, je edini zares varen izhod ta, da se odselijo in se zatečejo tja, kamor jih nasilnež ne bo našel. Tako reševanje kritične situacije pa od ženske zahteva veliko poguma in predvsem ekonomskih sredstev za najem ali nakup novega stanovanja.

2. *Skrbstveno delo za otroke in ostarele skrbnike* – gospodinjstvo enostarševske družine, ki ga vodi ženska, je navadno bolj revno od tistega enostarševskega gospodinjstva, ki ga vodi moški, saj imajo ženske ponavadi nižje dohodke kot moški. Tako ženska v enostarševski družini, pogosto z nizkim dohodkom, skrbi za otroke in včasih še za ostarele starše, redko prejema preživnino za otroke in ima manj možnosti za pridobitev socialnega stanovanja, saj imajo prednost mlade družine, ki se spopadajo s socialno ogroženostjo.

Po popisu leta 1993 je bilo v Sloveniji 15 % mater samohranilk z otroki.

3. *Brezdomstvo, povezano z nezaposlenostjo* – slabše možnosti, ki jih imajo ženske pri zaposlovanju so povezane tako z materinstvom kot z nasiljem v družini, etnično diskriminacijo, duševnimi in fizičnimi prizadetostmi, slabšimi zaposlitvenimi možnostmi in dejstvom, da so ženske za isto delo praviloma plačane manj kot moški.

4. *Problem prikritega brezdomstva* – v tem primeru najpogosteje govorimo o ženskah (z otroki ali brez), ki imajo neredne dohodke in si bivališče uredijo tako, da ga odplačujejo v obliki neplačanega gospodinjskega ali spolnega dela. Gre za posebno obliko prikritega brezdomstva, ki ga ženske skrivajo tako, da uporabljajo vnaprej določeno vlogo ženske za premagovanje socialne stiske. Veliko žensk, ki zapusti materinski dom, se znajde v dilemi, ali naj živijo na ulici ali pa poiščejo gospodinjstvo samskega moškega.

5. *Problem državljanstva* – ženske, ki nimajo urejenega slovenskega državljanstva, so izbrisane iz vseh registrov in se ne morejo javljati na razpise (npr. za delo), prav tako pa ne morejo dobiti pomoči pri institucijah, kot so materinski domovi.

6. *Problemi zaradi fizičnih in duševnih prizadetosti in dolgotrajnih duševnih stisk* – ženske z gibalnimi oviranostmi in drugimi fizičnimi prizadetostmi ter vse druge osebe, katerim ni odvzeta poslovna sposobnost, imajo pravico, da se javljajo na razpise za socialna vprašanja ali na razpise za stanovanja z neprofitno najemnino. Toda ko se ljudje z gibalno oviranostjo dejansko želijo prijaviti na tak razpis, najpogosteje naletijo na naslednje omejitve:

- pomanjkanje informacij v zvezi z razpisnimi pogoji,
- vprašanje mesečnih dohodkov (oseba mora imeti minimalni mesečni dohodek okoli 200 EUR),
- vprašanje dosežene izobrazbe (ženske z višjo izobrazbo dosežejo na točkovnem seznamu več točk),
- vprašanje stalnega prebivališča (oseba mora dokazati, da je na določenem naslovu stalno prijavljena, sicer se ne more prijaviti na ta razpis),
- vprašanje kategorizacije (če hoče oseba, ki kandidira za neprofitno stanovanje, uveljaviti prednosti, ki jih imajo osebe s prizadetostmi, mora imeti potrdilo invalidske skupine. Nekatere osebe se ne želijo kategorizirati kot »invalidne«).

7. *Diskriminacija zaradi etničnega porekla* – npr. Rominje.

8. *Problemi, ki izhajajo iz nujnosti kontinuirane skrbi* (zlasti v primeru starejših žensk) – za mnoge starejše ženske pomeni odhod v domove za starejše občane ali v druge socialne zavode izgubo doma. Številne bi namesto institucionalizirane oblike pomoči raje prejemale individualno pomoč na svojem domu, saj bivanje v instituciji za prenekatere posameznice pomeni socialno ali pa celo dejansko smrt.

4.5 Osebe v dolgotrajni institucionalni oskrbi

Tukaj imamo v mislih predvsem posameznike, ki so daljše obdobje svojega življenja preživeli v nadomestnih, rejniških družinah ali zavodih. Navadno se problem pojavi, ko tovrstne institucije zapustijo, saj naj bi po nekaterih raziskavah težje izoblikovali svojo identiteto, bili čustveno in vedenjsko manj kompetentni in imeli težave z odnosi, težje skrbeli sami zase ter tako bili manj sposobni samostojnega življenja. Take okoliščine posameznike pogosto vodijo

v odvisnost ali nadaljnje obravnave, kar pa lahko pripelje tudi do popolne socialne izključenosti in brezdomstva.

4.6 Ljudje z dolgotrajnimi duševnimi stiskami

Povezava med brezdomstvom in duševno stisko je tako velika, da je včasih težko reči, kaj je posledica česa: je brezdomstvo posledica duševne stiske ali je duševna stiska posledica brezdomstva? (Flaker 1999)

Kot sem omenila že prej, pomeni stanovanje v naši civilizaciji temeljno eksistenčno in identitetno nujno. Tako ima nedvomno tudi posameznik, ki je bil dlje časa v ustanovi, bolnišnici, potrebo po svojem kotičku, ki mu bo nudil varnost, zasebnost in toploto. Skratka, ima potrebo po domu, kamor se lahko vsak čas zateče.

Pogosto pa se zgodi, da uporabniki psihiatričnih služb, ki pred hospitalizacijo nimajo stanovanjskih težav, po odpustu iz bolnišnice ugotovijo, da so npr. starši njihovo stanovanje oddali nekemu drugemu ali pa se jim je nekdo v stanovanje nasilno vselil.

Obenem se lahko še tako zanesljiv najemnik ali pa celo lastnik stanovanja zaradi manjših odstopanj (nemarnosti, pozabljivosti, ekscentričnega življenjskega sloga, brezmočnosti ali pa samo neplačanega računa za elektriko), še posebej, če se ta navezujejo na etiko duševnega bolnika, spremeni v brezdomca. Flaker (1999) omenja primer uporabnika psihiatričnih služb, ki je moral po hospitalizaciji, zaradi katere mu je stanodajalec odpovedal stanovanje, po zelo nizkih cenah prodati vse svoje premičnine, saj jih ni mogel nikamor shraniti.

Flaker (1999) navaja situacije, v katerih se običajno znajdejo ljudje z dolgotrajnimi duševnimi težavami:

- namestitev v socialni zavod ali bolnišnico po stanovanjski stiski ali po izpustu iz drugih ustanov (zaporov, vzgojnih zavodov),
- odsotnost stanovanja po odpustu (svojci stanovanje oddajo v najem, ga prodajo, stanodajalec stanovanje odda drugemu),
- uporabnice psihiatričnih ustanov, ki doživljajo nasilje v družini, se nimajo kam zateči,
- družba, okolica zavrača uporabnika psihiatričnih služb (uporabnik je dežurni krivec, grešni kozel),
- uporabniki živijo v odvisnostni navezavi s starši in se iz nje ne morejo izkoptati,
- živijo v neurejenih, zanemarjenih razmerah,

- nekateri svoje osebne lastnine med bivanjem v bolnišnicah ali zavodih ne morejo nikamor shraniti.

Na podlagi teh situacij, v katerih se znajdejo uporabniki psihiatričnih služb, lahko izpeljemo tri vrste njihovih posebnih potreb (Flaker 1999):

- potreba po razmeroma lahkem dostopu do trdnega stanovanjskega razmerja ter po varovalnih mehanizmih, ki jim zagotavljajo, da stanovanja ne bodo izgubili;
- potrebe ogroženih skupin, ki jim stanovanjski problem povečuje možnost, da se bodo (ponovno) znašli v psihiatrični bolnišnici;
- potrebe po posebnih prostorih: azili, zatočišča, varne hiše za ženske, krizni centri za mlade in za pobegle bolnike ter prostori, posebej prilagojeni preživljanju psihotičnih in drugih duševnih kriz. Lahko pa so to tudi trajnejši prostori, kot so terapevtske skupnosti, rehabilitacijske stanovanjske skupine, podprta stanovanja (uporabnik živi v svojem stanovanju ob pomoči strokovnjakov).

Rešitve tovrstnih bremenilnih situacij, ki jih poiščejo uporabniki, so zelo različne, pri čemer sta najbolj pogosti bolnišnica ali kakšen drug zavod (ljudje po ozdravitvi enostavno ne zapustijo ustanove, ker nimajo kam iti).

Socialne službe te ljudi navadno namestijo v samske domove, kjer ni ustrezne podpore, ki jo potrebuje človek v duševni stiski.

Med formalnimi rešitvami najdemo tudi družinsko oskrbo ali rejništvo za odrasle, pri čemer je problem predvsem ta, da skrbniki za delo z uporabniki niso dovolj usposobljeni in da poleg tega ne prejemajo zadostnega plačila.

In še, za rešitev bremenilne situacije lahko pristojne službe uporabniku dodelijo družbeno stanovanje.

Poleg formalnih obstaja tudi precej neformalnih rešitev:

mladi pogosto prenočijo pri prijateljih ali znancih ali pa se ob krizah zatečejo domov. Tudi starejši za prenočišče prosijo prijatelja, sodelavca, rojaka ali pa tudi človeka, ki so ga spoznali v bolnišnici. Te rešitve so učinkovite, saj so hitre in nudijo podporo in vzajemno pomoč. Njihova slaba stran pa je, da med uporabnikom in tistim, ki mu pomaga, velikokrat pride do preprirov in zamer, zato se posameznik ponovno znajde na cesti (Flaker 1999).

Glavna pomanjkljivost trenutnih rešitev situacij, v katerih se znajdejo uporabniki psihiatričnih služb, je predvsem v tem, da te posamezniku ne zagotavljajo stabilnega stanovanjskega razmerja, prav tako pa mu ne zagotavljajo podpore in pomoči pri vsakdanjih problemih gospodinjskega in družbenega življenja (Flaker 1999).

5. STATISTIKE O BREZDOMSTVU (V SLOVENIJI)

5.1 Merjenje brezdomstva

Brezdomstvo je pojav, ki je slabo definiran in kulturno relativen, zato ga je zelo težko meriti, še posebej, kadar imamo v mislih zanesljivo in mednarodno primerljivo merjenje (Dekleva in Razpotnik 2007).

Poglavitni vzroki za težavno merjenje pojava brezdomstva so naslednji:

- prvič, težko je oblikovati natančno in enoznačno definicijo brezdomstva, na kateri bo temeljilo nadaljnje štetje brezdomne populacije (Edgar in Meert 2005);

- drugič, zapleteno je že samo štetje brezdomstva, saj je ta pojav izredno dinamičen: nekateri ljudje se pogosto in v kratkem časovnem roku selijo od ene nastanitve do druge (prijatelji, bolnišnica, zapor) in jih zato zelo težko statistično obdelamo, saj nikoli nikjer zares niso, spet drugi se z brezdomstvom srečujejo v ponavljajočih se obdobjih, ki se izmenjujejo s povratkom domov (ženska, ki doživlja nasilje v družini se ob vsakem dogodku nasilja zateče k prijateljici), in jih je ravno tako težko vključiti v statističen pregled (Edgar in Meert 2005);

- tretjič, brezdomstvo je pojav, ki ga ljudje neradi razkrivajo, ker se bojijo moralnega sankcioniranja s strani drugih ljudi (Dekleva in Razpotnik 2007).

Na podlagi teh razlogov lahko rečemo, da vsako štetje brezdomstva privede do rezultatov, ki ta problem podcenjujejo (Edgar in Meert 2005).

5.1.1 Brezdomstvo v Evropi

V Evropi, v kateri prebiva okoli 340 milijonov ljudi, naj bi bilo vsako noč brez strehe nad glavo okoli 1,1 milijona ljudi. Približno 5 milijonov ljudi naj bi bilo trajno brez bivališča, okoli 15 milijonov ljudi pa naj bi živelo v bivanjsko neprimernih razmerah.

Brezdomstvo je bolj razširjeno v zahodni kot vzhodni Evropi, kar nekateri pojasnjujejo z drugačno strukturo družine, ki jo poznata zahodno- in vzhodnoevropska tradicija in kultura. Brezdomstvo je najbolj razširjeno v Veliki Britaniji, Nemčiji in Franciji (Hanks in Swithinbank 1997).

5.1.2 Ocena obsega brezdomstva v Sloveniji

Oceno obsega brezdomstva v Sloveniji navajata Edgar in Meert (2006), ki se pri opredelitvi brezdomstva opirata na Evropsko tipologijo brezdomstva in socialne izključenosti (ETHOS, 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA (Edgar in Meert 2005, prevedla Dekleva in Razpotnik 2007) in ki je podrobno predstavljena v podpoglavju o definicijah brezdomstva.

Podatke o brezdomstvu je prispevalo ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter slovenske organizacije, ki se ukvarjajo z brezdomsko problematiko (podatki se nanašajo na leto 2006, razen če v oklepaju ni navedeno drugače):

- 900 ljudi je (pre)spalo na cesti,
- 27 ljudi (povprečno) je prenočilo v zavetišču za brezdomce ali uporabnike prepovedanih drog,
- 165 ljudi je bilo nameščenih v začasnih domovih, od tega 57 v kriznih centrih za mladostnike (2005),
- 377 žensk in otrok je bilo nameščenih v »varnih hišah« (2005),
- 1461 ljudi je bivalo v domovih za tujce, od tega jih je 1205 čakalo na azil (2004),
- 30–60 ljudi je bilo tik pred izpustom iz kazenske ustanove brez organiziranega bivanja po izpustu (2005),
- 151 ljudi je živel v stanovanjskih skupnostih (obdobje od januarja 2005 do konca junija 2005); od tega je bilo 121 ljudi z duševnimi težavami in 30 hendikepiranih,
- 5066 primerov nasilja v gospodinjstvih je bilo prijavljenih (2005) (žrtve nasilja doma so potencialni brezdomci),
- 1651 ljudi je živel v neprimernih lesenih, mobilnih, improviziranih in drugih nestandardnih bivališčih (2002),
- 1417 ljudi pa je živel v začasnih bivališčih kot so garaže, kočice, prikolice, kleti, vagoni ... (2002).

5.1.3 Ocena obsega brezdomstva v Mestni občini Ljubljana

Eno od pomembnejših vprašanj v zvezi z brezdomstvom je vsekakor vprašanje, »koliko brezdomcev se nahaja v določenem mestu«, saj je od tega denimo odvisno, koliko ležišč bi bilo treba v takem mestu zagotoviti za brezdomce (Dekleva, Razpotnik in Vižintin 2006).

V okviru raziskave Problematika brezdomstva v Ljubljani sta avtorja Dekleva in Razpotnik (2006) ocenila obseg pojava brezdomstva v Ljubljani. Do te ocene sta prišla s pomočjo več

vrst podatkov:

- podatki o uporabnikih brezplačnih kosil v razdeljevalnici kosil v zavetišču na Poljanski cesti v Ljubljani,
- podatki iz anketiranja 91 uporabnikov brezplačnih kosil (podatke je aprila 2006 zbral Boris Kosec),
- podatki iz cestnega anketiranja 107 brezdomcev,
- podatki iz poglobljenih in kompleksnih študij primera desetih brezdomcev,
- podatki iz obsežnega terenskega dela z brezdomci,
- in podatki drugih organizacij (Policijska postaja Ljubljana Center, pet ljubljanskih centrov za socialno delo – v nadaljevanju CSD).

Presoja, kdo je brezdomec, je v raziskavi temeljila predvsem na zdravem razumu in intuiciji, pri tem pa je bilo ključno, da so se vprašane osebe same prepoznale v tem izrazu.

Z različnimi kombinacijami navedenih podatkov sta avtorja izvedla štiri različne izračune ocene obsega brezdomstva, ki si dali naslednje rezultate:

- na osnovi podatkov o razdeljevanju brezplačnih kosil je ocena brezdomcev, če upoštevamo podatke enega leta (2004–2005), od 285 do 390, če upoštevamo podatke treh let (2003–2005) pa od 594 do 727,
- na osnovi podatkov iz ankete med 107 brezdomci se število slednjih v Ljubljani giblje med 300 in 600,
- na osnovi podatkov iz policije in CSD pa sta avtorja prišla do ocene 700 brezdomcev (po podatkih policije) in 318 oz. 477 (po podatkih CSD). 318 brezdomcev je dejansko prijavljenih na naslovih CSD, 477 brezdomcev pa je hipotetično število brezdomcev, ki ga avtorja dobita, če število prijavljenih brezdomcev na CSD (318) pomnožita z (neznanim) korekcijskim faktorjem (v tem primeru je ta enak 1,5), ki naj bi odražal razmerje med vsemi brezdomci in tistimi, ki so se dejansko uspeli prijaviti na naslovih CSD.

Avtorja navajata, da dobljene ocene pojav brezdomstva v Ljubljani najverjetneje nekoliko podcenjujejo, saj z raziskavo ni bil dobro ocenjen relativni delež uporabnikov prepovedanih drog, bolj oddaljenih brezdomcev in tistih, ki so institucionalnim ponudbam težje dostopni.

Poudarjata tudi, da sta z navedenimi ocenami zajela le vidni del brezdomstva in torej le brezdomce, ki so bili v danem trenutku brez strehe nad glavo, iz raziskave pa sta v določeni

meri izpustila ljudi, ki »krožijo« iz situacije brez strehe nad glavo do institucij in ostalih nestalnih oblik bivanja, ter tiste, ki jim grozi brezdomstvo (posamezniki v negotovih bivališčih, v kaznilnicah, psihiatričnih in podobnih ustanovah).

V skupino, ki jo ta raziskava ni zaobjela, sodijo tudi mladi, ki nimajo lastnega stanovanja, si pa zaradi različnih razlogov želijo stanovanjske samostojnosti, in pa dnevni brezdomci.

Z upoštevanjem teh kategorij brezdomcev in potencialnih brezdomcev bi se ocena števila brezdomcev v Ljubljani gotovo dosti povečala, vendar pa je o konkretnem številu težko govoriti, saj za ta izračun ni na voljo jasnih parametrov (Dekleva in Razpotnik 2006).

5.2 Značilnosti brezdomske populacije

Avramova (1995, v Mandič 1999) navaja nekaj značilnosti brezdomske populacije v Evropi:

- za veliko večino je brezdomstvo samo prehodno stanje,
- vedno bolj pogosto brezdomstvo nastopi v najboljčutiljivejših trenutkih življenjskega obdobja (na prehodu iz mladostništva v odraslost in samostojnost, ob ločitvah),
- več kot polovica brezdomcev naj bi bila stara med 20 in 39 let,
- velika večina brezdomcev je bila nekoč v svojem življenju zaposlena (večinoma na priložnostnih in nestalnih, kratkotrajnih delovnih mestih),
- večina brezdomcev ima nizko ali nižjo izobrazbo,
- velika večina brezdomcev pripada dominantni narodnostni skupini v državi,
- med brezdomci so tako ženske kot moški,
- veliko moških brezdomcev je samskih, ženske brezdomke pa so ločene ali razvezane.

Značilnosti slovenskih brezdomcev (o katerih je bilo mogoče sklepati na podlagi podatkov, pridobljenih z anketiranjem skupine ljubljanskih brezdomcev) pa so, s pomočjo že prej omenjene obsežne raziskave ljubljanskih brezdomcev, spoznali in navedli avtorji Dekleva, Razpotnik in Vižintin (v Dekleva in Razpotnik 2006 ter Dekleva, Razpotnik in Vižintin 2006).

V raziskavi je sodelovalo 107 brezdomcev, od tega 16 (15 %) žensk in 91 (85 %) moških, njihove značilnosti pa so naslednje:

- povprečna starost ljubljanskih brezdomcev je 41,3 leta. Moški brezdomci so v povprečju stari 41,7 let, brezdomke pa 38,9 let,

- dobrih 90 % brezdomcev ima nizko ali nižjo izobrazbo (končana osnovna ali srednja šola),
- 85 % vseh brezdomcev je samskih ali ločenih,
- več kot polovica brezdomcev je brez lastnih otrok, s sorodniki pa ima večina redke stike ali pa teh sploh nima,
- veljavni osebni dokument ima velika večina brezdomcev, urejeno osnovno zdravstveno zavarovanje pa dobra polovica,
- vsi anketirani brezdomci razen treh imajo slovensko državljanstvo,
- približno polovica brezdomcev se je prvič srečala z brezdomstvom pred tridesetim letom (predvsem v obdobju mladostništva; zaradi konfliktov v družini ali odhoda iz vzgojnega zavoda), polovica pa po tridesetem letu (zaradi prekinitve partnerske zveze, ločitve, finančne krize, alkoholizma pa tudi vdovstva),
- približno polovica brezdomcev je poročala o »brezdomskem stažu«, krajšem od dveh let, polovica pa, da so bili brezdomci vsega skupaj več kot dve leti,
- kot najpogostejši vzrok za brezdomstvo, ljubljanski brezdomci navajajo denarne težave, lastno odločitev, izgon ali izselitev ter izgubo službe, pogosto pa se pojavljajo tudi težave s partnerji ali starši, z duševnim zdravjem, alkoholom ...,
- o problemih z duševnim zdravjem je poročalo skoraj 40 % vprašanih brezdomcev, o redni vsakdanji uporabi alkohola 22 %, o občasni ali redni uporabi prepovedanih drog pa 40 % brezdomcev (te lastnosti se pogosto pri posameznikih tudi prekrivajo),
- več kot polovica vprašanih brezdomcev ima izkušnjo z zaporom/priporom ali vzgojnim zavodom,
- povprečna delovna doba anketiranih brezdomcev je 11,4 let, 90 % vprašanih pa je v življenju kdaj bilo zaposlenih,
- nekoliko manj kot polovica anketiranih brezdomcev je v zadnjih 30 dneh (pred raziskavo) vsaj eno noč prespala zunaj,
- slabih 90 % brezdomcev si želi v prihodnosti z brezdomstvom prekiniti.

6. MEDIJSKI DISKURZI O BREZDOMSTVU IN DOJEMANJA BREZDOMSTVA S STRANI SLOVENSKE JAVNOSTI

6.1 Medijski diskurz

Po Erjavec (Erjavec in Poler Kovačič 2007) je diskurz jezik, realiziran v pisavi ali govoru, ki predstavlja enega od možnih načinov interpretacije in razumevanja družbene realnosti oz. sveta, vključuje pa omejeno število trditev in besed ali načinov govora. Je način izražanja, ki daje pomen izkušnjam iz določene perspektive, ali drugače, diskurzi organizirajo načine, na katere mislimo nek fenomen, in načine, na katere se s fenomenom ukvarjamo.

Diskurz je kot sistem reprezentacij v družbi povezan z ideologijo ali sklopom idej, ki navadno tvorijo selektivno in pristransko mnenje o družbenem svetu (kakor koncept ideologije definirata Branston in Stafford 1996, v Ogrizek 2003), saj so ideologije tipično izražene in reproducirane preko uporabe jezika v družbi (tj. diskurza). Tako lahko rečemo, da igra diskurz pomembno vlogo v reprodukciji ideologij, predpostavka slednjih pa je, da so množično sprejete med člani določene družbene skupine in da med njimi krožijo ter tako predstavljajo komunikacijo med somišljeniki. Množična komunikacija je dandanes najbolj učinkovita preko množičnih medijev, ki tako igrajo odločilno vlogo pri reprodukciji in širjenju ideologij. Ideologije izvirajo iz družbenih in materialnih praks in ker jih artikulirajo in reproducirajo mediji, imajo slednji pomemben političen učinek na reprodukcijo idej v družbi (Erjavec in Poler Kovačič 2007).

Pri svojem poročanju mediji nikakor niso nevtralni akterji. Vsak medij ima namreč svojo pozicijo v ideološki in politični strukturi obstoječe družbe, ki določa, kako bodo določeni družbeni dogodki predstavljeni. Tako mediji dogodkov ne opisujejo pasivno, ampak jih aktivno konstruirajo, pri tem pa se opirajo na svoje ideološke ozadje. Posledično mediji strukturirajo in oblikujejo dogodke v ideološko skladna sporočila, s tem pa ohranjajo bralce, ki so oblikovani kot potrošniki določenega medija (Erjavec in Poler Kovačič 2007).

Medijski diskurz je torej način, na katerega mediji interpretirajo in poročajo o svetu.

6.1.1 Kategorizacija »mi« – »oni«

Vsaka družbena skupina se mora, da se lahko kot taka identificira, razlikovati od »drugih« (bodisi notranjih bodisi zunanjih drugih). Gre za identifikacijo članov določene skupine »z« nečim in njihovo razlikovanje »od« nečesa. Konstrukcija identitete je tako proces diferenciacije oz. proces opisa lastne družbene skupine z razlikovanjem od drugih oz. »drugačnih« skupin, ki so (npr. v medijih) pogosto predstavljene kot tiste, ki »nas« ogrožajo (npr. Romi). Te skupine so obravnavane kot akterji, ki sprožijo negativno akcijo in vnašajo nered ter v medijih nastopijo navadno šele, ko se pojavijo v dualizmu z »nami« (Slovenci, lokalno oblastjo, državo ...).

Ko medijski teksti uporabljajo besedo »mi«, povežejo ljudi v skupnost, tako da hkrati nekoga iz nje izločijo. V medijskem diskurzu večina občinstva to reprezentacijo »mi/oni« sprejme in konstruira kognitivne modele »nas« in »njih«, pri čemer generalizira značilnost »njih« glede na lastna prepričanja in vrednote (Erjavec in Poler Kovačič 2007).

6.2 Medijski diskurzi o brezdomstvu

Mediji so nedvomno zelo pomemben in ponavadi prvi vir informacij o socialnih tematikah (tudi o drugačnih družbenih skupinah). Mnogokrat močno vplivajo na mnenja ljudi (jih oblikujejo in zamejijo) (Razpotnik in Dekleva 2006b), še posebej takrat, kadar primanjkuje alternativnih virov informacij (Erjavec, B. Hrvatin in Kelbl 2000).

Danes imajo mediji poglavitno vlogo pri postavljanju kazala pomembnosti tem, o katerih ljudje razmišljajo in se pogovarjajo. S tem ko izbirajo teme, vire, žanrske postavitve, jezik in stil, vsak dan konstruirajo in reproducirajo predstavo o »nas« kot pripadnikih večinskega naroda in »njih« kot pripadnikih manjšine (Erjavec in sod. 2000).

Kadar mediji poročajo o manjšinah (v našem primeru brezdomcih), gre za posebno obliko komunikacijske deprivilegiranosti, saj poročanje temelji izključno na navajanju virov večinskega prebivalstva. Tako sočasno s prostorsko, ekonomsko, kulturno in socialno getoizacijo manjšine poteka še posebna oblika medijske izključitve in osamitve (Erjavec in sod. 2000).

Za poročanje o brezdomstvu lahko rečemo, da se ga mediji dostikrat lotevajo stereotipno (npr. vsi brezdomci spijo na ulici), zraven pa pretiravajo in dramatizirajo (predvsem ko poročajo o

negativnih temah, kot so npr. droge, nasilje in prostitucija med brezdomci), da bi pritegnili čim širši krog ljudi (Hutson in Liddiatd 1994).

6.2.1 Tiskani mediji in brezdomstvo

Tiskani mediji objavljajo predvsem takšne zgodbe, ki pritegnejo širšo javnost. Tako velikokrat (odvisno seveda tudi od vsebine časopisa) poročajo o negativnih in problematičnih temah (kamor sodi tudi brezdomstvo), ki so za bralce najbolj zanimive. Problem pa je v tem, da novinarji včasih v želji, da bi bil njihov članek zanimiv in zato objavljen, pretiravajo in prirejajo resnico in torej ne pišejo objektivno, ter tako ljudem, ki takšen članek berejo, dajejo napačne vtise o pisani temi. Tako so novinarji tisti, ki kreirajo realnost, in ne sama situacija, o kateri pišejo (Hutson in Liddiard 1994).

Hudson in Liddiard (1994) navajata nekatere elemente, ki jih uporabljajo novinarji pri pisanju (bolj ali manj objektivnih) »dobrih« člankov o mladostniškem brezdomstvu, ki pa jih, po mojem mnenju, najdemo tudi v večini člankov o brezdomstvu nasploh:

1. *Neznani problem* – novinarji brezdomstvo v časopisih velikokrat predstavijo kot neznan, skoraj mističen problem, ki se ga širša javnost ne zaveda. Tako s svojimi članki nastopijo kot nekdo, ki brezdomstvo pripelje v ospredje, ga ljudem razkrije in predstavi ter ga posledično tudi po svoje razlaga in interpretira, s čimer pa lahko vpliva na mnenja in predstave ljudi o brezdomstvu.

Novinarji skušajo torej pri ljudeh izzvati občutek nepoznavanja problematike brezdomstva (četudi ni brezdomstvo niti približno fizično skrito očem javnosti in imajo ljudje z njim kar nekaj izkušenj) in s tem vzbuditi potrebo po razlagi tega vprašanja, medtem ko to isto razlago v časopisih ponujajo tudi sami. Slednjo pa ljudje zaradi občutka, da z brezdomstvom nimajo izkušenj in zares z njim niso seznanjeni, v večini nekritično sprejemajo.

2. *Negativne teme* – način, na katerega novinar predstavi socialne teme, kot je brezdomstvo, je deloma odvisen tudi od njegove želje po dobri zgodbi. Novice z negativno vsebino imajo navadno večjo verjetnost, da bodo objavljene, že zaradi tega, ker so nepričakovane, šokirajo in so manj pogoste, kar pa jih naredi za »dobre« zgodbe.

Pri pisanju o brezdomstvu lahko novinarji poudarijo razmeroma veliko negativnih tem, npr. prostitucijo, droge in nasilje, pri čemer pa zelo redko uporabljajo informacije iz prve roke.

3. *Nasprotja* – novinarji pri pisanju o brezdomstvu velikokrat uporabljajo tudi nasprotja, npr. pretirano negativno predstavljeno situacijo brezdomca primerjajo z razkošjem nekoga drugega.

4. *Stereotipi* – pri pisanju člankov o brezdomstvu novinarji dostikrat uporabljajo stereotipe, s katerimi problematiko brezdomstva predvsem poenostavijo. Zelo pogost stereotip pri pisanju o brezdomstvu je denimo, da vsi brezdomci spijo na cesti. S tem stereotipom mediji ignorirajo veliko število brezdomcev, ki spijo pri prijateljih, v zavetiščih, v neurejenih bivalnih razmerah, so pred izpustom iz zapora, a nimajo urejenega bivališča ... Poleg tega, da je spanje »pod milim nebom« lahko dobra osnova za objavljen članek, je vzrok za uporabo tega stereotipa tudi dejstvo, da je ljudi, ki spijo na cesti, veliko lažje najti in z njimi opraviti intervju oz. od njih pridobiti potrebne informacije.

5. *Nejasnost vsebine* – v tiskanih medijih se nemalokrat zgodi, da je določen dogodek, ki se nanaša na brezdomsko problematiko, v različnih časopisih opisan popolnoma drugače (npr. beračenje mladih kot žalostna življenjska usoda posameznika ali pa pojav nasilja med mladimi, ki izsiljujejo turiste za denar in jim grozijo z aidsom). Kar vpliva na način, na katerega je določen dogodek v časopisu predstavljen, je predvsem politična usmeritev časopisa in ljudi, ki časopis kupujejo. Prav tako ima vpliv tudi izvor informacij, ki jih novinar uporabi (npr. informacije, ki jih dajo agencije in društva za pomoč brezdomcev ali informacije, ki jih da policija).

Pogosto pa se zgodi, da nasprotja in nejasnosti najdemo tudi znotraj posameznega članka. Vsebino takega prispevka si vsak posameznik interpretira na svoj način, na podlagi svojih predhodnih izkušenj, predstav, mnenja, stereotipih o brezdomstvu.

6. *Statistika* – novinarji pri pisanju o brezdomstvu pogosto uporabljajo statistične podatke, predvsem s področja stanovanjskega in zaposlitvenega trga, sociale ... Pri pisanju člankov se nekritično opirajo na statistične podatke in jih predstavijo kot zelo preprosta dejstva, kljub temu da so včasih izredno kompleksne narave in da jih morda popolnoma ne razumejo. Prav tako so pogosto nekritični do natančnosti in pravilnosti podatkov in ne preverjajo njihovega izvora.

6.2.2 Analiza medijskih diskurzov o brezdomstvu v slovenskih tiskanih medijih avtorjev Dekleve in Razpotnik (2006 in 2006b)

V Sloveniji so novice s področja sociale, kamor spada tudi brezdomstvo, pretežno obrobna oblika novic, pri katerih je v večini primerov na prvem mestu senzacionalnost, objektivnost in osveščenost pa sta na stranskem tiru (Razpotnik in Dekleva 2006b).

Dekleva in Razpotnik (2006 in 2006b) navajata rezultate, ki sta jih dobila z analizo 79 prispevkov o brezdomstvu (ki so se nanašali na brezdomstvo v Sloveniji) v obdobju enega leta (od 1. 11. 2004 do 30. 10. 2005) v desetih slovenskih tiskanih medijih (večina prispevkov je bila objavljena v izdajah časopisnega podjetja Delo, skoraj dve tretjini vseh samo v časopisu Delo in Slovenske novice):

- prispevki o brezdomstvu se veliko bolj pogosto pojavljajo v predbožičnem obdobju, torej je brezdomstvo »predbožična« tema, kar avtorja razlagata z decembrsko skrbjo za uboge, zapuščene in prikrajšane ter povezujeta z mnogimi dobrodelnimi akcijami in dogodki, ki jih nekatere organizacije v tem obdobju pripravljajo za brezdomce. Poleti, julija in avgusta, pa je objav prispevkov o brezdomstvu najmanj;

- več kot polovico prispevkov sta avtorja uvrstila v kategorijo *dnevne novice* (ki se odzivajo na dnevne oz. političnoaktualne dogodke), pri čemer je večino prispevkov objavil časopis Delo, tretjino pa v kategorijo *črna kronika*, kjer so prednjačile Slovenske novice;

- prispevki o brezdomstvu so relativno kratki, povprečno malo nad eno avtorsko stranjo, le 11 % prispevkov je bilo daljših od dveh strani, kar priča o teži, ki jo mediji pripisujejo tej temi;

- velika večina prispevkov je brezdomstvo predstavila kot problem: predvsem problem socialne bede, nasilja med brezdomci in zasvojenosti. Le redki prispevki govorijo o brezdomstvu tako, kot da ne bi bili problem sami brezdomci, ampak nekaj oz. nekdo drug;

- v večini prispevkov so mišljenja in stališča brezdomcev samih zelo redko predstavljena – brezdomci so izredno redko vir informacij. Pretežno so predstavljeni kot nediferencirani in enaki posamezniki, s čimer mediji preprečujejo občinstvu, da bi se z njimi identificirali in podvomili v jasnost delitve na »nas« in »njih«. Brezdomci so namreč v medijih negativno stereotipizirani in umeščeni v diskurz mi/oni, s čimer so pojmovno izključeni iz privilegirane skupine »mi«, ki jo potrebujejo bralci za pozitivno identifikacijo (Erjavec in sod. 2000). S tako identifikacijo pa se bralci distancirajo od brezdomcev in so bolj

dovzetni za stereotipizirajoče kognitivne poenostavitve in diskriminatorne naravnosti (Dekleva in Razpotnik 2006).

Celotno gledano je večina prispevkov o brezdomstvu (okoli dve tretjini) v slovenskih tiskanih medijih precej stereotipnih (pogostokrat se nanašajo na žalostne življenjske zgodbe), skromnih in površinskih po obsegu ter največkrat neanalitičnih in le redko kritičnih. Poleg tega se umeščajo v okvire našega intuitivnega razumevanja pojma brezdomstvo: »nekoliko eksotična tematika pretežno neškodljivih, čeprav malce nadležnih ljudi, ki v bistvu predstavljajo družbeni tujek, ob katerem se ni treba zamisliti ali mobilizirati, temveč jih predvsem uporabiti kot predmet *predbožične ritualne dobrodelnosti*« (Dekleva in Razpotnik 2006, 186).

Veliko raziskav je pokazalo, da ljudje berejo večinoma tiste novice, ki so v skladu z njihovimi predstavami oz. z njihovim dojemanjem stvari, prav tako pa si tudi vsebino novic interpretirajo v skladu z mnenjem, ki ga imajo (Hutson in Liddiard 1994).

Vpliv določenega prispevka na predstave posameznika torej ni odvisen le od njegove vsebine, ampak tudi od že obstoječih posameznikovih predstav v zvezi s temo, o kateri bere.

6.3 Dojemanje brezdomstva

Kadar se ljudje srečamo s tujimi, neznanimi, drugačnimi pojavi, kakor je nedvomno tudi pojav brezdomstva v Sloveniji, se na njih navadno odzovemo s strahom in odporom. Ker z novim pojavom še nimamo izkušenj in tako tudi ne izdelanih kriterijev v zvezi z njim, se pri svojem reagiranju oz. odnosu do novega pojava naslanjamo predvsem na svoje stereotipe in predsodke, ki jih o tem pojavu imamo.

6.3.1 Stereotipi in predsodki

Po M. Ule (2005, Erjavec in Poler Kovačič 2007) so stereotipi preveč tipizirane sodbe (o »drugih« oz. drugačnih), ki ravno zaradi svoje posplošenosti in ohlapnosti redko ustrezajo stvarnosti. Pojavljajo se kot »signal«, ki nas avtomatično napoti k eni sami in edini možni interpretaciji. Stereotipi nam (po Lipman 1922, v Erjavec in Poler Kovačič 2007) o svetu govorijo prej, preden ga zares vidimo, ter predstavljajo del naše osebne tradicije, ki ohranja naše mesto v družbi.

Posebej zanimivi so socialni stereotipi, kjer ne gre le za pretirano generalizacijo, ampak predvsem za proces pripisovanja lastnosti ljudem na podlagi njihove skupinske pripadnosti, ne pa na podlagi njihovih individualnih značilnosti in posebnosti (Erjavec in Poler Kovačič 2007).

Stereotipna prepričanja, ki jih tvorimo pri srečanju s pripadniki drugih ali drugačnih družbenih skupin, pa služijo kot podlaga za predsodke oz. negativna stališča do teh družbenih skupin (Erjavec in Poler Kovačič 2007).

Rot (1977, v Ule 2004) predsodke definira kot neupravičena, neargumentirana in nepreverjena, na spremembe odporna stališča, ki jih spremljajo močna čustva.

Uletova (2004) dodaja, da so predsodki pridobljeni, vplivajo na obnašanje, so kompleksni ter imajo kognitivno in konativno (dinamično) komponento. S kognitivno komponento Uletova poimenuje nepreverjene posplošene koncepte, kognitivne sheme in prikrite implicitne teorije različnih skupin in posameznikov, ki se kažejo v tvorjenju nepreverjenih informacij, govoric, mitov in verovanj, ki si jih ljudje izmenjujejo v vsakdanjem življenju. Konativna komponenta pa zajema pripravljenost na določeno vrsto obnašanja do posameznikov ali skupine, v katero so usmerjeni predsodki.

Alexander Mitscherlich (1999) pa predsodke opiše kot zmedeno izkustvo, ki nastane v nekem duševnem procesu iz domišljije in posameznih drobcev zaznavanja ter se vrine pred dejanskostjo. Ker ljudje tej notranji prisili potem podležemo in imamo naše mešanice fantazije in realnosti za edine prave, nam dejanskost več ni dostopna. In ker se nam ta mešanica zdi tako verjetna, prepričljiva in očitna, se naša kritična sposobnost popolnoma uspava oz. ohromi in tako te varljive prepričljive resnice ne oceni kritično.

Predsodki nastajajo v socialnih interakcijah z drugimi in drugačnimi, kot smo »mi« sami. Ne da bi opazili (predsodki so mnogo bolj povezani z našo nezavedno duševno močjo kot pa z zavestno (Mitscherlich, 1999)) delujejo na naše zaznavanje zunanjega sveta in največkrat povzročajo negativno popačenje podobe objekta, na katerega se predsodek nanaša (Ule 2004). Pojavljajo se v mnogih oblikah; med sabo se razlikujejo po valenci, rangi, intenziteti in nenazadnje tudi patologiji (Allport, v Young-Bruehl 1998). Izražamo jih skozi vsakdanji govor, šale, fraze, veliko pa jih najdemo tudi v medijih, filmih, v političnih in pravnih institucijah, kulturi. Nastajajo in se ohranjajo še s pomočjo polarizacij, poudarjanja kontrastov

in razlik med kategorijami ljudi (predvsem razlike v spolni, etnični, rasni in verski pripadnosti ter družbenem statusu), predmetov in situacij (Ule 2004 in internetni vir 8).

Po Ule (2004) je osnovni mehanizem, ki vpliva na oblikovanje predsodkov, razvrščanje oz. kategorizacija objektov, s katerimi prihajamo v stik (tako imenovano »tipiziranje ali etiketiranje«).

Kategorizacija je kognitivni postopek, ki je neizbežen za človekov obstoj, saj je svet preprosto preveč kompleksen prostor, da bi v njem preživel, ne da bi ga pred tem na določen način poenostavili in uredili. Tako dražljaje iz okolja, med njimi tudi ljudi in socialne interakcije z njimi, uvrščamo v kategorije po podobnostih in razlikah (Brown 1999).

Trditev o kategorizaciji (za človekov obstoj neizbežen proces) kot o nujnem predpogoju predsodka, poudarja njegovo običajno oz. vsakdanjo naravo (Allport 1954, v Brown 1999), ki pa se spreobrne v neustrezno in patološko takrat, ko se lastnosti »etiketiranega« objekta, določene s kategorijo, v katero je uvrščen, kljub očitno drugačnim realnim zaznavam ne spremenijo.

Pri predsodkih gre pravzaprav za proces socialne kategorizacije, pri čemer ljudje informacije o socialnih stanjih stvari sprejmemo in predelamo na tak način, da poudarimo izbrane značilnosti socialnih stanj in te značilnosti posplošimo v stereotipne predstave in sodbe (Ule 2004).

Socialna kategorizacija stremi k izoblikovanju manjšega števila preglednih tipov ljudi, pri čemur se poslužuje predvsem dveh učinkov:

- poudarjanje razlik med različnimi socialnimi skupinami (»mi« smo drugačni kot »oni«),
- zmanjševanje razlik med člani iste socialne skupine.

Poudarjanje medskupinskih in zmanjševanje znotrajskupinskih razlik pa močno vpliva na medsebojno zaznavanje skupin ter na stališča in vedenje članov različnih skupin (Ule 2004).

Predsodki so lahko pozitivni (npr. predsodek do določenega poklica, ki ga cenimo) ali negativni. Negativni socialni in etnični predsodki (ki so deležni posebne pozornosti s strani socialnih psihologov, saj imajo negativen učinek na medosebne in medskupinske odnose) temeljijo na odklanjanju, sovražnosti, nespoštljivem, ponižujočem, nestrpnem ali prezirljivem odnosu do pripadnikov drugih narodov, etničnih skupin, ras, kultur, do oseb z drugačnim

načinom življenja, z drugačnimi religioznimi ali spolnimi usmeritvami (npr. predsodki do Neslovencev, Romov, črncev, judov, žensk, homoseksualcev, duševno bolnih (Ule 2004) pa tudi brezdomcev).

Brown (1995, v Ule 2004) je definiral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilne za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah:

- občutek superiornosti dominantne skupine,
- občutek, da so manjšinske skupine po naravi drugačne in manjvredne,
- prepričanje o »naravni« pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa,
- strah in sum, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status dominantne skupine.

Pogoje za nastanek predsodkov lahko delimo v dve večji skupini (Ule 2004 in internetni vir 8):

- *širši, makrosocialni pogoji*: sem spadajo »ekonomsko-politični pogoji«, kjer manjšine in druge stigmatizirane skupine postanejo »grešni kozel«, na katerem se sprošča nakopičena negativna energija, frustracije, strahovi in agresija (npr. z vlado) nezadovoljnih ljudi dominantne skupine.

V to skupino štejemo tudi »kulturnonormativne pogoje«, katerih posledica so predsodki do vedenja, oblačenja, vrednot, načina življenja pripadnikov manjšinske ali drugačne kulture;

- *individualni, mikrosocialni pogoji*: sem pa sodita »socializacija v prvih letih življenja« (oblikovanje otrokovih prvih posplošenih sodb o socialnem svetu, ki ga obkroža, pod vplivom staršev in pomembnih drugih) ter »frustracijske in krizne situacije v odraslem življenju«, kjer posameznik ali skupina svoja občutja iz travmatičnih doživetij, potlačenih frustracij in nezadovoljstva usmeri proti drugim, drugačnim ljudem.

Predsodki se, če jih potiskamo v anonimnost, naselijo v naših predstavah, željah in fantazmah. Postanejo podlaga osebni in socialni identiteti posameznikov ter kolektivnim praksam skupin – tako tistih, ki imajo predsodke, kot tistih, proti katerim so predsodki usmerjeni. To pa vodi v tragično situacijo, ko se žrtve predsodkov poistovetijo z vsebino predsodka, ki postane vsebina njihove samopodobe in njihovih praks. Temu pravimo »samoizpolnjujoče se napovedi«, ko žrtve predsodkov same s svojim dejanjem legitimirajo v njih usmerjene

predsodke. Ta sklenjen krog lahko prekine le kritična javnost, ki s kritično refleksijo predsodkov slednje delegitimira in jim vzame motivacijsko moč, s tem pa naredi prvi korak k ukinjanju moči predsodkov (Ule 1999).

Seveda lahko predsodke tudi zajezimo: če med afektivnim pritiskom iz okolja in našo reakcijo nanj (ki jo od nas zahtevajo predsodki) naredimo premor, če premislimo in ne le avtomatično nezavedno ravnamo, lahko vpliv predsodkov na naše ravnanje omilimo, če že ne izničimo. Obseg našega neuspeha pri tem pa kaže aktualno dinamiko prisotnega predsodka (Mitscherlich 1999).

Predsodki se lahko zdijo nenevarni in nedolžni, dokler gre za bežna srečanja z drugimi in drugačnimi, toda kaj hitro se lahko epidemično razširijo, postanejo družbeno vezivo množic in se tako spremenijo v orodje agresije, linča, preganjanja, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, izganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi »usodi« (Ule 2004).

6.3.2 Dojemanje brezdomstva (s strani širše slovenske javnosti)

Tukaj bom navedla poročilo iz sestanka Komisije za socialno-zdravstveno varstvo in problematiko mladih v eni od ljubljanskih četrtnih skupnosti, ki sta ga leta 2007 v treh številkah časopisa Kralji ulice (št. 13, 14 in 15) objavila avtorja Dekleva in Razpotnik. Tema sestanka je bila brezdomstvo. Na sestanku so bili prisotni štirje člani omenjene komisije, trije predstavniki Društva Kralji ulice ter predstavnik oddelka za zdravstvo in socialno varstvo MOL. Sestanek je trajal nekoliko manj kot dve uri.

To poročilo je zanimivo zato, ker sta avtorja v ljudeh, prisotnih na sestanku, prepoznala svojevrstno »naravno« fokusno skupino (fokusna skupina je umetno zbrana skupina relevantnih oseb, ki predstavljajo neko širšo populacijo; »naravna« fokusna skupina pa je torej skupina, ki ni bila umetno sestavljena samo za namen zbiranja podatkov o neki večji skupini), ki je po njunem mnenju zelo dobro predstavljala širšo slovensko javnost in njen pogled na problematiko brezdomstva. Na sestanku so bili namreč prisotni dovolj laični in neprofesionalni občani, da so lahko predstavljali širšo javnost, hkrati pa so bili dovolj angažirani in zainteresirani, da so lahko predstavljali del bolj angažirane javnosti.

S podrobno analizo sestanka komisije četrtne skupnosti (posebnega subjekta javnega mnenja) ter s predhodnimi izkušnjami in slišanimi odzivi s strani javnosti sta prišla do razmisleka o vsebini in strukturi dojemanj problematike brezdomstva s strani širše (slovenske) družbe:

Na kulturno neumestljive, tuje in nove pojave se prebivalci navadno odzovejo s strahom in odporom, istočasno pa se ustvari in ojača trend zagledanosti v poznano, nekoč tisto pravo, česar pa danes skorajda ni več. Tudi brezdomstvo je relativno nov pojav, ki je nastopil skupaj z ekonomskim razmahom in je posledica neuspešnih poskusov vključitve dela prebivalcev v nastajajoč sistem. Brezdomstvo je pri ljudeh, ki nekako še lovijo ritem novega časa, »nezaželena senca«, ki bi jo, če bi se dalo, raje skrili in umaknili, ali pa si želijo, da bi z njo opravili represivni organi in jo umaknili iz njihovega vidnega polja, saj si vsekakor ne želijo biti vedno znova opominjani na posledico svojega lastnega načina življenja in svojih teženj po kopičenju in razvoju.

Po drugi strani pa se v ljudeh zbuja težnje in potrebe, da bi ljudem v stiski, v našem konkretnem primeru brezdomcem, pomagali. Toda obenem se morajo pri takšnem množtvu različnih posameznikov, ki prosijo za pomoč, nekako odločiti, kdo so kandidati, ki si njihovo pomoč zaslužijo, in kdo so tisti, ki si je ne oz. si jo manj. Jasnih kriterijev za te vrste odločitev ljudje nimajo, zato se pri izbiri največkrat naslanjajo na svoje notranje predstave, predsodke, in nereflektirana prepričanja. V odločitvah, kdo je vreden pomoči in kdo ne, se skrivajo različni diskurzi, po mnenju avtorjev Dekleve in Razpotnik (2006) pa sta morda najbolj opazna dva:

- diskurz mi/oni (naši si zaslužijo pomoč, drugi, tujci pa ne)
- (krščanski) diskurz usmiljenja

Diskurz mi/oni se je na sestanku nanašal na »naše oz. prave brezdomce« in mišljenje, da smo jim na nek način dolžni pomagati, ter na »nenaše oz. neprave brezdomce« in mišljenje, da bi te bilo potrebno odstraniti, izgnati oz. jih predati »njihovim«. Kot »nenaši brezdomci« so bili v okviru tega sestanka mišljeni: brezdomci iz druge občine, brezdomci iz druge države in brezdomci druge rase.

S *krščanskim diskurzom usmiljenja* pa je mišljeno predvsem prepričanje ljudi, da gre pomagati tistim, ki so zares videti ubogi in nebogljeni, če je možno še šibki, ostareli in bolni in nikakor ne zdravi, pokončni in mladi. Dar ubogemu je v krščanskem izročilu dar samemu bogu, vendar pa po mnenju avtorjev danes berači niso več isti, kot so bili v »Jezusovih časih«, prav tako pa ljudje dandanes težko sprejmejo nove oblike skrajne izključenosti posameznika, zato iščejo kar se le da trdne druge kriterije, da bi se tudi v sodobni situaciji znali dobro in

prav odločiti komu pomagati in komu ne. Kar pa je ob dejstvu, da se danes posamezniki, ki prosijo za pomoč, ljudem predstavljajo na mnogo različnih načinov, precej težko. Tako so ljudje zmedeni pri odločanju komu pomagati in komu ne in si želijo, da bi jim nekdo pojasnil, kdo so ljudje, ki prosijo za denar, in ali ta denar zares dovolj potrebujejo.

Ob tem se je sicer treba zavedati, da ima vsak, ki prosi za denar na ulici, svoj motiv za to početje (najsibo to lakota, potreba po drogi ali alkoholu ali pa le način komunikacije), ki nikakor ni preprosto, zahteva pa tudi določeno mero osebne degradacije.

Avtorja sta na sestanku zabeležila tudi nedoslednost ljudi pri odločanju o tem, kdo si njihovo pomoč zares zasluži, kar je še dodaten pokazatelj zmedenosti ljudi v situaciji, ko srečajo človeka, ki prosi za drobiž. Tako se je npr. ista oseba na sestanku zgražala nad »rejenostjo« brezdomcev, ki prosijo za pomoč, po drugi strani pa omenjala svojega »stalnega brezdomca«, ki mu vsak dan primakne nekaj denarja in ki je slučajno ravno tako, ali pa morda še bolj, »rejen« od kakega drugega.

Zelo zanimiv pojav, ki sta ga avtorja zabeležila na omenjenem sestanku, je bilo tudi pogosto izražanje simpatije do »pijančkov, ki iskreno povedo, da potrebujejo za litrco«. Mnenje avtorjev je, da bolj kot sama iskrenost (saj iskrenost uživalca prepovedanih drog navadno ni uspešna pri vzbujanju radodarnosti mimoidočih) ljudi prepriča nekakšno sočutje in identifikacija, ki sta morda posledici splošne sprejetosti uživanja alkohola in alkoholizma v naši družbi. Lahko bi rekli, da ljudje raje podprejo navado, ki jim je blizu, in ne tisto, ki je ne poznajo.

Predstavniki širše javnosti, ki so sodelovali na sestanku, so dostikrat poudarili tudi razliko med mladimi in starimi »klošarji«. Do starejših so izražali več sočutja in simpatije, pri mladih pa je bilo zaznati nerazumevanje in sodbe, ki so temeljile na predsodkih (npr. »delomrzneži«). Dejstvo je, da je pojav mladih na ulici precej nov pojav in da se ga družba še ni navadila, zato se ga boji in do njega čuti odpora.

Eden od glavnih problemov s strani »predstavnikov širše javnosti«, ki se je v zvezi z brezdomstvom izpostavil na sestanku, pa je bil *občutek slabe vesti (če/ker ne pomagamo vsem)*. Avtorja pravita: ljudje, ki imamo, smo le omejeno pripravljeni to deliti s tistimi, ki

nimajo; tako je naša slika o nas samih le »delno« dobra in ne »popolnoma« dobra, iz česar v nas izvira frustracija, ki se potem odraža v našem odporu in agresiji do beračev.

Ljudje so na sestanku o beračenju pripomnili še naslednje:

- dva posameznika sta povedala, da klečanje kot obliko beračenja doživljata ponižujoče, ponižujoče tako za tistega, ki berači, kakor tudi za tistega, ki daje,
- nebrezdomna šolska mladina, ki »žica«,
- število brezdomcev narašča,
- brezdomstvo je povezano z umazanijo, hrupom in nespodobnim vedenjem.

Slika 3. Ljubljanski brezdomec Ivo. Fotografija: Maja Vižintin, Kralji ulice št. 14, maj 2007.

Iz zapisanega je razvidno, da na sestanku ni bila povedana niti ena pozitivna izjava v zvezi z brezdomci.

Za spremembe na področju brezdomstva so potrebne sistemske rešitve in učinkovita politika soočanja z brezdomsko problematiko, pri čemer je sodelovanje javnosti ključnega pomena, njeno sprejetje pojava brezdomstva za »svojega« pa tako nujen predpogoj.

7. OBLIKE POMOČI BREZDOMCEM V SLOVENIJI IN ULIČNI ČASOPIS KOT ENA IZMED ALTERNATIVNIH OBLIK POMOČI TE VRSTE

Odnos družbe do brezdomcev se je skozi zgodovino dosti spremenil. Od nekdanjega izganjanja, mučenja in zaslužnjevanja revežev (Dragoš 1993) se je skozi vključevanje države ter predvsem zaradi angažiranosti prostovoljcev in neodvisnih organizacij danes v mnogih državah za brezdomce oblikovala bolj ali manj organizirana pomoč.

7.1 Vladne organizacije, ki se na področju Ljubljane ukvarjajo z brezdomstvom

Kadar govorimo o ljubljanskih brezdomcih in organizacijah, ki jim pomagajo, ne moremo mimo »Cukrarne«, enega od prvih zatočišč slovenskih brezdomcev, ki je bilo aktualno že med obema vojnama. Leta 1938 so v prostorih Cukrarne ustanovili socialni zavod, ki pa so ga slabih 50 let kasneje (leta 1986) zaprli. Tako so ljubljanski (lahko rečemo tudi slovenski) brezdomci ostali brez strehe nad glavo. Tri leta kasneje so pod enoto Centra za socialno delo Ljubljana Center ustanovili prvo zavetišče za brezdomce, ki je imelo 25 ležišč, brezdomcem pa je poleg spanja pod streho nudilo tudi hrano, priskrbelo je obleke in obutev, nudilo zdravniško oskrbo in skrb za osebno higieno ter jim občasno priskrbelo tudi kakšno kratkotrajno delo (Dragoš 1993).

Dandanes v Ljubljani obstaja nekaj vladnih organizacij za pomoč brezdomcem. Tukaj bom predstavila le nekatere:

- omenjeno *zavetišče za brezdomce* v Cukrarni se je leta 1993 preselilo v nove prostore na Poljanski cesti. Brezdomcem tam danes nudijo od 80 do 100 obrokov na dan, razdeljujejo oblačila, skrbijo za zdravje in higieno, sprejmejo 28 stalno nameščenih brezdomcev z odločbo pristojnega centra za socialno delo, poleg tega pa jih tudi motivirajo in jim pomagajo pri urejanju formalnih in osebnih težav. Od novembra 2004 je v sklopu tega zavetišča brezdomcem na voljo tudi *prenočišče za brezdomce*, ki pa je bolj prehodnega tipa in na voljo vsakomur, ki potrebuje posteljo. Zavetišče za brezdomce financira država (Dekleva in Razpotnik 2006);
- *socialna ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja ProBono*, ustanovljena leta 2002, uporabnikom brez zdravstvenega zavarovanja nudi

brezplačno nujno medicinsko pomoč, svetovanje in pomoč pri ureditvi zdravstvenega zavarovanja in drugih dokumentov. Poleg zaposlenega zdravnika in socialne delavke pomoč nudijo tudi prostovoljci (bolnikom je na voljo 39 različnih specialistov, ki v ambulanto pridejo po potrebi (Razpotnik 2005)). ProBono so ustanovili: Mestna občina Ljubljana, župnijska Karitas Štepanja vas, zdravstveni dom Ljubljana in Slovenska filantropija (Dekleva in Razpotnik 2006);

- *zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog pri Društvu Altra*, ustanovljeno leta 2000, uporabnikom nudi predvsem zavetišče in pomoč pri urejanju osebne dokumentacije. Med drugimi viri zavetišče podpirata ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in MOL (Dekleva in Razpotnik 2006);
- *zavetišče Vincencijeva zveza dobrote* je organizacija, ki deluje v okviru katoliške cerkve in je prisotna v 130 državah. V Ljubljani deluje od leta 1994, brezdomcem in drugim socialno ogroženim pa nudi topel obrok (tudi mobilno deljenje hrane), obleko, pranje obleke, delavnice, potrebne informacije, prostor za druženje, pogovor ... (internetni vir 2). Vincencijevo zvezo dobrote finančno podpirajo samostanske skupnosti, MOL, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in posamezniki s svojimi prostovoljnimi prispevki (Dekleva in Razpotnik 2006).

7.2 Nevladne organizacije za pomoč brezdomcem

Specifike nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z brezdomstvom, je leta 1992 preučila Mary Daily (Aleksić in Sušnik 1999), ki je preko študije 1848 takšnih organizacij med drugim prišla so naslednjih ugotovitev:

- več kot 80 % teh organizacij zagotavlja zadovoljevanje osnovnih potreb brezdomcev,
- okoli 60 % jih brezdomcem zagotavlja potrebne informacije,
- več kot 59 % teh organizacij se trudi brezdomce reintegrirati na trg delovne sile in v vsakdanje življenje,
- slaba petina se jih ukvarja tudi z ozaveščanjem in informiranjem javnosti o problemu brezdomstva ter z iskanjem virov za njegovo reševanje.

Pomanjkljivosti nevladnih organizacij, ki pomagajo brezdomcem, pa se kažejo predvsem v:

- majhnem številu,
- premajhni raznolikosti,

- premajhni integraciji v državni sistem upravljanja s stanovanjskim skladom,
- slabem financiranju nevladnih organizacij,
- zlitju neformalnih organizacij z neučinkovitimi formalnimi in
- slabem sodelovanju nevladnih organizacij z državo.

Med nevladnimi organizacijami za pomoč brezdomcem, ki delujejo v Sloveniji, sta tudi naslednji:

- *Rdeči križ* območne enote Ljubljana, ki brezdomcem enkrat na teden nudi predvsem obleko in hrano, ob posebnih priložnostih pa organiziraj tudi praznovanja kot so »Pirhi za brezdomce«, »Za kruha lačne« in »Dedek mraz za brezdomce« (Dekleva in Razpotnik 2006 in internetni vir 3), ter
- *Karitas – Štepanja vas*, ki deluje že petnajst let in brezdomcem ter drugim, ki potrebujejo materialno pomoč (ogrožene družine) nudijo hladen obrok, celotno higiensko oskrbo (tuširanje, striženje ...) ter novo spodnje perilo in druge obleke. Ob posebnih priložnostih, kot je npr. božič, Karitas za brezdomce pripravi tudi prireditev (Dekleva in Razpotnik 2006).

Med pomembnejše nevladne organizacije, ki se ukvarjajo s problematiko brezdomstva, pa štejemo tudi *Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice*, ki je podrobneje opisano v naslednjem poglavju.

7.2.1 Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice (v nadaljevanju društvo Kralji ulice) je prostovoljna nevladna organizacija, ustanovljena 5. 9. 2005 na Pedagoški fakulteti v Ljubljani (internetni vir 4), ki združuje brezdomce, strokovnjake in druge, ki se ukvarjajo z brezdomstvom.

Osnovni namen društva je preučevanje, raziskovanje in spoznavanje brezdomstva, preprečevanje slednjega, izboljšanje življenja brezdomk in brezdomcev ter razvoj praktičnih oblik dela in publicistična dejavnost na tem področju.

Društvo Kralji ulice se zavzema za izobraževanje javnosti, opolnomočenje brezdomcev in brezdomk, promocijo dejavnosti na področju brezdomstva in aktivacijo vseh družbenih skupin, ki so povezane s problematiko brezdomstva (internetni vir 5).

Za brezdomce prireja izobraževalne in kulturne aktivnosti, izvaja terensko delo ter jim nudi potrebne informacije in svetovanja. Njegova poglavitna dejavnost pa je izdajanje uličnega časopisa »Kralji ulice«, pri katerem aktivno sodelujejo ravno brezdomci, saj ga soustvarjajo in ga prodajajo (Dekleva in Razpotnik 2006).

7.3 Ulični časopis, kot ena izmed alternativnih oblik pomoči brezdomcem

Ulični časopis je alternativna oblika pomoči brezdomcem in drugim, na rob družbe izpodrinjenim ljudem, ki se je pojavila v zadnjem desetletju in pol.

Gre za časopis z večinoma brezdomsko in drugo podobno socialno vsebino (tisto, ki jo ostali mediji ignorirajo ali pometajo pod preprogo), ki ga ustvarjajo in prodajajo brezdomci, revni, nezaposleni, begunci in drugi ljudje z roba družbe, skratka tisti, katerih glas se zelo redko sliši v katerem koli drugem mediju. Tako so ulični časopisi na nek način »glas« ljudi z družbenega roba in služijo kot orodje progresivne socialne spremembe na tem področju (Howley 2003).

Eden od pionirjev uličnih časopisov v Evropi je bil vsekakor časopis *The Big Issue*, ki je začel izhajati septembra leta 1991 v Londonu. Ideja za njegov nastanek je prišla iz Amerike, natančneje iz New Yorka, kjer je že obstajal ulični časopis, imenovan *Street News* (Hanks in Swithinbank 1997).

The Big Issue je začel izhajati kot mesečnik, a je zaradi velikega interesa bralcev in potreb takratnih razmer v Angliji (število brezdomcev je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja začelo drastično naraščati) junija 1993 postal že tednik, s 300.000 izvodi tedenske naklade. Ta časopis deluje popolnoma neodvisno in samostojno. Njegova vsebina poleg drugih tem (film, glasba, aktualni dogodki) vključuje problematiko brezdomstva in sorodne socialne teme, ki jih pišejo profesionalni novinarji, dve strani v časopisu (*Streetlights Pages*) pa sta namenjeni izdelkom brezdomcev. (Hanks in Swithinbank 1997)

The Big Issue izhaja v štirih izdajah oz. v štirih regijah po Britaniji: *The Big Issue Cymru* (ki se prodaja v Welesu), *The Big Issue North*, *The Big Issue South West* in *The Big Issue in Scotland* (Internetni vir 10), prodaja pa ga okoli 8.000–10.000 brezdomcev (Hanks in Swithinbank 1997).

Bistvo časopisa *The Big Issue* je samopomoč brezdomcev, ki si s prodajo časopisa zaslužijo nekaj denarja in si s tem povrnejo izgubljeno samozavest, ki je posledica njihovega položaja, prav tako pa imajo s prodajo časopisa možnost stika z ljudmi in s tem povratka iz socialne izoliranosti (Hanks in Swithinbank 1997).

Bralci časopisa *The Big Issue* so predvsem mlajši ljudje, 60 % bralcev je mlajših od 34 let (Hanks in Swithinbank 1997), med bralci, starimi 15–24 let, pa je to tretji najbolj popularen časopis. 54 % njegovih bralcev je žensk (Torck 2001).

The Big Issue je služil kot vzor za mnoge ostale evropske ulične časopise, ki so mu sledili. V Evropi imamo tako danes več kot 60 uličnih časopisov (od tega več kot pol v Nemčiji) (Hanks in Swithinbank 1997), ki se med sabo po obliki in vsebini nekoliko razlikujejo, a imajo isti namen in cilj: zagotoviti prodajalcem priložnost za delo in ji dati možnost, da »spregovorijo« (internetni vir 11).

Po svetu (Severna Amerika, Evropa, Afrika in Avstralija) pa danes izhaja že nad 100 cestnih časopisov v skupni nakladi nad 38 milijonov izvodov letno, ki zagotavljajo delo in pot iz socialne izključenosti tisočim ljudem (internetni vir 11).

7.3.1 Ulični časopis Kralji ulice

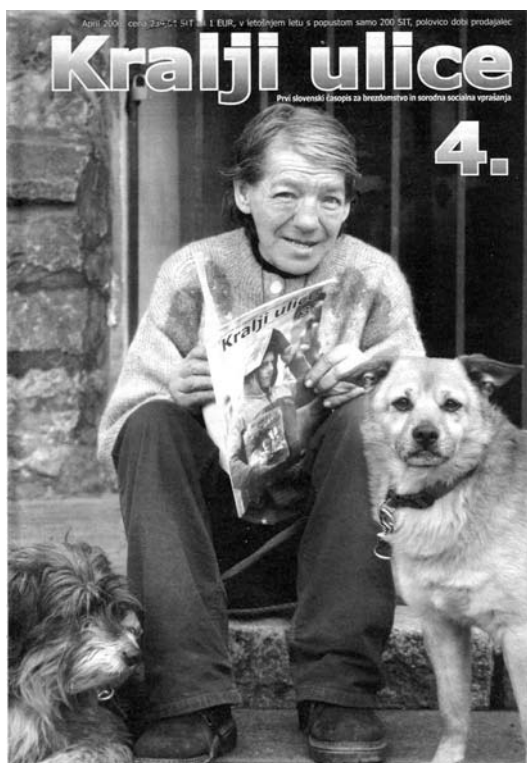
Tudi Slovenija je leta 2005 dobila svoj cestni časopis, imenovan Kralji ulice. Gre za prvi slovenski časopis, ki obravnava brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja.

Časopis Kralji ulice je nastal kot produkt inovativnega projekta, katerega namen je bil preizkusiti možnost socialnega vključevanja brezdomcev v skupnost in omogočiti vzajemne pozitivne izkušnje brezdomcev in širše javnosti, ki naj bi pripeljale do spreminjanja doživljanj brezdomstva pri ostalih, v smislu detabuiziranja in večjega poznavanja te problematike in mehčanja stereotipov v zvezi z njo (Dekleva in Razpotnik 2006).

Osnovna ideja Kraljev ulice je, poleg vzpostavljanja komunikacije med brezdomci in širšo javnostjo ter približevanja problematike brezdomstva širši javnosti omogočiti brezdomcem pridobivanje dohodka z lastnim delom in na zakonit način, tako da sami prodajajo časopis po ulicah (Dekleva in Razpotnik 2006).

Časopis brezdomcem prav tako nudi možnost aktivnega sodelovanja pri njegovem ustvarjanju in jim s tem omogoči, da se preko zbiranja in pripravljanja gradiva zanj ter predvsem skozi njegovo prodajo, vključijo v javno življenje, se predstavijo širši javnosti, se izrazijo, so kreativni, aktivno vplivajo tudi na svoj družbeni položaj, dobijo občutek, da so pomembni, da lahko tudi oni drugim nekaj dajo in pokažejo (Dekleva in Razpotnik 2006 ter internetni vir 7).

V najožjem smislu je bil namen izdaje tega uličnega časopisa vzpostavitev oz. razvoj sodelovanja med strokovnimi organizacijami, samimi brezdomci in širšo javnostjo (Dekleva in Razpotnik 2006).

Slika 4. Primer naslovnice časopisa Kralji ulice št. 4, april 2006.

Prva, poskusna številka Kraljev ulice je izšla junija 2005 pod okriljem Združenja za socialno pedagogiko, v 600 izvodih. Bila je razprodana (v prodajo je bilo vključenih 62 brezdomcev) in zato trikrat ponatisnjena v dodatnih 2.200 izvodih (internetni vir 6). Cena izvoda je bila 200 takratnih tolarjev (okoli 0,8 EUR). Ker so se na časopis pozitivno odzvali tako mediji kakor tudi laična, strokovna javnost in pa sami brezdomci, je novembra 2005, tokrat pod okriljem novoustanovljenega Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, izšla druga številka časopisa Kralji ulice (Dekleva in Razpotnik 2006 ter internetni vir 6).

Sedaj časopis izhaja redno vsak mesec v nakladi do 10.000 izvodov in ga prodaja okoli 100 brezdomcev. Stane en evro, polovico denarja od prodanih proizvodov pa obdrži prodajalec.

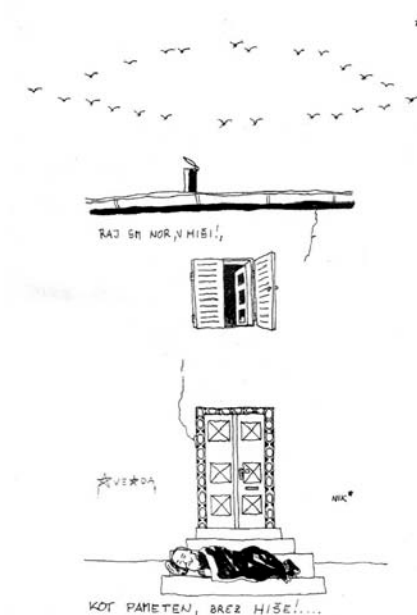
Vsebino časopisa Kralji ulice tvorijo gradiva, ki na zelo različne načine (zgodbe, razmišljanja, anekdote, refleksije, pesmi, slikovni prispevki, vizije ...) obravnavajo brezdomstvo, življenje na ulici, socialno izključenost, odvisnost od droge in alkohola, družinsko problematiko,

nasilje, socialne službe ... pri nas. Večino gradiva prispevajo brezdomci sami, nekaj prispevkov pa napišejo tudi posamezniki, ki se z omenjeno problematiko strokovno ukvarjajo ali pa jih ta zanima (internetni vir 6 in internetni vir 7).

7.3.2 Pregled posameznih člankov oz. prispevkov časopisa *Kralji ulice*

- *Uvodnik*: podoben kot pri ostalih časopisih. Kratka predstavitev vsebine časopisa, opis dogajanja v zvezi s časopisom, kakšna misel ali razmišljanje avtorja ...
- *To sem jaz*: kratka rubrika, v kateri se predstavi eden od brezdomcev.
- *S kraljevega zelnika*: brezdomci opisujejo svoje pripetljaje z ulice.
- *Dnevnik zdravljenja*: izseki iz osebnega dnevnika osebe, ki se zdravi od alkoholizma.
- *Umetnik-duševnik bolnik*: osebna zgodba nekega »Umetnika«, pisana v tretji osebi. Kaj se v Umetnikovem okolju dogaja, kje živi, kaj dela, kaj razmišlja,...
- *THC odvisnik*: izseki iz knjige »THC odvisnik« avtorja Nix Zenka, ki je pisal o odvisnosti in odvisniku od THC-ja. THC odvisnik je pisan v obliki osebne izpovedi avtorja, ki piše pod vplivom THC-ja. Piše o svojih občutkih, doživetjih, dogajanju okoli sebe ...
- *Dnevnik lopova*: izseki iz osebnega dnevnika osebe, ki prestaja zaporno kazen na Povšetovi.
- *Lukijada*: kritični pogled na aktualno družbeno dogajanje, ki ga podaja Gruden Tomislav.
- *Kralj in kraljica*: Janko in Tanja pišeta poezijo.
- *Tatoo zgodba*: posameznik predstavi svojo tetovažo (okolščine njenega nastanka, simboliko ...).
- *Bilanca*: predstavitev življenjske situacije posameznika v stanovanjski in/ali finančni stiski z izračunom in analizo njegovih prihodkov in odhodkov.
- *prispevki gostujočih kolumnistov*
- *Izza rešetk*: osebne zgodbe (v obliki dnevnika) posameznikov na prestajanju zaporne kazni.
- *Pogled s strani*: sklop družbenokritičnih člankov z gostujočimi pisci.
- *zgodbe z ulice*: eden od brezdomcev piše in razmišlja o svojih izkušnjah z ulice.

- *Svetovalni kotichek babi Zore*: babi Zora na podlagi svojih lastnih življenjskih izkušenj in znanja s področja astrologije in psihologije svetuje ter odgovarja na zastavljena vprašanja bralcev.
- *Horoskop*: podoben horoskopu, ki ga zasledimo v drugih časopisih, morda nekoliko bolj »ulichen«, življenjski, direkten.
- *Božji ping-pong*: vsebinsko raznovrstni prispevki različnih avtorjev.
- *Delo s cestnimi otroki v Gomi*: dnevniški izseki o delu in življenju prostovoljke, ki pomaga v Gomi.
- *druge življenjske zgodbe*
- *drugi strokovni članki in komentarji*
- *reportaže*
- *Razvedrilo*: anagrami, sudoku, vici, aforizmi, humor v sliki ...
- *Stripi in ilustracije avtorja Nik-a (slika 1)*
- *Ilustracije avtorice Tjaše Žurga (slika 2)*
- *Ilustracije in stripi avtorja Majkiča (slika 3)*

Slika 5. Ilustracija avtorja Nik-a, Kralji ulice, št. 14, maj 2007.

Slika 6. Ilustracija avtorice Tjaše Žurga, Kralji ulice, št. 14, maj 2007.

Slika 7. Ilustracija avtorja Majkiča, Kralji ulice, št. 19, november 2007.

Posamezni prispevki se iz časopisa v časopis nekoliko razlikujejo, menjavajo se zunanji sodelavci, pisci kolumn, strokovnih člankov, osebnih dnevnikov ... Prav tako niso v vsaki številki časopisa Kralji ulice objavljeni vsi prispevki.

8. PSIHOLOGIJA POTROŠNIKA IN MARKETIŠKA RAZISKAVA

8.1 Psihologija potrošnika

Psihologija potrošnika je mlada veja psihologije, ki skuša z uporabo razpoložljivih psiholoških konceptov in metod razumeti psihološke lastnosti samega potrošnika (njegove emocije, vzgibe, želje, pričakovanja, potrebe, stališča, motive) ter dinamiko njegovega specifičnega vedenja, vezanega na nakupni proces in potrošnjo, na katerega skuša tudi vplivati (internetni vir 9 in Konrad 2006).

Psihologija potrošnika je tesno povezana s psihologijo dela in organizacije, ki se ukvarja z izboljšanjem produktivnosti in povečevanjem kvalitete izdelkov in storitev. Danes namreč ni dovolj, da se izdelek le dobro in v veliki količini proizvede, ampak ga je potrebno znati tudi dobro prodati, kar pa je domena psihologije potrošnika (Konrad 2006).

Psihologija potrošnika preučuje odnose med organizacijami ali posamezniki (tako prodajalec kot kupec sta lahko organizacija, skupina ali posameznik), ki proizvajajo določene izdelke in storitve, ter potrošniki, ki to blago ali storitve kupujejo. Skuša raziskati proces, ki se pri tej menjavi odvija, in ugotoviti, kako bi lahko slednjo še izboljšali in pospešili.

Da bi povečali obseg ter intenzivnost prodaje določenega izdelka, je včasih treba izboljšati informiranje potrošnikov, slednjim približati in prilagoditi izdelek ter nenazadnje spoznati potencialne potrošnike in ugotoviti, kakšne so njihove potrebe in želje. Vse to pa zahteva podrobnejše raziskave, tj. marketinške raziskave, ki so lahko usmerjene na obnašanje potrošnika kot posameznika ali pa na potrošnika kot člana določene socialne skupine. Skozi marketinško raziskavo organizacija, ki prodaja določen izdelek, spozna in razume potrošnikovo vedenje, na katerega potem v procesu marketinške komunikacije (promocije) tudi vpliva, in si s tem zagotovi večjo prodajo svojih izdelkov (Konrad 2006).

8.1.1 Marketing in marketinška raziskava

Marketing je, po definiciji *American Marketing Association* (ameriško združenje za trženje), »proces planiranja in realizacije koncepta izdelka, idej ali storitve, njihove cene, promocije in distribucije z namenom zagotovitve menjav, ki zadovoljujejo individualne in organizacijske cilje«. Zaradi velike dinamike gospodarskega okolja je marketing dejavnost, ki se odvija nenehno in sproti, saj današnje želje potrošnikov niso nujno enake željam, ki jih bodo potrošniki imeli jutri. Osnovna naloga marketinga je najti ustrezne potrošnike, s katerimi bo

lahko proizvajalec v prihodnosti izvedel menjavo svojih izdelkov. Povedano drugače: vsakdo, ki želi na trg plasirati nov izdelek in želi, da bo v prihodnje ta izdelek lahko tudi dobro tržil, se mora dobro zavedati, komu je ta izdelek namenjen oz. komu ga želi prodati. Tako je začetna točka vsakega uspešnega marketinga določenega izdelka zmeraj tudi marketinška raziskava (Fister 1999).

Marketinška raziskava je vsebinsko usmerjena na preučevanje psiholoških procesov, s katerimi se sreča potrošnik, ko spoznava svoje potrebe, ko išče načine, kako bi te potrebe zadovoljil, ko pregleduje svoje okolje in si interpretira njegove različne informacije, ko oblikuje svoje nakupovalne načrte in odločitve ter jih realizira. Marketinška raziskava skuša torej ugotoviti, kako se omenjeni procesi odvijajo v konkretnih primerih in katere okoliščine imajo pri tem pomemben vpliv. Namreč potrebno se je zavedati, da na potrošnikovo odločitev o nakupu določenega izdelka poleg promocije s strani organizacij, ki izdelke prodajajo, vpliva tudi mnogo drugih dejavnikov. Te lahko ločimo v tri skupine (Konrad 2006):

- *kulturni vplivi*: socialni položaj, referenčne skupine, grupna pripadnost,
- *fizični vplivi*: značilnosti ter lokacija izdelkov in obseg izbire,
- *osebnost*: življenjski slog, podoba jaza, vrednote, osebne poteze.

Našteti vplivi torej pomembno delujejo na psihološke procese angažiranega potrošnika v nabavi in govorijo o tem, da vplivi na potrošnika nikakor niso enostranski, saj tudi sam potrošnik s svojimi lastnostmi vpliva na proces nakupovanja in posledično tudi na proizvodnjo izdelka (Konrad 2006).

Kateri pa so ti psihološki procesi, ki spremljajo potrošnika pri nakupovanju? Uspešna prodaja določenega izdelka naj bi zajemala naslednje: najprej je v potencialnem potrošniku potrebno vzbuditi pozornost za izdelek, ki ga želimo prodati, nato pa tudi potrošnikov interes za ta izdelek; ta interes je treba preoblikovati v željo po izdelku, ki pa jo je mogoče zadovoljiti le z akcijo oz. nakupom tega izdelka.

Marketinško raziskavo lahko izvedemo na več načinov: s pomočjo strukturiranega intervjuja ali ankete, projektnimi tehnikami, eksplorativnim in fokus intervjujem, opazovanjem potrošnikov v realni situaciji, eksperimenti ... (Konrad 2006).

Marketinška raziskava pa ni pomembna le pri plasiranju novih izdelkov na tržišče, ampak igra pomembno vlogo tudi potem, ko je določen izdelek že distribuiran na tržišče (kot npr. časopis

Kralji ulice, ki je na trgu od leta 2005). Če namreč želimo prodajo določenega izdelka izboljšati in pospešiti, je ključno, da vemo, kdo so ljudje, ki izdelek kupujejo (kdo je »tipičen kupec«), kakšne so njihove potrebe in želje, kaj jim je pri izdelku všeč, česa ne marajo, kaj bi spremenili ...

Pomembno je, da potrošnike spremljamo in z njimi vzpostavimo določeno komunikacijo ter jim damo priložnost, da izrazijo svoje mnenje o izdelku, ki ga po zmožnostih tudi upoštevamo (Fister 1999).

Marketinška raziskava se vsekakor razlikuje od izdelka do izdelka, pogojena pa je seveda tudi s ciljem, ki ga hočemo z njo doseči. Kadar govorimo o marketinški raziskavi revije ali časopisa, so za nas zanimive predvsem naslednje spremenljivke:

- sprejemanje revije pri bralcih,
- s kakšnimi posegi bi povečali število bralcev,
- katere slabosti revije bi morali odpraviti,
- kdo je pravzaprav potencialni potrošnik oz. »tipičen bralec« in kako velik del trga predstavlja,
- na kakšen način lahko tega potrošnika dosežemo,
- kakšna je konkurenca revije/časopisa (Fister 1999).

8.1.2 Kdo je »tipičen bralec« časopisa?

Vsak posameznik ima svoje vzroke, zakaj določen izdelek kupi oz. določen časopis bere, vendar pa se razlogi bralcev in bralk posameznih tipov časopisov nekako grupirajo (Fister 1999). Poznavanje teh skupnih lastnosti »tipičnih bralcev« določenega časopisa pa je osnova za promocijo tega časopisa. Torej če poznamo našo ciljno publiko (upoštevajoč predvsem njen interes, stališča in potrebe (Petz 1980) ter tudi starost, spol, politično usmerjenost, izobrazbo, prihodek bralcev ...), bomo vedeli, kako časopis zasnovati in ga nato ustvarjati naprej, da ga bo ta izbrana publika potem zares tudi brala.

9. NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Glavni namen tega diplomskega dela je analiza ankete o branosti časopisa Kralji ulice, ki bo njegovim ustvarjalcem služila kot strukturirana povratna informacija o časopisu, ta pa bo pripomogla k približevanju časopisa njegovim bralcev in bralkam ter tako k povečevanju njegove branosti, kar bo posredno pripeljalo do večjega poznavanja problematike brezdomstva pri nas, detabuiziranja te teme in mehčanja stereotipov in predsodkov v zvezi z njo.

Za doseganje tega namena sem s pomočjo strukturirane ankete o branosti časopisa Kralji ulice preverila naslednje spremenljivke:

- kdo so pravzaprav kupci tega časopisa (kdo je »tipičen bralec«),
- kako ga njegovi bralci in bralke doživljajo in sprejemajo,
- katere so njegove morebitne slabosti, ki jih opažajo bralci in bralke (in bi jih bilo treba odstraniti), in predlogi bralcev za njegovo izboljšanje.

Prav tako pa me je zanimalo, kakšen odnos imajo bralke in bralci Kraljev ulice do brezdomcev in brezdomstva.

9.1 Cilji diplomskega dela

Na podlagi zastavljenih vprašanj sem si postavila naslednje cilje, ki jih bom v tem diplomskem delu skušala doseči:

1. Ugotoviti, kdo so bralci časopisa Kralji ulice (glede na njihov politično usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol).
2. Ugotoviti povezanost med politično usmerjenostjo bralcev/bralk tega časopisa in njihovo oceno slednjega .
3. Ugotoviti povezanost med povprečnim mesečnim prejemkom bralcev/bralk časopisa in njihovo oceno slednjega .
4. Ugotoviti povezanost med bralčevim poznavanjem Kraljev ulice in njegovo oceno tega časopisa.
5. Ugotoviti, ali spol bralca vpliva na njegovo oceno posameznih prispevkov v časopisu.

S prvim ciljem bom odgovorila na vprašanje, kdo je »tipičen bralec« Kraljev ulice oz. katere so njegove tipične lastnosti (glede politične usmerjenosti, povprečnega mesečnega prejemka, starosti, poznavanja časopisa in spola), z ostalimi štirimi pa bom ugotovila, ali politična usmerjenost, mesečni prejemek, poznavanje časopisa in spol bralcev bistveno vpliva na njihovo oceno časopisa.

Skušala pa bom tudi:

6. Ugotoviti, kako bralci in bralke časopisa Kralji ulice slednjega doživljajo in sprejemajo.
7. Ugotoviti, katere so slabosti, ki jih bralci in bralke zaznavajo pri časopisu, in ugotoviti, kakšni so njihovi predlogi za njegovo izboljšanje.
8. Ugotoviti, kakšen je odnos bralcev in bralk Kraljev ulice do brezdomcev in brezdomstva.

9.2 Način doseganja zastavljenih ciljev

Za realizacijo zastavljenih ciljev bom uporabila podatke, pridobljene s pomočjo že omenjene strukturirane ankete o branosti časopisa Kralji ulice (gl. prilogo).

1. cilj (lastnosti bralk in bralcev časopisa Kralji ulice)

Politično usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, poznavanje časopisa ter spol bralcev bom razbrala iz podatkov, pridobljenih pri vprašanjih, ki so opisana v nadaljevanju (pri 2., 3., 4. in 5. cilju).

Starost bralcev in bralk Kraljev ulice pa bom razbrala iz naslednjih odgovorov:

Starost:
1 ☐ do 16 let
2 ☐ 17–20 let
3 ☐ 21–35 let
4 ☐ 36–50 let
5 ☐ 51–65 let
6 ☐ nad 65 let

Starostna razreda »do 16 let« in »17–20 let« bom združila v razred »do 20 let«.

2. cilj (politična usmerjenost/ocena časopisa)

Tukaj bom uporabila podatke, pridobljene pri vprašanju:

Če bi bile jutri volitve v slovenski parlament, bi najverjetneje volil:

- 1 SDS (predsednik Janez Janša)
- 2 LDS (predsednik Jelko Kacin)
- 3 SD (predsednik Borut Pahor)
- 4 SNS (predsednik Zmago Jelinčič)
- 5 NSi (predsednik Andrej Bajuk)
- 6 SLS (predsednik Janez Podobnik)
- 7 drugo: .....

Tu bom bralce in bralke razdelila v tri različne skupine glede na njihovo politično usmerjenost: leve politične stranke (bralci in bralke, ki bi volili LDS+SD), desne politične stranke (bralci in bralke, ki bi volili SDS+NSi+SLS) in drugo (bralci in bralke, ki bi volili LDS SNS+odgovori napisani pod 7. točko – »drugo«).

Uporabila bom tudi podatke, pridobljene pri vprašanju »Koliko so mi všeč posamezni prispevki v časopisu Kralji ulice?«, kjer so bralci in bralki posamezne prispevke v časopisu Kralji ulice ocenjevali ocenami od 1 do 5.

Nato bom med sabo primerjala povprečne ocene posameznih prispevkov v časopisu, ki so jih podajali bralci in bralke, v odvisnosti od njihove politične usmerjenosti.

3. cilj (povprečni mesečni prejemek/ocena časopisa)

Uporabila bom podatke, pridobljene pri vprašanju:

Moji povprečni mesečni prejemki znašajo:

- 1 manj kot 250 EUR
- 2 od 251 do 500 EUR
- 3 od 501 do 1.000 EUR
- 4 od 1.001 do 2.000 EUR
- 5 nad 2.000 EUR

Bralce in bralke bom razdelila v štiri različne skupine glede na njihov povprečni mesečni prejemek: bralci in bralke z manj kot 250 EUR na mesec, bralci in bralke z od 251 do 500 EUR na mesec, bralci in bralke z od 501 do 1.000 EUR na mesec in tisti, ki na mesec dobijo nad 1.000 EUR.

Oprla se bom tudi na podatke, povezane z vprašanjem »Koliko so mi všeč posamezni prispevki v časopisu Kralji ulice?«, kjer so bralci in bralki posamezne prispevke v časopisu Kralji ulice ocenjevali z ocenami od 1 do 5.

Nato bom med sabo primerjala povprečne ocene posameznih prispevkov v časopisu Kralji ulice, ki so jih podajali bralci in bralke, v odvisnosti od njihovega povprečnega mesečnega prejema.

4. cilj (poznavanje časopisa/ocena časopisa)

Uporabila bom podatke, pridobljene pri vprašanju:

Od 14 doslej izdanih števil Kraljev ulice sem jih videl/a in bral/a:

- 1 1
- 2 2–5
- 3 6–9
- 4 10–13
- 5 vseh 14

Bralce in bralke bom razdelila v tri različne skupine glede na število izvodov časopisa, ki so ga videli/brali: od 1 do 5 izvodov, od 6 do 9 izvodov in od 10 do vseh 14 izvodov.

Uporabila pa bom tudi podatke, ki se navezujejo na vprašanje »Koliko so mi všeč posamezni prispevki v časopisu Kralji ulice?«, kjer so bralci in bralke posamezne prispevke v časopisu ocenjevali z ocenami od 1 do 5.

Potem bom med sabo primerjala povprečne ocene posameznih prispevkov, ki so jih podajali bralci in bralke, v odvisnosti od števila izvodov časopisa, ki so jih videli oz. brali.

5. cilj (spol/ocena časopisa)

Uporabila bom podatke, povezane z naslednjim vprašanjem:

Spol:

- 1 moški
- 2 ženski

Uporabila bom tudi podatke, pridobljene pri vprašanju »Koliko so mi všeč posamezni prispevki v časopisu Kralji ulice?«, kjer so bralci in bralke posamezne prispevke v časopisu Kralji ulice ocenjevali z ocenami od 1 do 5.

Nato bom med sabo primerjala povprečne ocene posameznih prispevkov, ki so jih podajali bralci in bralke, v odvisnosti od njihovega spola.

6. cilj (doživljanje in sprejemanje časopisa)

Tukaj bom uporabila podatke v povezavi z vprašanjem:

Na splošno časopis Kralji ulice ocenjujem kot:							
nezanimiv	☐	☐	☐	☒	☐	☐	zanimiv
neobičajen	☐	☐	☐	☒	☐	☐	običajen
zabaven	☐	☐	☐	☒	☐	☐	nezabaven
žalosten	☐	☐	☐	☒	☐	☐	vesel
verodostojen	☐	☐	☐	☒	☐	☐	neverodostojen
neprivlačen	☐	☐	☐	☒	☐	☐	privlačen
pester	☐	☐	☐	☒	☐	☐	dolgočasen
resen	☐	☐	☐	☒	☐	☐	neresen
političen	☐	☐	☐	☒	☐	☐	nepolitičen

Odgovore na sedemstopenjski lestvici sem vrednotila takole (npr. za »nezanimiv/zanimiv«): najbolj nezanimiv, bolj nezanimiv, nezanimiv, niti nezanimiv niti zanimiv, zanimiv, bolj zanimiv, najbolj zanimiv.

Uporabila bom tudi podatke, pridobljene pri vprašanju »Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!«. Pridobljene podatke bom vsebinsko opisala in razložila.

7. cilj (slabosti časopisa in predlogi za njegovo izboljšavo)

Tukaj bom uporabila podatke, povezane z naslednjimi vprašanji:

1. Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!
2. Še kak komentar v zvezi z oblikovanjem časopisa.

Pridobljene podatke bom vsebinsko opisala in razložila.

8. cilj (odnos bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva)

Tukaj se bom oprla na podatke, pridobljene pri vprašanjih:

1. To, da polovico plačanega zneska (oz. 0,5 EUR) dobi prodajalec, se mi zdi ...
2. Z odnosom prodajalcev do kupcev in njihovim načinom prodaje sem ...
3. Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!

Pridobljene podatke bom vsebinsko opisala in razložila.

9.3 Pričakovani izsledki

Predpostavljam, da bo »tipični« bralec časopisa Kralji ulice levo politično usmerjen, da ne bo imel zelo visokih povprečnih mesečnih prejemkov, da bo časopis relativno dobro poznal, da bo mlajši in ženskega spola.

Domnevam, da bodo bralci in bralke, ki so bolj naklonjeni levim političnim strankam, imajo manjši povprečni mesečni prejemek in bolje poznajo Kralje ulice, ta časopis oz. njegove posamezne prispevke bolje ocenili v primerjavi z ostalimi bralci in bralkami.

To sklepam predvsem zato, ker naj bi bili ljudje, ki so naklonjeni levim političnim strankam, bolj odprti za novosti in drugačnosti, torej manj konzervativni kot desno politično usmerjeni posamezniki in bodo zato časopis Kralji ulice, ki je precej drugačen od vseh drugih na tržišču, bolje ocenjevali.

Prav tako menim, da so ljudje, ki imajo manjši mesečni dohodek, nekako »bližje« brezdomcem oz. morda lažje in bolje razumejo nekatere težave, s katerimi se srečujejo brezdomci, in bodo zato časopis oz. njegove posamezne članke bolje ocenjevali. Možno je tudi, da bodo ljudje z manj denarja predvsem mlajši bralci, ki naj bi bili bolj odprti za novosti in katerim bi naj bile nekatere teme v časopisu bližje (droge, tatuji, življenje na ulici) kakor starejšim bralcem, zaradi česar naj bi prispevke v časopisu in časopis sam bolje ocenjevali.

Ko gre za poznavanje časopisa in njegovega ocenjevanja, pa sem mnenja, da ljudje, ki časopisa ne poznajo dobro, so se z njim srečali šele pred kratkim in morda naključno, problematike brezdomstva najverjetneje ne poznajo dobro in jim je ta še nekoliko oddaljena, tuja ali pa jih ne zanima toliko – slednji bodo časopis tako po vsej verjetnosti slabše ocenjevali.

Domnevam tudi, da bodo bralke časopisa bolje ocenjevale prispevke, ki vsebujejo življenjske zgodbe, bralci pa bodo bolje ocenjevali resne, strokovne članke v časopisu. Tako domnevo sem postavila zato, ker naj bi bile ženske bolj čustvene kot moški, se lažje vživlele v situacije drugih in tako tudi bolje razumele življenjske zgodbe, napisane v časopisu, in jih seveda zato tudi bolje ocenile, medtem ko naj bi bili moški bolj racionalni, dajali prednost razumu pred čustvi in naj bi jim bili tako bližje članki znanstvenih zvrsti.

Bralci, ki bolje ocenjujejo časopis, ga najverjetneje tudi raje in pogosteje berejo, zato na podlagi napisanih domnev predpostavljam, da je »tipični« bralec časopisa *Kralji ulice* levo politično usmerjen, da ima nižji povprečni mesečni prejemek, da časopis relativno dobro pozna in da je ženskega spola (prispevkov, ki vsebujejo življenjske zgodbe in osebne izpovedi, je v *Kraljih ulice* več kakor strokovnih člankov).

Na podlag podatka o starosti bralcev angleškega uličnega časopisa *The Big Issue* (60 % bralcev je mlajših od 34 let), ki ga navajata Hanks in Swithinbank (1997), pa predvidevam tudi, da bo »tipičen« bralec oz. bralka časopisa *Kralji ulice* mlajši oz. mlajša od 35 let.

Prav tako menim, da bodo bralci in bralke *Kraljev ulice* na splošno imeli nekoliko drugačen, bolj korekten in bolj pozitiven odnos oz. pogled na brezdomstvo, kakor ga ima širša slovenska javnost, ki o brezdomcih in brezdomstvu največkrat ne najde lepe besede, brezdomce povezuje z umazanijo in nespodobnim vedenjem, jih deli na pomoči res potrebne (šibke, stare, bolne) in tiste, ki so leni in raje »žicajo«, kot da bi šli delat (mladi, pokončni, celo »rejeni« brezdomci), ter simpatizira s »pijančki, ki iskreno povejo, da rabijo denar za litrco«.

Takega mnenja sem zato, ker ljudje, ki berejo časopis *Kralji ulice* oz. so se z njim že srečali, v večini vendarle poznajo brezdomsko problematiko in jih ta zanima (je ne ignorirajo) ter jim je blizu. Če pa jim je brezdomska tematika znana, o njej ne tvorijo sodb, ki slonijo na predsodkih, temveč imajo o njej izoblikovano korektno in kritično mnenje, ki pa vsekakor ni negativno, že samo če izhajamo iz dejstva, da z nakupom časopisa kupec finančno pomaga brezdomcu, ki časopis prodaja.

Moje domneve (razen tiste o starosti »tipičnega« bralca) ne slonijo na konkretnih teorijah ali raziskavah, saj ustrezne literature, ki bi obravnavala branost brezdomskih časopisov, ni (tako tuje kot slovenske) oz. je sama nisem zasledila.

Res je, da obstaja kopica tujih brezdomskih časopisov in v povezavi s slednjimi tudi podobne raziskave o branosti, a so te navadno marketinške narave in torej niso namenjene širši javnosti. Ko pa govorimo o slovenskem prostoru, je časopis *Kralji ulice* dokaj mlad in zato podobne raziskave v zvezi z njim doslej še niso bile izvedene. Ker je to zaenkrat še edini časopis za brezdomstvo v Sloveniji, rezultati te raziskave tudi niso primerljivi z rezultati nobene druge raziskave, ki se navezuje na katerega od ostalih slovenskih časopisov.

S tem diplomskim delom sem tako odkrivala še neraziskano področje in podatkov nisem mogla primerjati z nobenimi drugimi.

So pa izsledki tega dela vsekakor pomembni in bodo lahko v bodoče, ko se bodo izvajale podobne raziskave na področju branosti brezdomskega/-ih časopisa/-ov v Sloveniji, služili kot oporna točka ali smernica.

10. METODA

10.1 Vzorec

V raziskavi je sodelovalo 75 bralk in 29 bralcev časopisa Kralji ulice, ki so samoiniciativno izpolnili anketo o branosti tega časopisa. Ljudje so se z anketo srečali v samem časopisu ali pa so jo izpolnili na spletnih straneh društva Kralji ulice ter jo poslali na naslov omenjenega društva. V anketi so sodelovali posamezniki, ki Kralje ulice redno prebirajo, kot tudi tisti, ki so se z njimi srečali pred kratkim ali celo prvič.

Zaradi metode samoizbire anketiranih vzorec ne more biti reprezentativen. Domnevam, da so se za izpolnjevanje ankete oz. sodelovanje v raziskavi v večji meri odločili tisti, ki časopis odobravajo.

10.2 Gradivo

Pri raziskavi je bila uporabljena strukturirana anketa o branosti časopisa Kralji ulice (gl. prilogo), ki je bila narejena v sklopu društva Kralji ulice, objavljena pa leta 2007 v majski številki Kraljev ulice (št. 14) in na internetni strani društva (<http://www.kraljiulice.org/>).

Anketa je sestavljena iz treh delov:

A *O nakupovanju in branju časopisa Kralji ulice* (11 vprašanj)

Vprašanja se nanašajo na pogostost in kraj kupovanja časopisa, dostopnost časopisa, branje časopisa, vzrok za kupovanje časopisa in ceno ter prodajo časopisa.

B *O vsebini časopisa Kralji ulice* (65 vprašanj)

Vprašanja se nanašajo na poznavanje vsebine časopisa, doživljanje vsebine časopisa, pogostost branja in ocenjevanje posameznih prispevkov časopisa ter na vizualno podobo časopisa.

C *Vaši osebni podatki* (8 vprašanj)

Vprašanja tega dela ankete pa se nanašajo na osebne podatke anketiranih: spol, starost, status, izobrazba, povprečni mesečni prejemek in politična usmerjenost. Tukaj je tudi prostor za mnenja, predloge oz. karkoli, kar bi anketirani še radi sporočili v anketi, in za vprašanje o nagradi, ki jo anketirani želi (če jo želi) prejeti kot zahvalo za izpolnjeno anketo (vendar pa to vprašanje za mojo raziskavo ni relevantno).

Anketo tako skupno sestavlja 84 vprašanj.

Anketna vprašanja so večinoma obkroževalnega tipa, kjer so udeleženci izbirali med ponujenimi možnostmi, podajali odgovore s pomočjo sedemstopenjske lestvice in ocenjevali z ocenami od 1 do 5. Pri nekaterih vprašanjih pa so udeleženci lahko odgovore napisali tudi sami.

10.3 Postopek

Udeleženci raziskave so anketo samostojno rešili ali v časopisu Kralji ulice ali na internetni strani društva Kralji ulice in jo po pošti oz. elektronski pošti poslali na naslov omenjenega društva. Pred izpolnjevanjem ankete udeleženci niso dobili nobenih dodatnih navodil, razen tistih, ki so bila napisala na sami anketi. Pri odgovarjanju na anketna vprašanja udeleženci niso bili časovno omejeni.

Na naslov društva Kralji ulice je prispelo 113 izpolnjenih anket, od katerih so bile 104 veljavne. 24 anket je prispelo po elektronski pošti in so jih torej udeleženci rešili na spletnem naslovu društva, ostalih 80 pa je prišlo po navadni pošti in so bile izpolnjene v časopisih Kralji ulice.

11. REZULTATI

Preden navedem izsledke raziskave, naj opozorim, da je slednje treba jemati z veliko mero opreznosti, saj vzorec zaradi metode samoizbire anketiranih najverjetneje ni reprezentativen. Poleg tega je predmet te raziskave družbeni pojav in je kot tak zelo specifičen ter ne nujno najbolj ustrezen za natančne statistične obdelave oz. njegove specifikne ne zadovoljujejo strogih kriterijev, ki jih zahtevajo določeni statistični postopki. Tako sem v tej raziskavi, da bi lahko izračunala potrebne rezultate, predpostavila – in torej ne preverila ter dokazala – normalnost porazdelitve populacije, iz katere je bil vzet moj vzorec. Predpostavila sem tudi enakost varianc med skupinami, katerih rezultate sem primerjala med seboj (npr. primerjava povprečnih ocen posameznega prispevka v časopisu med različno politično usmerjenimi bralci in bralkami).

11.1 Hipoteza – povezanost med politično usmerjenostjo bralca/bralke in njegovo/njeno oceno posameznega članka časopisa Kralji ulice

V prvi hipotezi me je zanimalo, ali so ocene, s katerimi bralci in bralke Kraljev ulice ocenjujejo posamezne članke tega časopisa, povezane z njihovo politično usmerjenostjo.

Tabela 3: *Frekvenca in odstotek zastopanosti določene politične usmerjenosti v vzorcu*

	politična stranka			število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori	vsi skupaj
	leve stranke (LDS + SD)	desne stranke (SDS + NSi + SLS)	drugo*			
<i>frekvenca</i>	38	11	48	97	7	104
<i>odstotek</i>	36.5	10.6	46.2	93.3	6.7	100.0
<i>veljaven odstotek</i>	39.2	11.3	49.5	100.0		

Opomba1: * = odgovori, ki sem jih uvrstila v kategorijo "drugo", so navedeni v spodnji tabeli

Opomba2: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Skoraj polovica anketiranih (49,5 %), je pri vprašanju, koga bi volili, če bi bile jutri volitve v slovenski parlament, podalo odgovor »drugo«, torej ne bi volili ne za leve ne za desne politične stranke. 39,2 % vprašanih, ki so odgovorili na to vprašanje, bi volilo leve stranke, le 11,3 % pa desne stranke.

Tabela 4: Podani predlogi k odgovoru »drugo« pri vprašanju »Če bi bile jutri volitve v slovenski parlament, bi najverjetneje volil«

podani predlogi k odgovoru »drugo«	frekvenca
ne hodim volit	10
ne vem	6
nikogar	5
to vprašanje ni na mestu	3
ne sledim politiki	3
čakam, v upanju, da primeren kandidat pride	3
»?«	2
sem neopredeljen/-a	2
Zeleni Slovenije	2
Zmaga Jelinčiča	2
stranko Modrih čebelic	1
SMS Stranka Mladih	1
Mateja Lahovnika	1
volil/-a bi sebe	1
stranko Zares	1
Alojza Peterleta	1
skupaj	44

Pri odgovoru »drugo« je 44 posameznikov podalo tudi svoje predloge, koga bi volili, če bi bile jutri v Sloveniji parlamentarne volitve in če ne bi volili predlaganih levih in desnih političnih strank. Štirje vprašani, ki so obkrožili odgovor »drugo«, pa svojega predloga niso napisali.

Od podanih 44 predlogov se jih le osem nanaša na konkretne druge osebe oz. politične stranke, ki bi jih bralci in bralke volili, pa niso bili podani med možnimi izbirami. Od teh trije predlogi nakazujejo na desno politično usmerjenost bralca oz. bralke (dvakrat Zmago Jelinčič in Alojz Peterle), pet pa jih nakazuje na levo politično usmerjenost bralca oz. bralke (dvakrat Zeleni Slovenije, Stranka mladih (SMS), Matej Lahovnik in stranka Zares).

Ostali predlogi pa bolj ali manj govorijo o nezainteresiranosti bralcev in bralk za volitve, razen odgovora »to vprašanje ni na mestu«.

Tabela 5: Povprečne ocene posameznih člankov časopisa *Kralji ulice* glede na politično usmerjenost bralcev in bralk

politična stranka	leve stranke (LDS + SD)	desne stranke (SDS + NSi + SLS)	drugo	skupaj
<i>posamezni članki</i>	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena
<i>Uvodnik</i>	3.63	4.00	4.02	3.88
<i>To sem jaz</i>	4.19	4.38	4.45	4.35
<i>S kraljevega zelnika</i>	3.62	3.86	3.76	3.71
<i>Dnevnik zdravljenja</i>	3.78	4.14	3.87	3.86
<i>Umetnik - duševnik bolnik</i>	3.78	3.57	3.74	3.74
<i>THC odvisnik</i>	3.73	3.50	3.54	3.61
<i>Dnevnik lopova</i>	3.83	4.00	4.20	4.04
<i>Lukijada</i>	3.56	3.38	3.66	3.59
<i>Kralj in Kraljica</i>	3.50	3.75	3.78	3.67
<i>Tatoo zgodba</i>	3.53	3.86	3.90	3.76
<i>Bilanca</i>	3.52	3.75	3.75	3.67
<i>Gostujoči kolumnist</i>	3.50	3.75	3.78	3.67
<i>Izza rešetak</i>	3.77	4.25	4.08	3.97
<i>Pogled s strani</i>	3.62	3.63	3.98	3.81
<i>Zgodbe z ulice</i>	4.17	4.25	4.32	4.25
<i>Svetovalni kotiček babi Zore</i>	3.38	3.75	3.64	3.55
<i>Horoskop</i>	2.97	3.25	3.23	3.13
<i>Božji ping-pong</i>	3.14	3.25	3.62	3.39
<i>Delo s cestnimi otroki v Gomi*</i>	3.32	3.88	4.13	3.80
<i>Druge življenjske zgodbe</i>	3.86	4.25	4.39	4.18
<i>Drugi strokovni članki in komentarji</i>	3.69	3.75	3.95	3.83
<i>Reportaže</i>	3.77	4.25	4.00	3.94
<i>Razvedrilo</i>	3.74	4.13	3.93	3.87
<i>Stripi in ilustracije avtorja Nik-a*</i>	3.80	3.50	4.38	4.08
<i>Ilustracije avtorice Tjaše Žurga</i>	3.69	3.38	4.19	3.92
<i>Ilustracije in stripi avtorja Majkiča*</i>	3.79	3.38	4.33	4.04
<i>skupaj</i>	94.89	98.80	102.59	99.31

Opomba: * označuje članke, pri katerih je med skupinami prišlo do statistično pomembnih razlik v povprečni oceni posameznega članka

Bralci in bralke, ki bi volili leve politične stranke, so (glede na bralce in bralke, ki bi volili desne politične stranke ali »drugo«) najvišje ocenili dva članka: *Umetnik – duševnik bolnik* in *THC odvisnik*.

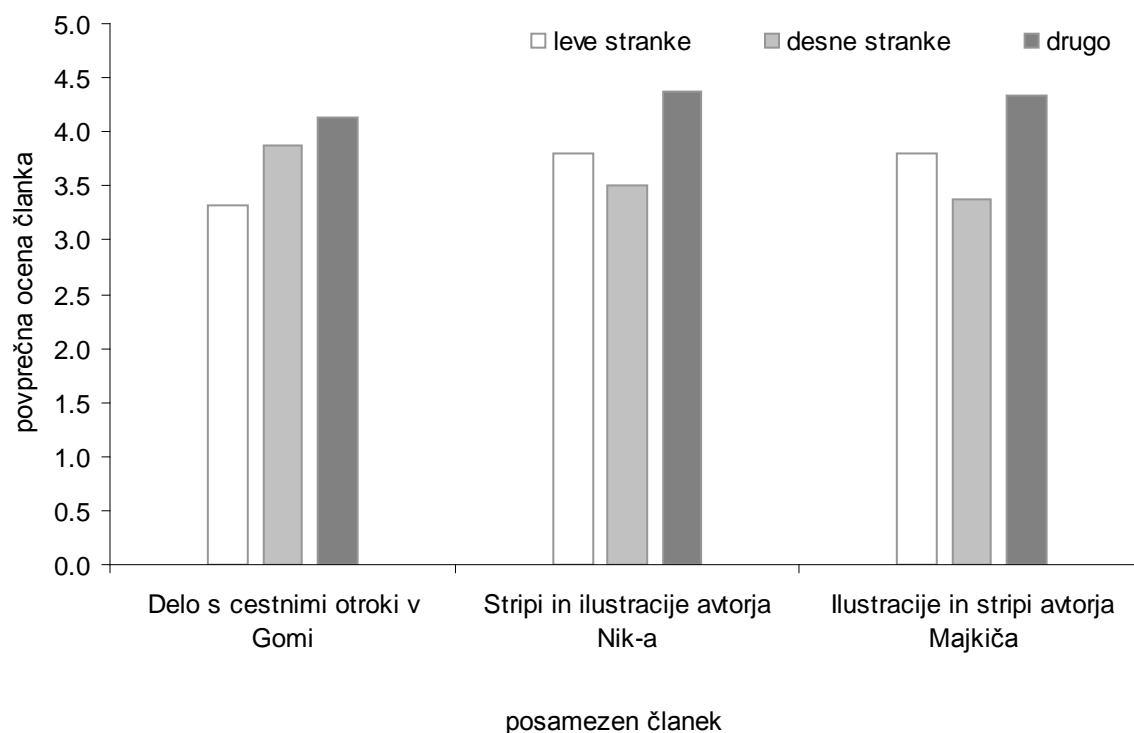
Bralci in bralke, ki bi volili desne politične stranke, so (glede na ostali dve skupini politične usmerjenosti) najvišje ocenili sedem člankov: *S kraljevega zelnika*, *Dnevnik zdravljenja*, *Izza rešetak*, *Svetovalni kotiček babi Zore*, *Horoskop*, *Reportaže* in *Razvedrilo*.

Bralci in bralke, ki so obkrožili odgovor »drugo«, pa so (glede na ostali dve skupini politične usmerjenosti) najvišje ocenili 16 člankov: Uvodnik, To sem jaz, Dnevnik lopova, Lukijada, Kralj in Kraljica, Tatroo zgodba, Gostujoči kolumnist, Pogled s strani, Zgodbe z ulice, Božji ping-pong, Delo s cestnimi otroki v Gomi, Druge življenjske zgodbe, Drugi strokovni članki in komentarji, Stripi in ilustracije avtorjev Nik-a, Tjaše Žurga in Majkiča.

Pri članku Bilanca pa so enako najvišjo oceno podali bralci in bralke, ki bi volili desno politično stranko, in tisti, ki so odgovorili z odgovorom »drugo«.

Najbolje so celoten časopis ocenili tisti bralci in bralke, ki ne bi volili ne levih ne desnih predlaganih političnih strank, najslabše pa so časopis ocenili tisti, ki bi volili leve politične stranke.

Do statistično pomembnih razlik v povprečnih ocenah posameznih člankov, med skupinami različno politično opredeljenih bralcev in bralk, je prišlo le v treh primerih: Delo s cestnimi otroki v Gomi ter Stripi in ilustracije avtorjev Nika in Majkiča.

Slika 8. Članki, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med skupinami različno politično opredeljenih bralcev in bralk.

Vse tri članke, pri katerih je prišlo do statistično pomembnih razlik (pri povprečni oceni posameznega članka) med skupinami različno politično opredeljenih bralcev in bralk, je najbolje ocenila skupina bralcev in bralk, ki ne bi volili ne leve ne desne predlagane politične stranke, če bi bile jutri v Sloveniji parlamentarne volitve.

11.2 Hipoteza 2 – povezanost med povprečnim mesečnim prejemkom bralca/bralke in njegovo/njeno oceno posameznega članka časopisa Kralji ulice

V drugi hipotezi me je zanimalo, ali so ocene, s katerimi bralci in bralke Kraljev ulice ocenjujejo posamezne članke tega časopisa, povezane z njihovim povprečnim mesečnim prejemkom.

Tabela 6: *Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega povprečnega mesečnega prejemka v vzorcu*

	povprečni mesečni prejemek				število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori	vsi skupaj
	manj kot 250 EUR	od 251 do 500 EUR	od 501 do 1.000 EUR	nad 1.000 EUR			
<i>frekvenca</i>	24	20	27	30	101	3	104
<i>odstotek</i>	23.1	19.2	26.0	28.8	97.1	2.9	100.0
<i>veljaven odstotek</i>	23.8	19.8	26.7	29.7	100.0		

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Slaba tretjina anketirancev (29,7 %), ki je podala odgovor na vprašanje »Moji povprečni mesečni prejemki znašajo«, poroča o povprečnem mesečnem prejemku, višjem od 1.000 EUR.

Malo več kot četrtina vprašanih (26,7 %) je podala odgovor, da mesečno prejme med 501 in 1.000 EUR, slaba četrtina vprašanih (23,8 %) je poročala, da ima na mesec manj kot 250 EUR dohodkov, petina sodelujočih v anketi (19,8 %), ki so odgovorili na vprašanje, pa navaja, da njihov povprečni mesečni prejemek znaša med 251 in 500 EUR.

Največji delež bralcev, ki je ocenjeval časopis Kralji ulice, predstavljajo torej posamezniki, ki v povprečju mesečno prejmejo nad 1.000 EUR.

Tabela 7: Povprečne ocene posameznih člankov časopisa *Kralji ulice* glede na povprečni mesečni prejemek bralcev in bralk

povprečni mesečni prejemek	manj kot 250 EUR	od 251 do 500 EUR	od 501 do 1.000 EUR	nad 1.000 EUR	skupaj
<i>posamezni članki</i>	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena
<i>Uvodnik</i>	4.21	3.56	3.78	3.83	3.85
<i>To sem jaz</i>	4.58	4.13	4.39	4.28	4.35
<i>S kraljevega zelnika</i>	4.00	3.43	3.68	3.71	3.72
<i>Dnevnik zdravljenja</i>	3.94	3.79	4.15	3.57	3.85
<i>Umetnik - duševnik bolnik</i>	3.82	3.43	4.05	3.57	3.73
<i>THC odvisnik</i>	3.79	3.38	3.68	3.48	3.59
<i>Dnevnik lopova</i>	4.42	3.88	4.14	3.70	4.03
<i>Lukijada*</i>	4.24	3.40	3.57	3.26	3.59
<i>Kralj in Kraljica</i>	3.83	3.56	3.41	3.83	3.66
<i>Tatoo zgodba*</i>	4.39	3.69	3.57	3.43	3.74
<i>Bilanca</i>	4.00	3.73	3.35	3.59	3.65
<i>Gostujoči kolumnist</i>	3.79	3.38	3.45	3.96	3.67
<i>Izza rešetk</i>	4.16	4.00	4.00	3.78	3.97
<i>Pogled s strani</i>	3.94	3.56	3.85	3.88	3.82
<i>Zgodbe z ulice</i>	4.50	4.29	4.24	4.00	4.23
<i>Svetovalni kotiček babi Zore</i>	3.95	3.50	3.37	3.36	3.53
<i>Horoskop</i>	3.58	2.80	3.00	3.04	3.11
<i>Božji ping-pong</i>	3.89	3.63	3.29	3.00	3.42
<i>Delo s cestnimi otroki v Gomi</i>	4.12	3.80	3.67	3.58	3.77
<i>Druge življenjske zgodbe</i>	4.32	3.79	4.09	4.28	4.15
<i>Drugi strokovni članki in komentarji</i>	4.00	3.56	3.68	3.92	3.80
<i>Reportaže</i>	4.33	3.56	3.68	4.16	3.95
<i>Razvedrilo</i>	4.17	3.75	3.78	3.84	3.88
<i>Stripi in ilustracije avtorja Nik-a</i>	4.47	3.94	4.18	3.72	4.06
<i>Ilustracije avtorice Tjaše Žurga</i>	4.33	3.67	4.00	3.68	3.91
<i>Ilustracije in stripi avtorja Majkiča</i>	4.39	4.00	4.00	3.80	4.02
skupaj	107.16	95.18	98.05	96.25	99.05

Opomba: * označuje članke, pri katerih je med skupinami prišlo do statistično pomembnih razlik v povprečni oceni posameznega članka

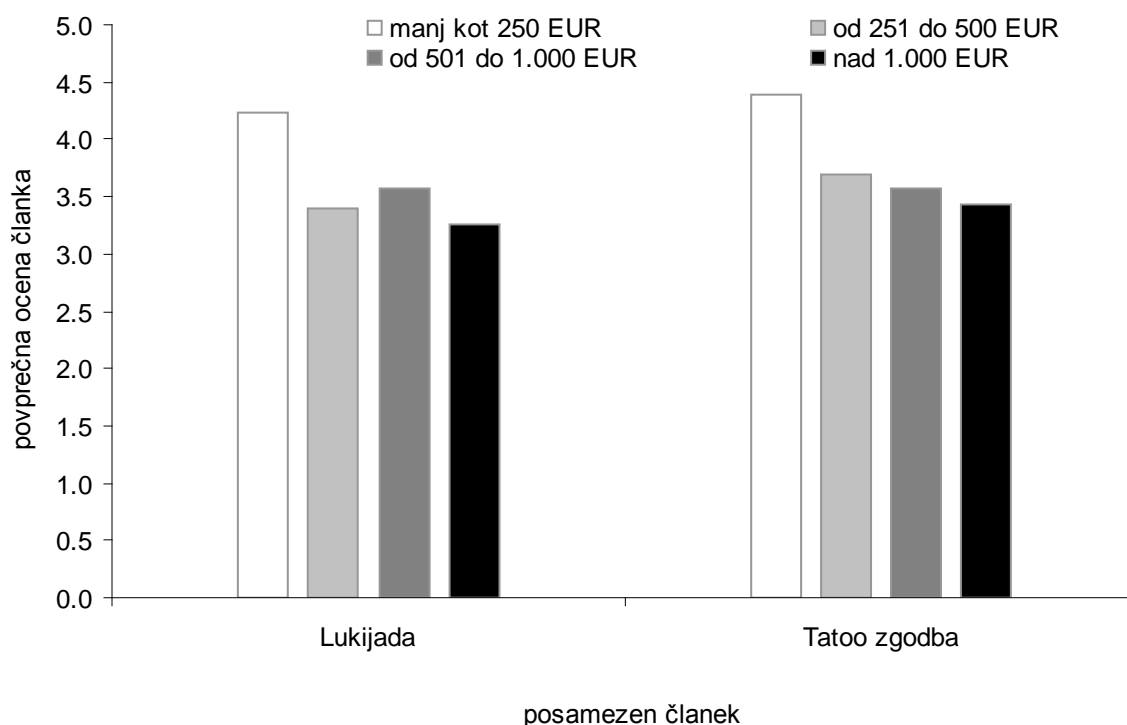
Bralci in bralke, ki mesečno v povprečju prejmejo manj kot 250 EUR, so najboljše (glede na bralce in bralke, ki mesečno v povprečju prejmejo več kot 250 EUR) ocenili 22 člankov od vsega 26.

Članka *Dnevnik zdravljenja* in *Umetnik – duševnik bolnik* so najboljše ocenili bralci in bralke, ki mesečno v povprečju prejmejo med 501 in 1.000 EUR.

Članek Gostujoči kolumnisti so najbolje ocenili bralci in bralke z povprečnim mesečnim prejemkom, višjim od 1.000 EUR, članek Kralj in Kraljica pa sta najvišje in z enako oceno ocenili skupini posameznikov, ki mesečno prejmejo pod 250 EUR, in tisti, ki mesečno prejmejo nad 1.000 EUR.

Najvišje so časopis Kralji ulice ocenili bralci z najmanjšim povprečnim mesečnim dohodkom, sledijo jim tisti z dohodkom med 501 in 1000 EUR, nato tisti z dohodkom nad 1.000 EUR, najslabše pa so ga ocenili bralci z mesečnim prejemkom med 251 in 500 EUR.

Do statistično pomembnih razlik v povprečnih ocenah posameznih člankov, med skupinami bralcev in bralk z različnimi povprečnimi mesečnimi prejemki, je prišlo le v dveh primerih: Lukijada in Tatroo zgodba.

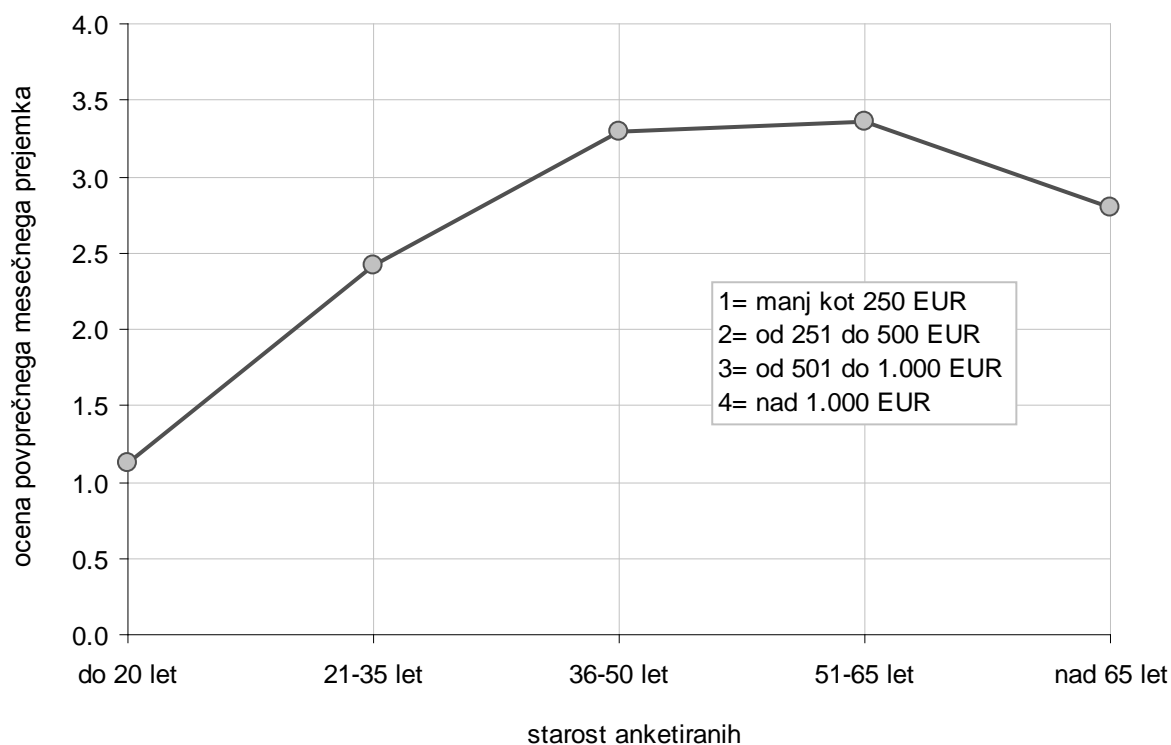
Slika 9. Članka, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med skupinami bralcev in bralk z različnim povprečnim mesečnim prejemkom.

Oba članka, pri katerih je prišlo do statistično pomembnih razlik (pri povprečni oceni posameznega članka) med bralci in bralkami z različnim povprečnim mesečnim prejemkom, je najbolje ocenila skupina tistih posameznikov, ki na mesec prejmejo manj kot 250 EUR.

11.2.1 Odnos med spremenljivkama »starost anketiranih« in »povprečni mesečni prejemek«

Zanimalo me je, kakšen je odnos med starostjo anketiranih in njihovimi povprečnimi mesečnimi prejemki.

Sklepala sem namreč, da so anketirani, ki na mesec prejmejo najmanj, večinoma mladi.

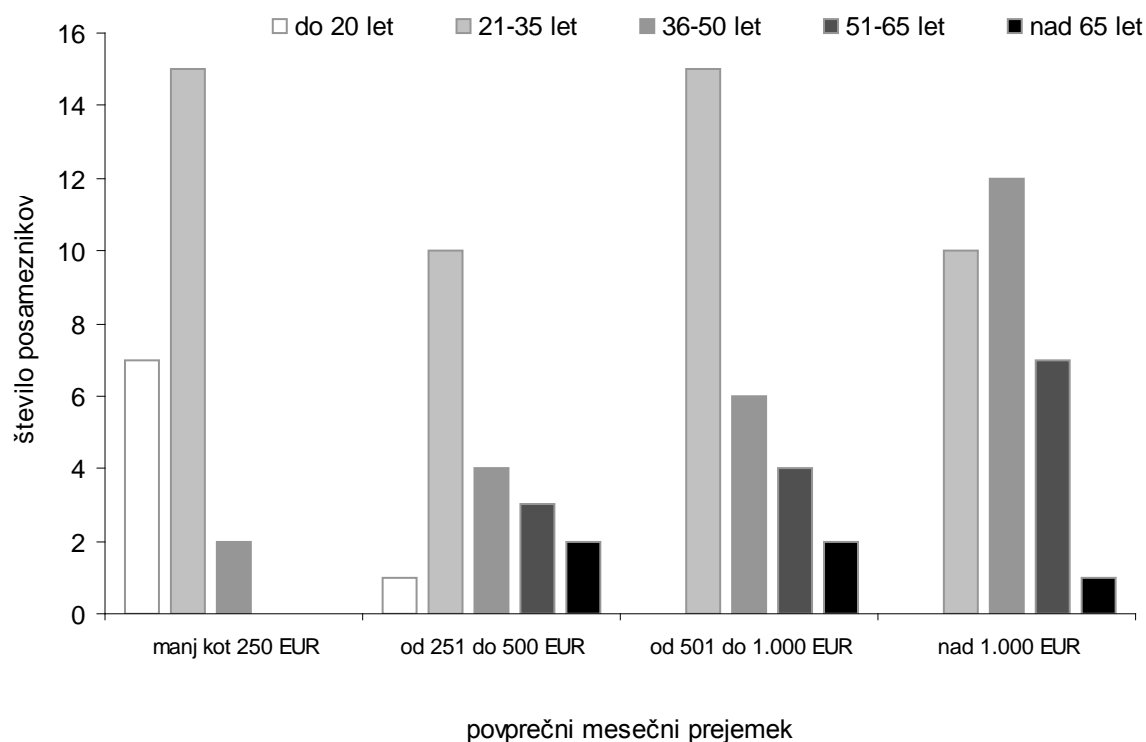

Slika 10. Odnos med starostjo anketiranih in njihovim povprečnim mesečnim prejemkom.

Do 65. leta starosti z naraščanjem starosti bralcev in bralk časopisa Kralji ulice narašča tudi njihov mesečni prejemek, po 65. letu pa ta nekoliko upade.

Najvišji povprečni mesečni prejemek imajo bralci in bralke, ki so stari med 36 in 65 let, najnižjega pa tisti, ki so stari manj kot 20 let.

Slika 11. Zastopanost posameznikov v velikostnih razredih povprečnega mesečnega prejemka v odvisnosti od njihove starosti.

Slika nazorno prikazuje, da so najmlajši bralci in bralke zastopani le v prvih dveh razredih povprečnega mesečnega prejemka. Veliko več jih je v prvem razredu, kjer je mesečni prejemek manj kot 250 EUR.

Bralci in bralke časopisa Kralji ulice z najmanjšim mesečnim prejemkom so torej hkrati tudi najmlajši bralci.

Ko sem izračunala, kakšen je odnos med starostjo bralcev in bralk časopisa Kralji ulice ter njihovim mesečnim prejemkom, pa me je zanimalo tudi, kakšna je zastopanost posameznega starostnega razreda v zajetem vzorcu. Ali mladi, ki najbolj ocenjujejo časopis, predstavljajo tudi večino zajetega vzorca?

Tabela 8: *Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega starostnega razreda v vzorcu*

	starost					vsi skupaj
	do 20 let	21-35 let	36-50 let	51-65 let	nad 65 let	
<i>frekvenca</i>	8	52	24	14	6	104
<i>odstotek</i>	7.7	50.0	23.1	13.5	5.8	100.0
<i>veljaven odstotek</i>	7.7	50.0	23.1	13.5	5.8	100.0

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Slabih 60 % bralcev in bralk časopisa Kralji ulice, ki so podali podatke o svoji starosti, je mlajših od 35 let.

Med temi je le slabih 8 % mlajših od 20 let.

11.3 Hipoteza 3 – povezanost med bralčevim poznavanjem časopisa Kralji ulice in njegovo oceno posameznega članka v tem časopisu

V tretji hipotezi me je zanimalo, ali so ocene, s katerimi bralci in bralke časopisa Kralji ulice ocenjujejo posamezne članke tega časopisa, povezane z njihovim poznavanjem časopisa.

Tabela 9: *Frekvenca in odstotek zastopanosti določenega števila videnih izvodov časopisa Kralji ulice v vzorcu*

	število videnih izvodov			število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori	vsi skupaj
	od 1 do 5	od 6 do 9	od 10 do vseh 14			
<i>frekvenca</i>	38	37	28	103	1	104
<i>odstotek</i>	36.5	35.6	26.9	99.0	1.0	100.0
<i>veljaven odstotek</i>	36.9	35.9	27.2	100.0		

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Dobra tretjina bralcev in bralk (36,9 %), ki je odgovorila na vprašanje »Od 14 doslej izdanih številčk Kraljev ulice sem jih videl/-a, bral/-a ...«, je do sedaj videla od 1 do 5 izvodov časopisa Kralji ulica, druga dobra tretjina (35,9 %) je poročala, da je zaenkrat videla od 6 do 9 izvodov časopisa, 27,2 % bralcev in bralk pa je navedlo odgovor, da so do sedaj videli in brali več kot 10 oz. vseh 14 številčk časopisa Kralji ulice.

Tabela 10: Povprečne ocene posameznih člankov časopisa *Kralji ulice* glede na bralčevo poznavanje slednjega

število videnih izvodov	od 1 do 5	od 6 do 9	od 10 do vseh 14	skupaj
<i>posamezni članki</i>	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena
<i>Uvodnik</i>	3.62	4.10	3.78	3.84
<i>To sem jaz</i>	4.13	4.47	4.43	4.34
<i>S kraljevega zelnika</i>	3.68	3.56	3.86	3.69
<i>Dnevnik zdravljenja</i>	3.92	3.96	3.59	3.84
<i>Umetnik - duševnik bolnik</i>	3.76	3.85	3.55	3.73
<i>THC odvisnik</i>	3.79	3.66	3.23	3.59
<i>Dnevnik lopova</i>	3.86	3.89	4.35	4.01
<i>Lukijada</i>	3.54	3.36	3.86	3.57
<i>Kralj in Kraljica</i>	3.50	3.83	3.61	3.65
<i>Tatoo zgodba</i>	3.57	3.86	3.78	3.74
<i>Bilanca</i>	3.54	3.74	3.64	3.64
<i>Gostujoči kolumnist</i>	3.59	3.76	3.65	3.67
<i>Izza rešetk</i>	3.90	3.90	4.10	3.95
<i>Pogled s strani</i>	3.89	3.79	3.68	3.79
<i>Zgodbe z ulice</i>	4.18	4.17	4.36	4.23
<i>Svetovalni kotiček babi Zore</i>	3.60	3.52	3.45	3.53
<i>Horoskop</i>	3.36	2.97	2.95	3.10
<i>Božji ping-pong</i>	3.41	3.41	3.29	3.38
<i>Delo s cestnimi otroki v Gomi</i>	3.92	3.66	3.73	3.77
<i>Druge življenjske zgodbe</i>	3.82	4.47	4.13	4.15
<i>Drugi strokovni članki in komentarji</i>	3.64	3.96	3.78	3.80
<i>Reportaže</i>	3.72	4.00	4.09	3.93
<i>Razvedrilo</i>	3.83	3.80	4.00	3.87
<i>Stripi in ilustracije avtorja Nik-a</i>	4.07	3.86	4.29	4.06
<i>Ilustracije avtorice Tjaše Žurga</i>	3.79	3.86	4.13	3.91
<i>Ilustracije in stripi avtorja Majkiča</i>	3.93	4.00	4.17	4.02
<i>skupaj</i>	97.56	99.40	99.48	98.78

Bralci in bralke, ki so videli od 1 do 5 izvodov časopisa *Kralji ulice*, so (glede na ostali dve skupini bralcev in bralk, ki so videli od 6 do 9 in od 10 do vseh 14 izvodov) najvišje ocenili naslednjih 5 člankov: *THC odvisnik*, *Pogled s strani*, *Svetovalni kotiček babi Zore*, *Horoskop* in *Delo s cestnimi otroki v Gomi*.

Tisti bralci in bralke, ki so videli od 6 do 9 izvodov časopisa, so najvišje med vsemi tremi skupinami ocenili 10 člankov, in sicer: *Uvodnik*, *To sem jaz*, *Dnevnik zdravljenja*, *Umetnik* –

duševnik bolnik, Kralj in kraljica, Tatroo zgodba, Bilanca, Gostujoči kolumnist, Druge življenjske zgodbe ter Drugi strokovni članki in komentarji.

Bralci, ki so videli več kot 10 oz. vse izvode Kraljev ulice, pa so najboljše od vseh bralcev in bralk ocenili S kraljevega zelnika, Dnevnik lopova, Lukijada, Izza rešetk, Zgodbe z ulice, Reportaže, Razvedrilo, Stripi in ilustracije avtorjev Nik-a, Tjaše Žurga in Majkiča – torej 10 člankov.

Božji ping-pong pa sta najboljše in enako ocenili skupini bralcev, ki so videli in brali od 1 do 5 in od 6 do 9 izvodov časopisa Kralji ulice.

Najvišje so časopis ocenili tisti bralci in bralke, ki so videli največ njegovih izvodov, najslabše pa tisti, ki so jih videli najmanj.

Do statistično pomembnih razlik med skupinami (glede na število videnih izvodov) v povprečni oceni posameznega članka ni prišlo pri nobenem članku.

11.4 Hipoteza 4 – povezanost med bralčevim spolom in njegovo oceno posameznega članka v časopisu Kralji ulice

V četrti hipotezi me je zanimalo, ali so ocene, s katerimi bralci in bralke Kraljev ulice ocenjujejo posamezne članke tega časopisa, povezane z njihovim spolom.

Tabela 11: *Frekvenca in odstotek zastopanosti posameznega spola v vzorcu*

	spol		skupaj
	moški	ženski	
frekvenca	29	75	104
odstotek	27.9	72.1	100.0

Skoraj tri četrtine vzorca predstavljajo bralke (72,1 %). Bralcev, zajetih v vzorec, je le 27,9 %.

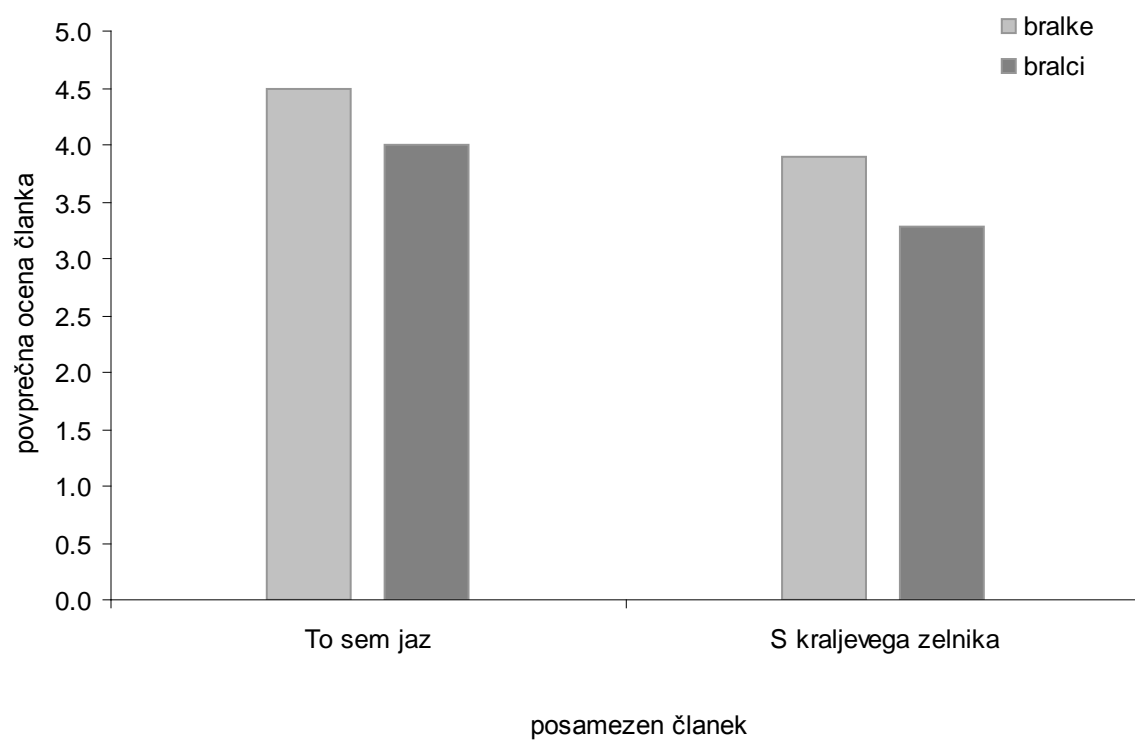
Tabela 12: Povprečne ocene posameznih člankov časopisa *Kralji ulice* glede na spol bralca

spol	moški	ženski	skupaj
<i>posamezni članki</i>	povprečna ocena	povprečna ocena	povprečna ocena
<i>Uvodnik</i>	3.58	3.97	3.86
<i>To sem jaz*</i>	4.00	4.48	4.35
<i>S kraljevega zelnika*</i>	3.27	3.90	3.71
<i>Dnevnik zdravljenja</i>	3.43	4.04	3.85
<i>Umetnik - duševnik bolnik</i>	3.43	3.88	3.75
<i>THC odvisnik</i>	3.54	3.63	3.60
<i>Dnevnik lopova</i>	3.92	4.07	4.02
<i>Lukijada</i>	3.38	3.68	3.58
<i>Kralj in Kraljica</i>	3.54	3.72	3.67
<i>Tatoo zgodba</i>	3.42	3.89	3.75
<i>Bilanca</i>	3.35	3.79	3.66
<i>Gostujoči kolumnist</i>	3.63	3.71	3.68
<i>Izza rešetk</i>	3.74	4.05	3.96
<i>Pogled s strani</i>	3.67	3.87	3.81
<i>Zgodbe z ulice</i>	3.95	4.34	4.24
<i>Svetovalni kotiček babi Zore</i>	3.39	3.61	3.55
<i>Horoskop</i>	2.78	3.26	3.12
<i>Božji ping-pong</i>	3.27	3.45	3.40
<i>Delo s cestnimi otroki v Gomi</i>	3.61	3.85	3.78
<i>Druge življenjske zgodbe</i>	3.83	4.29	4.16
<i>Drugi strokovni članki in komentarji</i>	3.61	3.89	3.81
<i>Reportaže</i>	3.87	3.97	3.94
<i>Razvedrilo</i>	3.45	4.03	3.88
<i>Stripi in ilustracije avtorja Nik-a</i>	4.16	4.03	4.07
<i>Ilustracije avtorice Tjaše Žurga</i>	3.83	3.97	3.93
<i>Ilustracije in stripi avtorja Majkiča</i>	4.08	4.02	4.04
<i>skupaj</i>	93.74	101.41	99.17

Opomba: * označuje članke, pri katerih je med skupinami prišlo do statistično pomembnih razlik v povprečni oceni posameznega članka

Bralke so bolje od bralcev ocenile vse članke časopisa *Kralji ulice*, razen Stripov in ilustracij avtorjev Nik-a in Majkiča. Seveda je tudi njihova ocena celotnega časopisa višja od ocene bralcev.

Do statistično pomembnih razlik v povprečnih ocenah posameznih člankov je med bralci in bralkami prišlo le v dveh primerih: *To sem jaz* in *S kraljevega zelnika*.

Slika 12. Članka, pri katerih je v povprečni oceni posameznega članka prišlo do statistično pomembnih razlik med bralkami in bralci.

Ženske so oba članka ocenile statistično pomembno bolje.

11.5 Doživljanje in sprejemanje časopisa Kralji ulice

Pri tem vprašanju me je zanimalo predvsem, kakšen se bralcem in bralkam zdi časopis Kralji ulice, kako ga doživljajo in kako ga sprejemajo.

11.5.1 Doživljanje časopisa

Doživljanje časopisa s strani bralcev je razvidno iz njihovih odgovorov na anketno vprašanje »Na splošno časopis Kralji ulice ocenjujem kot...«.

Tabela 13: *Frekvence in odstotki zastopanosti ocen časopisa, ki so jih podali bralci in bralke glede na deset splošnih lastnosti časopisa*

NEZANIMIV/ZANIMIV									
	najbolj nezanimiv	bolj nezanimiv	nezanimiv	ni nezanimiv ni zanimiv	zanimiv	bolj zanimiv	najbolj zanimiv	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	0	0	1	1	4	36	57	99	5
<i>odstotek</i>	0.0	0.0	1.0	1.0	3.8	34.6	54.8	95.2	4.8
<i>veljaven odstotek</i>	0.0	0.0	1.0	1.0	4.0	36.4	57.6	100.0	
NEOBIČAJEN/OBIČAJEN									
	najbolj neobičajen	bolj neobičajen	neobičajen	ni neobičajen ni običajen	običajen	bolj običajen	najbolj običajen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	33	24	20	5	3	3	9	97	7
<i>odstotek</i>	31.7	23.1	19.2	4.8	2.9	2.9	8.7	93.3	6.7
<i>veljaven odstotek</i>	34.0	24.7	20.6	5.2	3.1	3.1	9.3	100.0	
ZABAVEN/NEZABAVEN									
	najbolj zabaven	bolj zabaven	zabaven	ni zabaven ni nezabaven	nezabaven	bolj nezabaven	najbolj nezabaven	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	26	30	17	10	11	2	1	97	7
<i>odstotek</i>	25.0	28.8	16.3	9.6	10.6	1.9	1.0	93.3	6.7
<i>veljaven odstotek</i>	26.8	30.9	17.5	10.3	11.3	2.1	1.0	100.0	
ŽALOSTEN/VESEL									
	najbolj žalosten	bolj žalosten	žalosten	ni žalosten ni vesel	vesel	bolj vesel	najbolj vesel	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	11	17	16	18	20	8	6	96	8
<i>odstotek</i>	10.6	16.3	15.4	17.3	19.2	7.7	5.8	92.3	7.7
<i>veljaven odstotek</i>	11.5	17.7	16.7	18.8	20.8	8.3	6.3	100.0	
VERODOSTOJEN/NEVERODOSTOJEN									
	najbolj verodostojen	bolj verodostojen	verodostojen	ni verodostojen ni neverodost.	neverodostojen	bolj neverodostojen	najbolj neverodostojen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	54	29	7	6	1	1	0	98	6
<i>odstotek</i>	51.9	27.9	6.7	5.8	1.0	1.0	0.0	94.2	5.8
<i>veljaven odstotek</i>	55.1	29.6	7.1	6.1	1.0	1.0	0.0	100.0	

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

NEPRIVLAČEN/PRIVLAČEN									
	najbolj neprivlačen	bolj neprivlačen	neprivlačen	ni neprivlačen ni privlačen	privlačen	bolj privlačen	najbolj privlačen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	0	0	4	8	14	33	37	96	8
<i>odstotek</i>	0	0	3.8	7.7	13.5	31.7	35.6	92.3	7.7
<i>veljaven odstotek</i>	0	0	4.2	8.3	14.6	34.4	38.5	100.0	

PESIMISTIČEN/OPTIMISTIČEN									
	najbolj pesimističen	bolj pesimističen	pesimističen	ni pesimističen ni optimističen	optimističen	bolj optimističen	najbolj optimističen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	3	5	6	20	18	26	19	97	7
<i>odstotek</i>	2.9	4.8	5.8	19.2	17.3	25.0	18.3	93.3	6.7
<i>veljaven odstotek</i>	3.1	5.2	6.2	20.6	18.6	26.8	19.6	100.0	

PESTER/DOLGOČASEN									
	najbolj pester	bolj pester	pester	ni pester ni dolgočasen	dolgočasen	bolj dolgočasen	najbolj dolgočasen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	39	42	10	4	2	0	0	97	7
<i>odstotek</i>	37.5	40.4	9.6	3.8	1.9	0.0	0.0	93.3	6.7
<i>veljaven odstotek</i>	40.2	43.3	10.3	4.1	2.1	0.0	0.0	100.0	

RESEN/NERESEN									
	najbolj resen	bolj resen	resen	ni resen ni neresen	neresen	bolj neresen	najbolj neresen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	27	36	12	16	2	2	0	95	9
<i>odstotek</i>	26.0	34.6	11.5	15.4	1.9	1.9	0.0	91.3	8.7
<i>veljaven odstotek</i>	28.4	37.9	12.6	16.8	2.1	2.1	0.0	100.0	

POLITIČEN/NEPOLITIČEN									
	najbolj političen	bolj političen	političen	ni političen ni nepolitičen	nepolitičen	bolj nepolitičen	najbolj nepolitičen	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	3	1	9	12	9	14	51	99	5
<i>odstotek</i>	2.9	1.0	8.7	11.5	8.7	13.5	49.0	95.2	4.8
<i>veljaven odstotek</i>	3.0	1.0	9.1	12.1	9.1	14.1	51.5	100.0	

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Bralci in bralke Kralje ulice doživljajo kot zelo zanimiv in precej neobičajen, zabaven, a tudi žalosten časopis. Doživljajo ga tudi kot zelo verodostojnega, precej privlačnega, optimističnega, zelo pestrega, resnega ter nepolitičnega.

11.5.2 Sprejemanje časopisa

Sprejemanje časopisa s strani bralcev in bralk so med drugim pokazali odgovori na naslednje anketno vprašanje:

»Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!«

Deli odgovorov nekaterih bralcev in bralk so:

- »Samo tako naprej.«
- »Iskrene pohvale vsem ustvarjalcem revije. Je eden boljših in najbolj inovativnih projektov /.../ Še enkrat vse pohvale in upam, da boste z izdajanjem nadaljevali. ŽELIM VAM VELIKO USPEHOV.«
- »Časopis je super, le tako naprej!«
- »Dobro je, da ste!«
- »Želim vam veliko uspešnik števil.«
- »Pohvala za idejo o izdajanju časopisa! Zdi se mi dobro, da imajo "Kralji ulice" možnost zaslužka in da dejansko sami nekaj naredijo za vsaj majhno izboljšanje svojega življenjskega standarda.
- »Full ste zakon, časopis mi je zlo všeč ...«
- »Le tako veselo naprej. Obilo sreče in veliko prodanega časopisa ...«
- »Časopis je super, vse pohvale VSEM, ki sodelujete ...«
- »Uspešno delo in še naprej veliko ustvarjalnega nemira.«
- »Vztrajajte pri delu še naprej, samo tako lahko vplivamo na večjo strpnost v naši zelo !! nestrpni družbi, ki stremi le h kapitalu in pozablja na človeka ...«
- »Super časopis, zanimiva prodaja, kar tako naprej!«
- »Faca ste! Le tako naprej!«
- »Le tako naprej, super ste!!!«
- »VSAKA ČAST!!!«
- »Odlično delo opravljate! Zanimiv časopis in pomoč brezdomcem, s tem, ko ga prodajajo, lahko samo pohvalim in vam izrečem spoštovanje! Tako naprej!«
- »Vse najboljše, le tako naprej!«

- »Super ste, ideja o prodaji časopisa je odlična ...«
- »Rad bi le pohvalil celoten projekt ...«
- »Ostanite taki, kot ste ...«
- »Obilo sreče in uspeha, ter čim več rešenih duš. Vsi ste lahko ponosni.«
- »Pohvalno! Vaše delo je res briljantno! Je edini časopis, ki ga z veseljem prelistam in v katerem izvem polno modrih resnic.«
- »Spoštovani, veliko moči, volje, energije in poštenosti vam želim ... Rezultat ne more izostati. Veliko sreče.«
- »Želim vam, da bi še naprej nadaljevali z delom za šibkejše člane družbe, ki si zaslužijo, da se jim življenjske razmere obrnejo – na bolje! Veliko SREČE!«
- »Čestitam in želim avtorjem časopisa še veliko tako dobrih številok in čim več sodelavcev.«

Kakor je videti iz navedenih primerov, niso bralci in bralke napisali niti enega samega negativnega odgovora v zvezi s časopisom Kralji ulice.

Bralci in bralke časopis zelo pozitivno sprejemajo, avtorjem želijo uspešno nadaljnje delo, jim čestitajo, jih spodbujajo in si želijo, da bi časopis še dolgo živel. V obstoju takega časopisa bralci in bralke vidijo smisel (možnost zaslužka brezdomcev in možnost, da brezdomci sami naredijo kaj za svojo boljšo prihodnost, vpliv časopisa na večjo strpnost v družbi), prav tako pa lahko v njem preberejo polno »modrih resnic«.

O sprejemanju časopisa govorijo tudi želje nekaterih bralcev in bralk o sodelovanju s časopisom Kralji ulice. Naj navedem nekatere odgovore, ki so jih bralci in bralke pisali pri zgoraj omenjenem vprašanju:

- »Z veseljem bi napisal kakšno reportažo ali pa opisal kak izlet v naravo. Rad pa tudi slikam s črno-belo fotografijo in bi prispeval nekaj slik.«
- »Sem študentka z nekaj prostega čas in zanimanjem za problematiko brezdomcev. Predvsem me zanima, na kakšen način bi lahko jaz pomagala pri dejavnostih društva.«
- »Bi želela sodelovati, bom poskusila še kaj napisati – predvsem moj odnos do teh ljudi. Kako lahko prispevam k dejavnostim društva?«

- »Bi tudi jaz želela kdaj sodelovati, imam vaš naslov, pa se mogoče v prihodnosti oglasim ...«
- »Sem prevajalka, tako da če bi kdaj potrebovali prevod kakega članka iz angleščine ali nemščine, se kar javite. Delala bi zastonj, bi mi bilo v veselje.«
- »Pridružila bi se prostovoljskim aktivnostim in se bom oglasila na Poljanski, takoj ko naredim maturo ...«

Nekateri bralci in bralke si želijo biti del časopisa ter prispevati svoja znanja in sposobnosti k njegovem nastajanju.

11.6 Slabosti časopisa Kralji ulice, ki so jih navedli bralke in bralci ter njihovi predlogi, kako bi lahko bil časopis še boljši

Bralci in bralke so v anketi (pri spodaj navedenih vprašanjih) napisali tudi, kaj se jim pri časopisu ne zdi dobro, kaj bi bilo treba spremeniti in na kakšen način.

1. »Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!«
2. »Še kak komentar v zvezi z oblikovanjem časopisa.«

11.6.1 Slabosti časopisa

O slabostih časopisa Kralji ulice oz. o stvareh, ki jim niso všeč, so bralci in bralke napisali naslednje:

- »Krivi stolpci so težje berljivi.«
- »Moti me, da je tekst razbit, strnjenega je lažje brati.«
- »Način prodaje deluje "bedno". Mogoče bi bilo bolje datumsko in krajevno stalne prodaje ...«

Bralci in bralke so navedli le tri lastnosti, ki se jim zdijo moteče. Prvi dve se nanašata na besedilo v časopisu, ki naj bi bilo zaradi svoje nestandardne oblike (krivi stolpci, razbit tekst) težje berljivo. Tretja pa se nanaša na prodajo časopisa, ki naj bi bila slaba, ker ni datumsko in krajevno strogo določena.

11.6.2 Predlogi za izboljšavo časopisa

Bralci in bralke Kraljev ulice so navedli kar nekaj predlogov, ki naj bi po njihovem mnenju pripomogli k temu, da bi bil časopis (pa tudi njegova prodaja) še boljši:

- »Bolj enotni fonti.«
- »Uvedite spet nagradno križanko z odštekanimi nagradami.«
- »Drug format, večji ali manjši, da bi bil bolj prepoznaven.«
- »Kaj pa format A5?«

- »Tudi prodaja po lokalih je uspešna, če so "prodajalci" na to pripravljeni (če lastniki lokalov to dovolijo). Ker ko piješ kavo, težko odkloniš pomoč.«
- »Mogoče bi bilo lahko več vicev.«
- »Spodbudila bi Kralje, naj dajejo oglase, ker se jim tako lahko ful pomaga! To prvo preberem!!«
- »Po mojem rabite nekaj več družbenega marketinga in boljšo prepoznavnost, ker se še vedno ne ve, kdo je samo "žicar" in kdo kaj naredi za to!«
- »Mogoče bi lahko skrajšali prispevek "THC odvisnik". Mislim, da jemlje dragoceni prostor v reviji.«
- »THC ODVISNIK? Zanima me, zakaj mu namenjate toliko prostora, glede na to, da so stvari že "zlajnane".«
- »Več zgodb iz ulice, ki se tičejo mladih.«
- »Animirajte "Kralje ulice" da bi se bolj vključevali pri "rojevanju" časopisa, npr. da se pri intervjujih "odpro" brez zavor in kaj pričakujejo od prihodnosti.«
- »Če boste imeli priložnost kdaj, povečajte prostor na rubriki, kjer brezdomci napišejo, kaj nudijo, potrebujejo, da lahko ljudje, ki kupujejo časopis, to vidijo in darujejo.«
- »*Kot sem že omenil, se preveč ponavljamo in bi bilo kul, če bi bila revija bolj pestra. Torej brez ponavljanja oz. nadaljevanj zgodb, ki so že 7., 8. nadaljevanje. To marsikoga ne zanima in radi bi kaj novega.«
- »Več o dnevniku lopova! Daljši članek!!! Lukijada = najboljša – večja obsežnost članka!!!«
- »Ste razmišljali o rubriki "Pisma bralcev"?«
- »Nekaterim prispevkom namenite 2 (dve) strani, drugim zanimivejšim pa samo ½ (polovico) strani.«

Predlogi bralcev in bralk se nanašajo tako na samo obliko časopisa kot tudi na njegovo vsebino (objava nagradne križanke, več vicev, objava oglasov, kaj brezdomci nudijo in kaj rabijo, več zgodb z ulice, ki se tičejo mladih, manj THC odvisnika, več Dnevnika lopova in Lukijade, objava pisem bralcev). En predlog se nanaša na način prodaje časopisa in eden na njegov marketing, eden tudi na večjo angažiranost samih brezdomcev pri ustvarjanju časopisa. Predlog je napisal tudi eden od avtorjev časopisa (*), ki meni, da se vsebina časopisa preveč ponavlja.

11.7 Odnos bralcev in bralk ko brezdomcev in brezdomstva

Z anketo sem tudi ugotovila, kakšen je odnos bralcev in bralk časopisa Kralji ulice do brezdomstva in brezdomcev.

Za ta del rezultatov so bili zanimivi predvsem njihovi odgovori na naslednja tri vprašanja:

4. »To, da polovico plačanega zneska (oz. 0,5 EUR) dobi prodajalec, se mi zdi ...«
5. »Z odnosom prodajalcev do kupcev in njihovim načinom prodaje sem ...«
6. »Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!«

11.7.1 Mnenje bralcev in bralk o tem, da polovico zneska dobi prodajalec

Tabela 14: *Frekvence in odstotki zastopanosti odgovorov, ki so jih bralci in bralke podali pri vprašanju »To, da polovico plačanega zneska (oz. 0,5 EUR) dobi prodajalec, se mi zdi...«*

	se mi zdi povsem v redu; to je plačilo za njegovo delo	se mi ne zdi v redu; menim, da je to isto kot beračenja ali »žicanje«	*kaj drugega	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
frekvenca	99	1	3	103	1
odstotek	95.2	1.0	2.9	99.0	1.0
veljaven odstotek	96.1	1.0	2.9	100.0	

Opomba 1: * = odgovori, ki sem jih uvrstila v kategorijo »kaj drugega«, so navedeni kasneje v tekstu

Opomba 2: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Skoraj vsi bralci in bralke (96,1 %), ki so na to vprašanje odgovorili, so mnenja, da je povsem prav, da prodajalec dobi polovico denarja od prodanih izvodov časopisa, saj je to plačilo za njegovo delo. Le eden je odgovoril, da se mu to ne zdi dobro.

Pri tem vprašanju je bila ponujena tudi možnost odgovora »kaj drugega«, pri katerem so bralci in bralke, sami napisali, kaj si mislijo v zvezi s tem vprašanjem.

To možnost so sicer obkrožili trije posamezniki, vendar pa sem zabeležila sedem pisnih odgovorov, kar pomeni, da so svoje mnenje podali še štiri posamezniki, ki so se že opredelili glede tega vprašanja, a so želeli k temu še kaj dodati.

Sledijo dodatni predlogi, ki so jih k odgovoru »kaj drugega« pri vprašanju »To, da polovico plačanega zneska (oz. 0,5 EUR) dobi prodajalec, se mi zdi ...«:

- »Če dam več dobim več izvodov (prodajalec hoče pošteno trgovanje).«

- »Morda bi lahko dobil še večji procent za angažiranost!«
- »SUPER: na tak način brezdomci lažje dobijo denar, ljudje pa ga tudi rajši dajo ...«
- »Vedno mu dam še kakšen evro zraven.«
- »Jaz vedno dam prodajalcu 2 EUR, saj pošteno dela in je trezen! Si zasluži, če ga že življenje tepe.«
- »V redu, da prodaja in ne samo žica.«
- »Prav se mi zdi, da se prodajalci bolj socializirajo.«

Skoraj vsi predlogi pri vprašanju o znesku od prodaje (»kaj drugega«), ki gre v roke samemu prodajalcu, kažejo, da se bralcem in bralkam zdi prav, da prodajalec dobi nekaj denarja od prodanih revij.

Bralci in bralke so napisali tudi, da bi prodajalci lahko dobili tudi več kot le polovico zneska od prodanega časopisa in da jim za časopis včasih dajo tudi malo več (saj pošteno delajo in so trezni) in ne le 1 EUR, kolikor ta stane, če pa želijo, pa bralci za več denarja prejmejo tudi (primerno) več izvodov časopisa.

Omenili so tudi, da raje dajo denar brezdomcem, če zanj nekaj tudi dobijo, in da znesek, ki ga prodajalec prejme od prodaje časopisa, pripomore k njegovi »boljši socializaciji«.

Med prejetimi odgovori so posebej zanimivi zadnji trije, saj kažejo na nek splošen odnos bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva: »če prodajalec pošteno dela in je trezen si zasluži, da se mu da denar«, »v redu je, da brezdomci prodajajo in ne samo "žicajo"«, »prodajalci se s tem, ko dobijo denar za prodane časopise, bolj socializirajo«.

Vsekakor pa med tovrstnimi predlogi ni takšnega, ki bi nasprotoval ali se ne strinjal s tem, da prodajalci od prodanih časopisov dobijo določeno vsoto denarja.

11.7.2 Odnos prodajalcev do kupcev časopisa Kralji ulice in način prodaje časopisa

Tabela 15: *Frekvence in odstotki zastopanosti odgovorov, ki so jih bralci in bralke podali pri vprašanju »Z odnosom prodajalcev do kupcev in njihovim načinom prodaje sem ...«*

	sem povsem zadovoljen/na	sem v glavnem zadovoljen/na	sem precej nezadovoljen/-a	sem močno nezadovoljen/-a	načina prodaje in odnosa ne poznam	število podanih odgovorov	manjkajoči odgovori
<i>frekvenca</i>	74	24	0	0	5	103	1
<i>odstotek</i>	71.2	23.1	0.0	0.0	4.8	99.0	1.0
<i>veljaven odstotek</i>	71.8	23.3	0.0	0.0	4.9	100.0	

Opomba: veljaven odstotek prikazuje zgolj odstotke, pridobljene pri posameznikih, ki so podali odgovor

Pet bralcev in bralk poroča, da načina prodaje ne pozna, vsi ostali pa so s prodajo časopisa Kralji ulice in odnosom, ki ga imajo prodajalci do kupcev, precej zadovoljni.

Tistim posameznikom, ki bi pri tem vprašanju navedli nezadovoljstvo s prodajo časopisa in z odnosom prodajalcev, je bilo namenjenih še nekaj dodatnih vrstic, kjer naj bi napisali, s čim konkretno niso zadovoljni in kaj bi bilo treba po njihovem mnenju spremeniti.

Kljub temu, da ni nihče poročal o nezadovoljstvu, sem tu zabeležila naslednje zanimive odgovore:

- »Našega "kralja" Toneta lahko le pohvalim.«
- »Prav je, da spoznamo brezdomce v drugačni – pozitivni vlogi. S tem je treba nadaljevati.«
- »Ne prodajajo časopisov samo prodajalci z izkaznico! Saj ne vem, ali je to dobro ali slabo?«
- »Premalo nadzora nad prodajalci.«
- »Nekateri prodajalci so: ali PIJANI – ZADROGIRANI ...«
- »So v redu, niso vsiljivi, če daš preveč denarja, želijo vrniti znesek.«
- »Zelo zadovoljna z vsem, razen s tisto blondinko – pismo bralke s strani 10 (št. 14) sem napisala jaz. Vsi ostali prodajalci so krasni.«
- »Mogoče bi lahko nekateri kralji bolj skrbeli za osebno higieno.«
- »OK.«

Bralke in bralci so napisali devet odgovorov, med katerimi jih pet kaže na nezadovoljstvo v zvezi s prodajo in odnosom prodajalcev:

dva odgovora se nanašata na legitimacijo in nadzor nad prodajalci časopisa Kralji ulice, eden omenja neprimerno stanje brezdomcev med prodajo časopisa (prodaja pod vplivom alkohola ali drog), eden pomanjkanje higiene brezdomcev, eden pa se nanaša na konkretno prodajalko časopisa (»tisto blondinko«), s katero posameznik, ki je navedel ta odgovor, očitno ni zadovoljen.

Ostali štirje odgovori izražajo pozitivno mnenje v zvezi s prodajo in odnosom prodajalcev časopisa do njihovih kupcev.

Odgovori, ki kažejo na splošen odnos bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva, pa so naslednji:

»dobro je, da spoznamo brezdomce tudi v drugačni – pozitivni vlogi«, »problem pijanosti in zadržanosti nekaterih prodajalcev« in »premala skrb nekaterih kraljev (prodajalcev) za osebno higieno«.

11.7.3 Še nekaj odgovorov, ki kažejo na odnos bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva

Nekaj o odnosu bralcev in bralk do brezdomcev in brezdomstva so povedali tudi odgovori nekaterih posameznikov na vprašanje: »Bi nam želeli še kaj sporočiti? Imate kak predlog za izboljšanje našega dela in časopisa Kralji ulice? Bi se želeli na kakšen način pridružiti našemu delu ali na kak način prispevati k dejavnostim društva Kralji ulice? Napišite nam o tem!«

Deli odgovorov nekaterih bralcev in bralk na to vprašanje, ki se nanašajo na brezdomce in brezdomstvo:

- »Opazila sem, da vaši ulični prodajalci zadržano prodajajo časopis. Jih popolnoma razumem, da ne želijo vsiljevati časopisa ljudem, a kljub vsemu bi bilo dobro, da prijazno opozorijo nase. Ljudje namreč zelo radi ignoriramo stvari, za katere se nam zdi, da jih je bolje spregledati, kot se ukvarjati z njimi ...«
- »So zelo prijazni, nevsiljivi, korektni, zato jim z veseljem dam še kaj napitnine, sploh pa veliko raje kot vsiljivim pijančkom in narkomanom.«

Zabeležena odgovora se nanašata na ignorantski odnos naše družbe do brezdomcev in brezdomstva (ljudje stvari raje spregledamo, kot se z njimi ukvarjamo) in pa na problematiko alkoholizma in drog med brezdomci.

12. RAZPRAVA

Glavni namen tega diplomskega dela je bil, s pomočjo analize ankete o branosti Kraljev ulice, ustvarjalcem tega časopisa ponuditi strukturirano povratno informacijo (s strani bralcev in bralk Kraljev ulice). Ta bo pripomogla k približevanju časopisa njegovim bralcev in bralkam ter tako k povečevanju njegove branosti, kar pa bo posredno pripeljalo do večjega poznavanja problematike brezdomstva pri nas, detabuiziranja te teme in mehčanja stereotipov in predsodkov v zvezi z njo.

12.1 Kdo je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice, in vpliv politične usmerjenosti, povprečnega mesečnega prejemka, poznavanja časopisa in spola bralca na njegovo oceno časopisa

Da bi lahko približali časopis Kralji ulice njegovim bralcem in bralkam, moramo slednje najprej spoznati. Ugotoviti moramo torej, kdo je »tipičen« bralec tega časopisa, kakšne so njegove tipične lastnosti.

V tem diplomskem delu sem se osredotočila na naslednjih pet lastnosti bralcev in bralk časopisa Kralji ulice: politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol.

Zanimalo me je tudi, ali politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, poznavanje časopisa ter spol bralcev vplivajo na njihovo ocenjevanje časopisa oz. njegovih posameznih prispevkov.

12.1.1 Politična usmerjenost

Iz rezultatov je razvidno, da je približno polovica našega vzorca politično neopredeljena, okoli 40 % anketiranih je levo politično usmerjenih, okoli 11 % pa desno.

Zaključim lahko torej, da je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice najverjetneje politično neopredeljen ali pa je levo politično usmerjen.

Rezultatov tudi kažejo, da so bralci in bralke, ki ne bi volili ne levih ne desnih političnih strank, najbolje ocenili največ posameznih prispevkov časopisa (16 od 26) in tudi celoten časopis. Do statistično pomembnih razlik (v ocenah posameznega prispevka) med skupinami bralcev in bralk, glede na njihovo politično usmerjenost, je prišlo le pri treh prispevkih – Delo

s cestnimi otroki v Gomi, Stripi in ilustracije avtorjev Nik-a in Majkiča (vse tri so najbolj ocenili politično neopredeljeni bralci in bralke), kar pa vsekakor ni zadostna podlaga za trditev, da politična usmerjenost bralca oz. bralke vpliva na njegovo oz. njeno oceno časopisa Kralji ulice.

Da je statistično pomembna razlika v povprečni oceni treh prispevkov premalo, da bi lahko sklepali o pomembnem vplivu določene lastnosti bralca (npr. politične usmerjenosti) na njegovo oceno časopisa, predpostavljam na podlagi dejstva, da časopis vsebuje 26 posameznih prispevkov in torej razhajanje pri ocenah treh prispevkov v časopisu še ne pomeni razhajanja pri oceni celotnega časopisa, prav tako pa je treba upoštevati tudi petodstotno možnost napake, ki sem jo predvidela pri statističnem izračunavanju teh podatkov.

Analiza ankete je poleg tega pokazala, da so desno politično usmerjeni bralci in bralke, kljub njihovem majhnem številu, zaradi česar bi lahko sklepali, da časopisa ne prebirajo radi, slednjega ocenili bolje kot tisti, ki bi volili leve politične stranke. Torej predpostavljeni večji liberalizem, večja odprtost za novosti in drugačnosti levo politično usmerjenih bralcev in bralk tukaj ni igrala bistvene vloge, iz česar lahko ponovno sklepam, da sama politična usmeritev pri oceni časopisa Kralji ulice ni ključna.

Možno je tudi, da bralci in bralke, ki bi volili desne politične stranke, niso tipični predstavniki volivcev desnice in so torej manj konzervativni kot povprečni pristaši desnice, zaradi česar bolje sprejemajo in ocenjujejo časopis Kralji ulice. Če namreč izhajamo iz domneve, da so bolj »zagrizeni« desničarji tudi bolj konzervativni, lahko sklepamo, da so bralci in bralke časopisa Kralji ulice najverjetneje manj goreči pristaši svoje politične usmeritve, To pa je morda tudi vzrok, da ne prihaja do statistično pomembnih razlik pri ocenjevanju časopisa, ko gre za bralce, ki so različno politično usmerjeni.

Iz Tabele 11 je razvidno, da je 74,6 % vseh anketiranih časopis označilo za bolj ali manj »nepolitičnega« – po njihovem mnenju torej večinoma ne obravnava političnih tem. Če pa se konkretno politike ne dotika, je nekako jasno, zakaj ne prihaja do razlik v oceni časopisa glede na politično usmerjenost bralcev.

Dejstvo je, da Kralje ulice berejo predvsem politično neopredeljeni in politično levo usmerjeni ljudje, vendar pa tovrstna usmerjenost bralca za njegovo ocenjevanje in posledično branost tega časopisa nima bistvenega pomena.

Možno je, da politična usmerjenost pri njegovih bralcih in bralkah ni tako zelo izražena in zato ne vpliva na njegovo oceno. Toda prej bi si upala trditi, da časopis Kralji ulice preprosto ni politični časopis ter da njegovi bralci in bralke s politiko preprosto niso (pre)obremenjeni oz. njihova politična usmerjenost ne vpliva na to, ali bodo časopis kupili ali ne. Večina bralcev časopis doživlja za nepolitičnega, kot tak pa ustreza tako politično neopredeljenim, kakor tudi levim in desnim.

12.1.2 Povprečni mesečni prejemek

Iz rezultatov lahko sklepamo, da so bralci in bralke časopisa Kralji ulice dokaj enakomerno porazdeljeni med vse štiri velikostne razrede glede povprečnega mesečnega prejemka. Med sodelujočimi v anketi je bilo največ tistih posameznikov, ki na mesec prejmejo nad 1.000 EUR (29,7 %), najmanj pa bralcev, ki na mesec prejmejo med 251 in 500 EUR (19,8 %).

Razlike med zastopanostjo posameznega razreda povprečnega mesečnega prejemka so precej majhne, zato je težko oceniti, kolikšen je mesečni prihodek »tipičnega« bralca časopisa Kralji ulice. Zaključim lahko le, da je ta znesek po vsej verjetnosti prej višji kakor nižji (najverjetneje nad 251 EUR na mesec).

Ugotovila sem tudi, da so bralci in bralke, ki na mesec prejmejo najmanj (pod 250 EUR), najboljše ocenili 22 od 26 posameznih prispevkov časopisa in seveda tudi celoten časopis. Do statistično pomembnih razlik (v ocenah posameznega prispevka) med skupinami bralcev in bralk, glede na njihov povprečni mesečni prejemek, je prišlo le pri dveh prispevkih, Lukijada in Tatroo zgodba (oba so najboljše ocenili bralke in bralci z najnižjim povprečnim mesečnim prejemkom), kar ni zadosten razlog za trditev, da višina povprečnega mesečnega prejemka bralca oz. bralke vpliva na njegovo oceno časopisa Kralji ulice.

Možno je, da bralci in bralke z najmanjšim mesečnim prejemkom najboljše ocenjujejo časopis zato, ker lažje razumejo položaj in težave, s katerimi se srečujejo brezdomci, in se z njimi

lažje identificirajo, saj imajo tudi sami nizke prihodke in so se najverjetneje že znašli v podobnih stiskah.

A bolj verjetno je da so bralci in bralke, ki na mesec prejmejo najmanj, predvsem mladi ljudje, ki so jim teme v časopisu bližje (predvsem tiste o drogah, Zgodbe z ulice, Tatroo zgodba, družbeno kritični prispevki) in ga zato tudi bolje ocenjujejo.

Iz slik 6 in 7 je razvidno, da se med bralce in bralke Kraljev ulice z najnižjimi prihodki res uvrščajo najmlajši, tj. stari pod 20 let.

Preverila sem tudi, kolikšen je delež teh mladih bralcev in bralk, ki najbolje ocenjujejo časopis, v celotnem vzorcu – zanimalo me je namreč, ali glede na to, da jim je časopis najverjetneje najbolj všeč, predstavljajo tudi večino zajetega vzorca bralcev in bralk Kraljev ulice. Ugotovila sem, da je odstotek mladih, starih pod 20 let, v vzorcu dejansko zelo majhen (le 7,7 %). Vzrok za tako majhno število najmlajših bralcev in bralk, ki so izpolnili anketo, morda tiči v tem, da si časopis težje privoščijo, saj večina še ne hodi v službo. Prav tako je možno, da si niso vzeli časa, da bi izpolnili anketo, da je bila ta za njih predolga ali pa niso imeli potrpljenja, da bi jo rešili do konca (v tem primeru zajeti vzorec ne predstavlja realne slike). Morda pa se nekateri najmlajši preprosto še niso uspeli srečati s časopisom Kralji ulice, saj je ta razmeroma nov in je na prodaj šele dobri dve leti.

Kljub temu lahko zaključim, da je populacija, ki bere časopis Kralji ulice, razmeroma mlada. 57,7 % bralcev in bralk časopisa je namreč starih pod 35 let, kar potrjuje mojo domnevo, da je »tipičen« bralec oz. bralka časopisa Kralji ulice star pod 35 let.

To pa se ujema z ugotovitvijo, ki jo navajata Hanks in Swithinbank (1997), da je okoli 60 % bralcev in bralk angleškega časopisa *The Big Issue* starih pod 34 let.

Če sklenem, časopis Kralji ulice najpogosteje kupujejo ljudje, ki imajo razmeroma visok mesečni prejemek, vendar pa ga najbolje ocenjujejo tisti bralci in bralke, ki imajo najnižji povprečni mesečni prejemek. Slednji so hkrati najmlajši.

Ugotovila sem tudi, da je »tipičen« bralec oz. bralka časopisa Kralji ulice star manj kot 35 let.

12.1.3 Poznavanje časopisa

Iz rezultatov je razvidno, da je dobra tretjina (36,9 %) bralcev in bralk videla od 1 do 5 izvodov časopisa Kralji ulice, druga dobra tretjina (35,9 %) jih je videla od 6 do 9, ostalih 27,2 % bralcev in bralk pa poroča, da je videlo od 10 do vseh 14 izvodov časopisa Kralji ulice.

Zaključim lahko torej, da je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice, pred izpolnjevanjem te ankete, najverjetneje videl kar nekaj izvodov tega časopisa, ni pa kupil prav vsake številke.

Rezultati tudi kažejo, da so tisti bralci in bralke Kraljev ulice, ki so videli največ izvodov, časopis najbolje ocenili, tisti, ki so jih videli najmanj, pa najslabše.

Kljub temu pa v povprečni oceni posameznega prispevka ni prišlo do statistično pomembnih razlik med skupinami (glede na število videnih izvodov) pri nobenem prispevku časopisa Kralji ulice, iz česar lahko zaključim, da bralčeva ocena posameznega prispevka in celotnega časopisa Kralji ulice ni odvisna od števila izvodov, ki jih je bralec pred ocenjevanjem videl, oz. od tega, kako dobro bralec oz. bralka časopis pozna.

Moja domneva, da bodo bralci in bralke, ki bolje poznajo časopis, tega tudi bistveno bolje ocenili, se ni izkazala za pravilno. Očitno je vsem bralcem in bralkam časopisa Kralji ulice, pa naj ga poznajo zelo dobro ali ne, skupno to, da jih problematika brezdomstva zanima in da imajo do nje pozitiven odnos ne glede na to, v kolikšni meri jo že poznajo.

»Tipični« bralci in bralke časopisa Kralji ulice torej slednjega kupujejo precej pogosto, a ne prav vsak mesec, njihova ocena tega časopisa pa ni povezana s številom izvodov, ki so jih predhodno že videli.

12.1.4 Spol bralca

Iz rezultatov je razvidno, da je večina bralcev Kraljev ulice, ki so izpolnili anketo, ženskega spola, saj je bilo med anketiranimi 72,1 % bralk.

Zaključim lahko, da je »tipičen« bralec tega časopisa najverjetneje ženskega spola.

Ocene posameznih prispevkov in celotnega časopisa kažejo, da so bralke bolj kot bralci ocenile vse posamezne prispevke časopisa, razen ilustracij avtorjev Nik-a in Majkiča. Seveda so bralke bolj ocenile tudi celoten časopis.

Zakaj so bralci bolje ocenili ravno ilustracije avtorjev Nik-a in Majkiča, lahko samo ugibam. Ilustracije, predvsem stripi avtorja Nik-a, so včasih nekoliko grobi, vsebujejo kletvice, govorijo o seksu, drogah, alkoholu, samomoru, nasilju ...Njegova risba je poleg tega precej neposredna, realna, ostra, narejena iz grobih linij, celo neprijazna ... Morda so to prav te značilnosti razlog, da so bralke ilustracije in stripe avtorja Nik-a ocenile slabše.

Ilustracije avtorja Majkiča pa so, nasprotno od ilustracij Nik-a, navadno precej nežne in narisane z mehкими linijami. Zakaj so bralci tudi te bolje ocenili od bralk, ne vem. Možno je, da je bralkam pisana vsebina bližje kot narisana, toda zakaj so potem boljše kot bralci ocenile ilustracije Tjaše Žurga? Morda že zaradi samega dejstva, da je slednja ženskega spola.

Moja domneva, da bodo bralke boljše ocenjevale prispevke, ki vsebujejo življenjske zgodbe, bralci pa boljše tiste s strokovno vsebino, se ni izkazala za pravilno. Kaže, da je ženskam bolj všeč celotna vsebina časopisa Kralji ulice.

Do statistično pomembno velikih razlik med povprečnimi ocenami posameznih prispevkov, v odvisnosti od spola, je prišlo le pri dveh člankih, To sem jaz in S kraljevega zelnika (oba so boljše ocenile bralke), iz česar lahko zaključim, da tudi spol ne vpliva bistveno na bralčevo oceno časopisa.

To sem jaz je prispevek, kjer svoje življenje predstavi eden izmed brezdomcev, S kraljevega zelnika pa je prispevek, kjer brezdomci opisujejo svoje pripetljaje iz ulice. Torej v obeh prispevkih gre za neko osebno izpoved avtorja/-ev, za njegovo oz. njihovo življenjsko zgodbo. Taki prispevki pa naj bi bili bližje ženskemu delu bralstva, ki je, kot sem domnevala, bolj čustven in se zato lažje vživi v življenjske zgodbe, situacije in razmišljanja drugih.

Videti je torej, da bralce in bralke vsebina časopisa Kralji ulice očitno enako zanima in jo enako radi prebirajo ne glede na to, ali je predstavljena kot osebna izpoved oz. življenjska zgodba ali pa se z brezdomsko tematiko ukvarja strokovno.

Na podlagi rezultatov lahko torej sklepamo, da ženske kupujejo časopis Kralji ulice pogosteje kot moški in ga tudi nekoliko boljše ocenjujejo, vendar pa sam spol bralca na tako oceno nima bistvenega vpliva.

Če sedaj povzamem vse ugotovitve, lahko zaključim, da je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice najverjetneje politično neopredeljena ali pa levo politično usmerjena ženska, ki je stara manj kot 35 let, ima razmeroma visok mesečni prejemek, časopis pa kupi precej pogosto, a ne vsak mesec.

Ne glede na to pa nobena od naštetih bralčevih lastnosti (politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol bralca) ne vpliva bistveno na njegovo oceno časopisa Kralji ulice. Iz tega lahko sklepam, da časopis (tako kot njegovo bralstvo) z naštetimi dejavniki ni obremenjen in je kot tak zanimiv za precej širok krog ljudi.

12.2 Doživljanje in sprejemanje časopisa Kralji ulice

V tej raziskavi me je zanimalo tudi, kako bralci in bralke časopisa Kralji ulice slednjega doživljajo in sprejemajo.

Iz rezultatov je razvidno, da je ta po njihovem mnenju zelo zanimiv in precej neobičajen, zabaven, a tudi žalosten. Prav tako menijo, da je zelo verodostojen, precej privlačen, optimističen, zelo pester, resen ter nepolitičen.

In še, doživljajo ga kot nekaj novega in nenavadnega, a ga pozitivno sprejemajo, mu verjamejo ter ga ne povezujejo s politiko.

O sprejemanju časopisa Kralji ulice pri njegovih bralcih in bralkah govorijo tudi številni komentarji, napisani na koncu ankete.

Glede na to, da niso napisali niti enega samega negativnega komentarja v zvezi s časopisom in da si želijo, da bi ta še dolgo živel, ker v njegovem obstoju vidijo smisel in koristnost, sklepam, da so Kralji ulice med ljudmi, ki so se z njimi že srečali, zelo dobro sprejeti. O tem zaključku priča tudi velika želja nekaterih bralcev in bralk, da bi bili del časopisa in da bi s svojim znanjem in sposobnostmi sodelovali pri njegovem nastajanju.

12.3 Slabosti časopisa Kralji ulice, ki so jih navedli bralke in bralci, ter njihovi predlogi, kako bi lahko časopis bil še boljši

Da bi bil časopis Kralji ulice še bolje sprejet med ljudmi, je potrebno spoznati in odstraniti slabosti, ki jih opažajo njegovi bralci in bralke.

Na podlagi slabosti in predlogov za izboljšavo časopisa, ki so jih navedli njegovi bralci in bralke, lahko sklepam, da so slednji z njim na splošno zadovoljni in da jim vsebinsko ustreza, vendar pa si obenem želijo nekaterih manjših sprememb (objava nagradne križanke, več vicev, objava oglasov, kaj brezdomci nudijo in kaj rabijo, več zgodb z ulice, povezanih z mladimi, manj THC odvisnika, več Dnevnika lopova in Lukijade, objava pisem bralcev, večja raznolikost vsebine).

Nekoliko jih moti sama oblika napisanih prispevkov (neenakomerno porazdeljeno besedilo, ukrivljeni stolpci, neenotna pisava v prispevku), ki včasih ni najbolj ustrezna in ki po njihovem mnenju otežuje branje.

Nekaj predlogov se nanaša tudi na prodajo časopisa, ki bi se po mnenju bralcev lahko razširila (prodaja po lokalih) in bila, kot je predlagal neki bralec, celo datumsko in krajevno določena, kar pa se mi ne zdi primerno. Namreč, če bi se časopis prodajal le ob določenih datumih in na določenih mestih, potem ne bi bil dosežen poglobitveni cilj Kraljev ulice, tj. socialna reintegracija na rob družbe izrinjenih posameznikov, ki ravno skozi celomesečno prodajo časopisa povsod po mestu pridejo v stik z drugimi ljudmi.

Da bi časopis Kralji ulice še bolj približali že obstoječemu krogu bralstva in slednjega hkrati še razširili, je torej omenjene slabosti treba odpraviti in po zmožnostih upoštevati smiselne predloge bralcev.

12.4 Odnos bralcev in bralk ko brezdomcev in brezdomstva

S pomočjo raziskave sem tudi ugotovila, kakšen odnos imajo bralci in bralke časopisa Kralji ulice do brezdomstva in brezdomcev.

Iz odgovorov anketiranih je razvidno, da se skoraj vsem bralcem in bralkam časopisa Kralji ulice (96,1 %) zdi prav, da brezdomci prejmejo polovico zaslužka od prodanega izvoda. Prav tako so v veliki večini (95,1 %) zadovoljni s prodajo časopisa in odnosom prodajalcev/brezdomcev do kupcev.

Iz tega lahko sklepam, da imajo bralci in bralke najverjetneje pozitiven odnos do brezdomcev in brezdomstva, saj se zavedajo in se jim zdi prav, da z nakupom časopisa pomagajo brezdomcu. V veliki večini so kupci časopisa zadovoljni tudi z odnosom brezdomcev med prodajo časopisa, torej imajo z njimi pozitivne izkušnje, zaradi česar si upam trditi, da do njih gojijo pozitiven odnos, ki temelji na realni izkušnji in ne negativnem predsodku.

So pa nekateri odgovori anketiranih pokazali, da se tudi bralci in bralke časopisa Kralji ulice ne morejo v celoti upreti predsodkom o brezdomstvu in brezdomcih, kljub temu, da jih ta problematika zanima in da imajo z brezdomci konkretne pozitivne in drugačne izkušnje:

»*Jaz vedno dam prodajalcu 2 EUR, saj pošteno dela in je trezen!*« Ta odgovor morda nakazuje na predsodek, da brezdomci običajno ne delajo pošteno in niso trezni.

»*V redu je, da brezdomci prodajajo in ne samo "žicajo".*« Iz tega odgovora bi lahko sklepala, da običajno brezdomci v svojem življenju le »žicajo« in ne počnejo kaj dosti drugega.

»*Prav se mi zdi, da se prodajalci (ko dobijo denar od prodaje časopisa) bolj socializirajo.*« Ta odgovor nakazuje, da so prodajalci/brezdomci, preden dobijo denar od prodaje, manj socializirani, kar bi prevedeno pomenilo, da brezdomci brez denarja (teh pa je najverjetneje večina) v manjši meri prevzemajo vrednote, norme in pravila kulturno-socialne skupine oz. družbe, katere del so tudi sami.

»*Prav je, da spoznamo brezdomce v drugačni – pozitivni vlogi.*« Ta odgovor nakazuje, da ljudje normalno poznamo brezdomce v negativni vlogi.

»Nekateri prodajalci so: ali PIJANI – ZADROGIRANI ...« Možno je, da so se nekateri bralci in bralke res srečali s pijanimi in »zadrogiranimi« prodajalci časopisa Kralji ulice, a o tem ne morejo biti prepričani. Morda je imel prodajalec kakšno drugo težavo, a je kupec na podlagi svojih predsodkov, da so brezdomci alkoholiki, narkomani in še marsikaj (na kar nakazujejo tri pike na koncu povedi), sklepal drugače.

»So zelo prijazni, nevsiljivi, korektni, zato jim z veseljem dam še kaj napitnine, sploh pa veliko raje kot vsiljivim pijančkom in narkomanom.« Ta odgovor sicer pohvali prodajalce časopisa Kralji ulice, a ponovno nakazuje na predsodek, da so brezdomci alkoholiki in narkomani.

»Mogoče bi lahko nekateri kralji bolj skrbeli za osebno higieno.« Poudarjanje pomanjkanja osebne higiene pri vprašanju »S čim konkretno niste zadovoljni pri prodaji časopisa Kralji ulice« morda nakazuje na nerazumevanje razmer in situacije brezdomcev. Pomanjkanje osebne higiene najverjetneje ni svobodna izbira brezdomca ali pa posledica njegove lenobe.

Čeprav sem med odgovori v anketi zasledila določen vpliv predsodkov o brezdomstvu, menim, da imajo bralci in bralke časopisa Kralji ulice na splošno zelo pozitivno mnenje o tej problematiki, da se zanjo in za življenje brezdomcev zanimajo, da naraščajočega problema ne ignorirajo in da jih ta skrbi. Na to nakazuje tudi odgovor ene od bralk:

»Opazila sem, da vaši ulični prodajalci zadržano prodajajo časopis. Jih popolnoma razumem, da ne želijo vsiljevati časopisa ljudem, a kljub vsemu bi bilo dobro, da prijazno opozorijo nase. Ljudje namreč zelo radi ignoriramo stvari, za katere se nam zdi, da jih je bolje spregledati, kot se ukvarjati z njimi ...«

Četudi je bilo med bralci in bralkami časopisa Kralji ulice zaznati prisotnost predsodkov v zvezi z brezdomstvom in brezdomci, lahko zaključim, da je njihov odnos do te tematike nedvomno veliko bolj realen in pozitiven v primerjavi s tistim, ki sta ga na Komisiji za socialno-zdravstveno varstvo in problematiko mladih v eni od ljubljanskih četrtnih skupnosti zabeležila Dekleva in Razpotnik – zbrani na sestanku (ki naj bi predstavljali širšo slovensko javnost) o brezdomcih niso našli niti ene same pozitivne besede.

13. Omejitve in slabosti tega diplomskega dela

Moje ugotovitve so vsekakor okviren pokazatelj dejanskega stanja v zvezi z branostjo časopisa Kralji ulice. Toda hkrati je treba poudariti, da gre izsledke tega diplomskega dela nedvomno jemati z veliko mero opreznosti, saj so bili podatki pridobljeni na vzorcu bralcev in bralk časopisa Kralji ulice, ki so se samoiniciativno odločili za sodelovanje v raziskavi. Tako predvidevam, da vzorec ni najbolj reprezentativen oz. najverjetneje ne predstavlja dejanske populacije bralcev in bralk časopisa Kralji ulice.

Prav tako se je treba zavedati dejstva, da obdelave podatkov in tako tudi rezultati raziskave zaradi specifik samega predmeta raziskave slonijo na predpostavki o normalnosti porazdelitve populacije (bralci in bralke časopisa Kralji ulice) in predpostavki o homogenosti varianc med skupinami. Tudi zato jih moramo jemati z dobršno mero tolerance.

14. Vrednost diplomskega dela za teorijo in prakso

To diplomsko delo je predvsem empirični prispevek k vedenju o raziskovanju časopisa kot množičnega medija oz. o raziskovanju branosti časopisa. Kot tako torej ne prispeva toliko k sami teoriji raziskovanja časopisov oz. njihove branosti, pač pa podaja neko empirično osnovo, kako raziskovati branost časopisa.

Poleg tega bodo to diplomsko delo lahko uporabili tudi avtorji časopisa Kralji ulice, in sicer pri izpopolnjevanju njegove vsebine, ki bo tako še bližje bralcem in bralkam. Tu gre predvsem za več zgodb z ulice, povezanih z mladimi, manj THC odvisnika, več Dnevnika lopova in Lukijade, objave pisem bralcev in več razvedrila, obenem pa tudi za še večjo raznolikost vsebine.

15. Perspektive in smernice za nadaljnje delo

Med analizo rezultatov raziskave sem ugotovila, da tudi bralci in bralke časopisa Kralji ulice podležejo vplivom predsodkov o brezdomstvu in brezdomcih. V prihodnje bi bilo morda zanimivo ugotoviti, kakšni so torej predsodki o brezdomstvu in brezdomcih, ki jih gojijo sami bralci in bralke prvega slovenskega časopisa za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja Kralji ulice.

Prav tako bi bilo zanimivo raziskavo ponoviti na vzorcu, ki bi bil bolj veljaven in torej ne bi bil odvisen od samoiniciativnega sodelovanja anketiranih, ampak bi ga načrtno izbrali.

Zanimivo bi bilo tudi preveriti, ali bodo bralke in bralci Kraljev ulice po spremembah, ki bodo narejene v skladu z njihovimi predlogi, ta časopis doživljali drugače.

16. ZAKLJUČEK

S pomočjo analize ankete o branosti Kraljev ulice sem želela ugotoviti, kdo so bralci in bralke tega časopisa in kako ga doživljajo, da bi lahko nato njegovim ustvarjalcem ponudila strukturirano povratno informacijo, ki naj bi pripomogla k večji branosti samega časopisa. Za doseganje tega namena sem preverila naslednje spremenljivke:

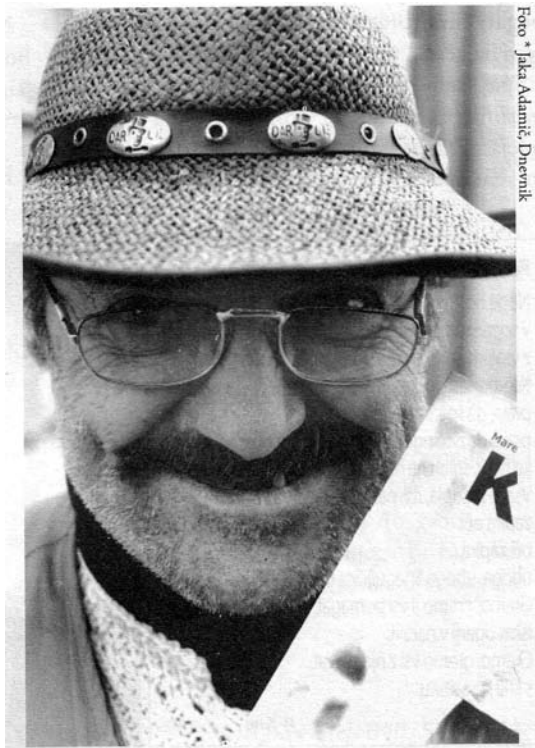
- kdo so pravzaprav kupci časopisa Kralji ulice (politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol »tipičnega bralca«),
- kako bralci in bralke ta časopis doživljajo in kako ga sprejemajo,
- katere so morebitne slabosti Kraljev ulice, ki jih opažajo bralci in bralke (in bi jih bilo potrebno odstraniti), in njihovi predlogi, kako bi lahko bil časopis še boljši.

Prav tako me je zanimalo, kakšen odnos imajo bralke in bralci časopisa Kralji ulice do brezdomcev in brezdomstva.

Ugotovila sem, da je »tipičen« bralec časopisa Kralji ulice najverjetneje politično neopredeljena ali pa levo politično usmerjena ženska, ki je stara manj kot 35 let, ima razmeroma visok mesečni prejemek, časopis pa kupi precej pogosto, a ne vsak mesec. Ne glede na to se je izkazalo, da nobena od naštetih bralčevih lastnosti (politična usmerjenost, povprečni mesečni prejemek, starost, poznavanje časopisa in spol bralca) ne vpliva bistveno na njegovo oceno Kraljev ulice.

Prav tako sem ugotovila, da bralci in bralke časopis Kralji ulice doživljajo kot nekaj novega, nenavadnega, a ga pozitivno sprejemajo in mu verjamejo. Časopisa ne povezujejo s politiko. Želijo si, da bi še dolgo živel, v njegovem obstoju pa vidijo smisel in koristnost. Z vsebino časopisa so na splošno zadovoljni, vendar pa si želijo nekaterih manjših sprememb (objava nagradne križanke, več vicev, objava oglasov, kaj brezdomci nudijo in kaj rabijo, več zgodb z ulice, povezanih z mladimi, manj THC odvisnika, več Dnevnika lopova in Lukijade, objava pisem bralcev, večja raznolikost vsebine). Nekoliko jih moti tudi sama oblika napisanih prispevkov (neenakomerno porazdeljeno besedilo, ukrivljeni stolpci, neenotna pisava v prispevku), ki po njihovem mnenju otežuje branje.

Glede samega odnosa bralcev in bralk časopisa Kralji ulice do brezdomcev in brezdomstva pa sem ugotovila, da je ta kljub določenim predsodkom pri posameznikih precej bolj pozitiven in realen, če ga primerjam z odnosom, ki se je pokazal na sestanku Komisije za socialno-zdravstveno varstvo in problematiko mladih v eni od ljubljanskih četrtnih skupnosti (ta naj bi predstavljala širšo slovensko javnosti).

Slika 13. Ljubljanski Kralj Ulice O'Tone Prvi. Fotografija: Jaka Adamič (Dnevnik), Kralji ulice št. 4, april 2006.

17. LITERATURA

- Aleksić, J., in M. Sušnik (1999). Načini delovanja nevladnih organizacij pri stanovanjski oskrbi ranljivih skupin. V: Mandič, S. (ur.) (1999), *Pravica do stanovanja* (str. 228). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Brown, R. (1999). Socialna kategorizacija in predsodek. V: Ule, M. (ur.) (1999). *Predsodki in diskriminacije* (str. 24-62). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Cvetič, B. (2003). Brezdomec sem bil in ste ... V: *Žarek dobrote, informativno gradivo Karitas 7*: 11-12.
(http://www.karitas.si/zarek_dobrote/zarek_arhiv/zarek-7.pdf)
- Dekleva, B. (2007). Pogovor na četrtni skupnosti. V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice 13*: 6-7.
- Dekleva, B. (2007). Pogovor na četrtni skupnosti – II. del. V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice 14*: 6-7.
- Dekleva, B., in Š. Razpotnik (2007).. Definicije brezdomstva in merjenje njegovega obsega. V: Dekleva, B. in A. Kobolt (ur.) *Socialna pedagogika 11*: 1.1-37.
- Dekleva, B., in Š. Razpotnik (2007). Pogovor na četrtni skupnosti – III. del. V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice 15*: 6-7.
- Dekleva, B., in Š. Razpotnik (s soavtorstvom Maje Vižintin pri poglavju 4) (2006). *Problematika brezdomstva v Ljubljani – končno poročilo raziskovalne naloge. Tipkopis*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Dekleva, B., Š. Razpotnik in M. Vižintin (2006). Kdo so ljubljanski brezdomci in kako so to postali? V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice 2*: 9. 14-15.
- Dragoš, S. (1993). Vprašanje klošarjev. *Socialno delo (Socialna Slovenija)*. 32:5/6. 153-161.
- Edgar, B., in H. Meert (2005). *Fourth review of statistics on homelessness in Europe*. The ETHOS definition of homelessness. Brussels: FEANTSA.
- Erjavec, K., S. B.-Hrvat in B. Kelbl (2000). *Mi o Romih*. Ljubljana: Open society Institute Slovenia.
- Erjavec, K., in M. Poler Kovačič (2007). *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fister, P. (1999). *Faktorji vpliva na branost ženskih revij. Diplomsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Flaker, V. (1999). Stanovanjske težave ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami in možne rešitve. V: Mandič, S. (ur.) (1999). *Pravica do stanovanja* (str. 43-71). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Hanks, S., in T. Swithinbank (1999). The Big Issue and other street papers: a response to homelessness. V: *Environment and Urbanization* 9: 149.
- Howley, K. (2003). A Poverty of Voices: Street Papers as Communicative Democracy. *Journalism* 4: 273-292.
- Hutson, S., in M. Liddiard (1994). *Youth homelessness: the construction of a social issue*. Houndmills: Macmillan.
- Konrad, E. (2006). *Interno gradivo pri izbirnem predmetu Psihologija potrošnika na Oddelku za psihologijo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Leskošek, V. (1999). Stanovanje kot pomemben prispevek k samostojnosti mladih. V: Mandič, S. (ur.) (1999). *Pravica do stanovanja* (str. 71-105). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Leskošek, V. (2002). Youth homelessness in Slovenia. V: Tivadar, B., in P. Mrvar (ur.) (2002). *Flying over or falling through the cracks?* (str.106-112). Ljubljana: Urad za mladino RS.
- Mandič, S. (1999). Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi (uvod). V: Mandič, S. (ur.) (1999). *Pravica do stanovanja* (str.11-43). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mitscherlich, A. (1999). K psihologiji predsodkov. V: Ule, M. (ur.) (1999). *Predsodki in diskriminacije* (str.13-23). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ogrizek, M. (2003). *Medijska reprezentacija konflikta med medvedom in človekom. Diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Petz, B. (1980). *Psihologija u ekonomskoj propagandi*. Zagreb: Društvo ekonomskih propagandista SHR.
- Razpotnik, Š. (2005). O socialni ambulanti ProBono, problematiki brezdomstva in zdravstvenega zavarovanja v Sloveniji. Intervju z dr. Aleksandrom Dopliharjem. V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice, junij 2005*. 22-25.
- Razpotnik, Š., in B. Dekleva (2006a). Kralji ulice – predhodno poročilo o poteku akcijske raziskave. V: Dekleva, B., in A. Kobolt (ur.) *Socialna pedagogika* 9: 3. 265-300. (<http://www.zzsp.org/revija/2005/05-3-265-300.pdf>)
- Razpotnik, Š., in B. Dekleva (2006b). Analiza prispevkov tiskanih medijev o brezdomstvu. V: Razpotnik, Š. (ur.) *Kralji ulice* 2.: 10. 14-15.
- Torck, D. (2001). Voices of homeless people in street newspapers: a cross-cultural exploration. *Discourse & Society* 12: 371-392.

Ule, M. (1999). Socialna psihologija predsodkov. V: M. Ule (ur.) (1999). *Predsodki in diskriminacije* (str.299-342). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (2004). *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Young-Bruehl, E. (1998). *The Anatomy of Prejudice*. Cambridge: Harvard University Press.

Zaviršek, D. (1999). Ranljivost žensk na področju stanovanj. V: Mandič, S. (ur.) (1999). *Pravica do stanovanja* (str.105-147). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

INTERNETNI VIRI:

(internetni vir 1) Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2001. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Sneto 26. 8. 2007 s strani:
<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

(internetni vir 2) Dnevni center za brezdomce – Vincencijeva zveza dobrote. Predstavitev Dnevnega centra. Sneto 30. 10. 2007 s strani:
<http://www.brezdomec.si/?q=node/18>

(internetni vir 3) Rdeči križ Slovenije. Območno združenje Ljubljana. Sneto 30. 10. 2007 s strani:
http://www.ljubljana.ozrk.si/sl/Socialna_in_humanitarna_dejavnost/

(internetni vir 4) Kralji ulice. Predstavitev društva. Sneto 30. 10. 2007 s strani:
<http://www.kraljiulice.org/drustvo.htm>

(internetni vir 5) Statut Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev KRALJI ULICE. Sneto 30. 10. 2007 s strani:
<http://www.kraljiulice.org/Statut%20Kralji%20ulice%20sept%202005.pdf>

(internetni vir 6) Kralji ulice. Predstavitev projekta. Sneto 14. 11. 2007 s strani:
<http://www.kraljiulice.org/predstavitev.htm>

(internetni vir 7) Vsebinska zasnova revije »Kralji ulice« ter uredniški program za leto 2005/2006. Sneto 14. 11. 2007 s strani:
http://www.kraljiulice.org/Uredniski%20program%202005_06.pdf

(internetni vir 8) Proti diskriminaciji.si. Predsodki. Sneto 18. 11. 2007 s strani:
http://www.protidiskriminaciji.si/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=

(internetni vir 9) GfK Gral Iteo. Razumevanje potrošnika skozi oči psihologije. Sneto 29. 11. 2007 s strani:
http://www.gfk.si/4_2_1clank.php?cid=1602

(internetni vir 10) The Big Issue. Sneto 5. 12. 2007 s strani:

<http://www.bigissue.com/magazinesite/>

(internetni vir 11) Street papers – a guide to getting started. Sneto 5. 12. 2007 s strani:

<http://unjobs.org/authors/timothy-harris>

18. PRILOGA – Anketa o branosti časopisa Kralji ulice